

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra trestného práva

Diplomant: Vladimíra Ďurišová

**HARMONIZÁCIA TRESTNÉHO PRÁVA V
DIMENZIÁCH TRETIEHO PILIERA EURÓPSKEJ
ÚNIE**

**Harmonisation of criminal law in the dimension of the third pillar of the
European Union**

Diplomová práca

1. marec 2009

Vedúci diplomovej práce: Doc. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

„Prehlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu vypracovala samostatne a za použitia zdrojov a literatúry v nej uvedených.“

Podpis

Pod'akovanie: Ďakujem Doc. JUDr. Jaroslavovi Fenykovi, Ph.D., DSc. za flexibilný prístup a cenné odborné usmernenie a JUDr. Annamárii Kataríne Majerovej za vecné podnety z praxe. Mojej rodine ďakujem za trvalú podporu.

OBSAH

Úvod / Zámer.....	04
I. kapitola - Európska integrácia a trestné právo.....	05
Europeizácia trestného práva.....	06
II. kapitola - Pojem a povaha európskeho práva.....	07
1. Právo Európskych spoločenstiev – právo 1. piliera EÚ (komunitárne právo).....	08
Povaha komunitárneho práva.....	10
Pramene komunitárneho práva.....	10
2. Právo Európskej únie – právo 2. a 3. piliera EÚ (únijné právo).....	11
Povaha úijného práva.....	11
Pramene úijného práva.....	12
III. kapitola - Európske trestné právo.....	12
IV. kapitola - Úprava trestného práva v Európskej únii – metóda harmonizácie.....	15
1. Predmet úpravy.....	17
2. Právne nástroje.....	18
3. Postup pri prijímaní právnych predpisov tretieho piliera.....	19
V. kapitola - Justičná spolupráca v trestných veciach a jej vývojové medziny.....	20
1. Obdobie pred vznikom Európskej únie.....	22
2. Obdobie od vstupu Maastrichtskej zmluvy do platnosti.....	25
3. Obdobie od vstupu Amsterdamskej zmluvy do platnosti.....	29
4. Zmluva z Nice.....	39
5. Zmeny predpokladané neúspešnou Zmluvou o Ústave pre Európu.....	40
6. Možné zmeny v súvislosti s Lisabonskou zmluvou.....	42
Analýza dopadu zmien na trestné právo.....	44
VI. kapitola - Judikatúra Európskeho súdneho dvora – alternatíva k prijatiu Lisabonskej zmluvy?.....	50
1. Judikatúra s dopadom na trestné právo procesné.....	52
2. Judikatúra s dopadom na trestné právo hmotné.....	55
VII. kapitola - Najvýznamnejšie rámcové rozhodnutia a ich uplatnenie v praxi.....	63
1. Európsky zatýkací rozkaz.....	63
2. Európsky zaisťovací príkaz.....	72
Záver.....	76
Zoznam použitej literatúry.....	79
English summary.....	81

ÚVOD / ZÁMER

Dostáva sa Vám do rúk diplomová práca na tému “Harmonizácia trestného práva v dimenziách tretieho piliera Európskej únie”.

Jej zámerom je sprostredkovať stručný prehľad vývoja v tejto dynamicky sa rozvíjajúcej oblasti na pomedzí európskeho a trestného práva, ktorá je dosiaľ napriek svojej dôležitosti a dosahu na otázku štátnej suverenity v trestných veciach málo spracovaná.

Práca volí prístup sledovania časovej línie, v ktorej prebiehali postupné procesy známe ako tzv. europeizácia trestného práva.¹ Venuje pozornosť už obdobiu pred vznikom Európskej únie, zmenám v súvislosti s jednotlivými zmluvami ako aj prognózam budúceho vývoja. Prihliada k pokusu o prijatie Európskej Ústavy a záverom Lisabonskej konferencie. Dôraz je kladený na súčasné tendencie vývoja v súvislosti s Lisabonskou zmlouvou.

Zároveň dokladuje vývoj na základe vyhodnotenia judikatúry Európskeho súdneho dvora v trestných veciach. Taktiež prihliada ku konkrétnym právnym inštitútom a projektom, ktoré boli alebo momentálne sú v priebehu realizácie ako sú spoločné vyšetrovacie tímy, OLAF, Eurojust, Európska justičná sieť a projektom vo fáze príprav, akým je napríklad vytvorenie Úradu Európskej verejnej prokuratúry (Úradu európskeho verejného žalobcu). Samostatný priestor je venovaný inštitútu európskeho zatýkacieho rozkazu a európskeho zaistovacieho príkazu.

¹ k pojmu europeizácie vid' ďalší výklad

I. kapitola

Európska integrácia a trestné právo

Európska integrácia predstavuje mnohvrstevný proces obsahujúci nielen rovinu ekonomickú, ale aj politickú, sociálnu a vojenskú. Samotný vývoj tohto procesu prebiehal nerovnomerne, pričom hlavne politická integrácia narážala na neochotu štátov vzhľadom k tomu, že súvisí s citlivou otázkou štátnej suverenity, ktorej sa štáty len ťažko vzdávajú.

Štátna suverenita, ako jeden zo základných znakov štátu, znamená výsostnú verejnú moc štátu nad jeho územím, nezávislú na akejkoľvek inej moci². Rozlišuje sa takzvaná vnútorná a vonkajšia suverenita. Vnútorná suverenita (historicky staršia) predpokladá, že štát je zvrchovaným a neobmedzeným správcom daného územia a jeho obyvateľov. Žiadna iná jednotka, nachádzajúca sa na území štátu, túto suverenitu nemá a je podriadená moci tohto štátu. Štát je jediným vykonávateľom legálneho násillia vo svojich hraniciach. Vonkajšia suverenita znamená, že žiadny iný štát nemá právo zasahovať do vnútorných záležitostí suverénneho štátu, čím sa rozumie predovšetkým vzťah medzi ním a jeho občanmi.³

Z uvedeného je zrejmé, že táto otázka je pociťovaná o to citlivejšie v prípade trestného práva, prostredníctvom ktorého štát vykonáva spomínané legálne násillie a v rámci ktorého sa realizuje zvláštny vzťah občana a štátu. Právo trestať sa tradične odvodzovalo od suverenity nad určitým územím a vzťahuje sa na trestné činy spáchané vo vnútri hraníc suveréna. Trestné právo ako *ultima ratio* nastupuje tam, kde by pasivita štátu viedla k svojpomoci. Jeho základnou funkciou je chrániť riadnych občanov pred kriminalitou, ktorá, ak nie je pod kontrolou, vedie k svojpomoci a anarchii. Občania na druhej strane od štátu očakávajú zaručenie bezpečnosti a poriadku ako jednej zo základných funkcií štátu. Deje sa tak prostriedkami trestného práva, v ktorom štát stanoví, ktoré zo spoločensky škodlivých činov sú na jeho území trestné, stanoví tresty za ich spáchanie a zároveň určí postup ich stíhania. Vzhľadom na spätosť trestného práva

² Boguszak J. - Čapek, J. – Gerloch, A.: Teorie práva, Praha, ASPI Publishing, 2004, str. 140

³ Netreba zabúdať na to, že ide o teóriu a koncepcia suverenity sa ťažko realizuje v dnešnom svete. Štáty s výnimkou najväčších mocností hľadajú zástitu v integračných zoskupeniach, akým je aj Európska únia.

s otázkou udržania bezpečnosti, ktorá je tiež chápaná ako individuálna záležitosť toho ktorého štátu, štáty len neradi prijímajú diktát z vonku.

Zásahy do práva trestať, sú nevítané aj z toho dôvodu, že ide o oblasť, ktorá zvlášť citeľne zasahuje do práv a slobôd občanov, ktoré štáty ústavne garantujú a zároveň aj určujú ich možné obmedzenia. Ani trestné právo ale v právnom štáte nezostáva bez vonkajších vplyvov. Novembrová revolúcia, z ktorej vzišiel súčasný demokratický systém, viedla k zmenám celého právneho systému a preto nutne aj k zmenám v trestnom práve. Pri tejto demokratickej trestnoprávnej reforme bolo treba vychádzať hlavne z medzinárodných dokumentov ako je Všeobecná deklarácia ľudských práv, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd atď.⁴ Tento fakt reflektuje aj čl. 10 Ústavy ČR, podľa ktorého Česká Republika dodržiava záväzky vyplývajúce z medzinárodného práva. Vyhlásené medzinárodné zmluvy sú súčasťou právneho poriadku. Ak medzinárodná zmluva stanoví niečo iné než zákon, použije sa medzinárodná zmluva. Preto má medzinárodné právo bezprostredný význam aj pre trestné právo, ktoré je tak dotvárané hlavne pokiaľ ide o garanciu rešpektovania ľudských práv.

Europeizácia trestného práva

O inú dimenziu zásahov do trestného práva, než je garancia ľudských práv, ide v rámci Európskej únie. Členstvo v Únii prinieslo nové výzvy, s ktorými sa musí vyrovnávať aj trestné právo. Vďaka vytvoreniu spoločného vnútorného trhu dochádza v rámci Európskej únie k tzv. europeizácii kriminality⁵ ako sekundárnemu negatívnemu dôsledku európskej integrácie. So zrušením hraničných kontrol došlo k väčšej pohyblivosti páchatel'ov a ich sťaženej identifikácii, keďže pôsobia a operujú na území viacerých štátov, kde môžu voľne vlastniť nehnuteľnosti, otvárať bankové účty a vytvárať siete kontaktov. Europeizácia kriminality vyvolala potrebu reagovať na novovzniknutú situáciu na úrovni trestného práva hmotného aj procesného, a to hlavne v oblastiach kriminality, ktoré prekračujú hranice členských štátov ako je obchod s drogami, pranie špinavých peňazí atď. Právo v rámci

⁴ Novotný O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestné právo hmotné – I. Obecná časť, Praha, ASPI Publishing, 2003, str.14

⁵ Novotný O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestné právo hmotné – I. Obecná časť, Praha, ASPI Publishing, 2003, str. 26

Európskej únie zatiaľ nezahŕňa trestné právo v užšom zmysle, ale čím ďalej tým viac ovplyvňuje právne poriadky členských štátov, či už nástrojmi komunitárneho práva v rámci tzv. prvého piliera alebo úijného práva v rámci tzv. tretieho piliera EÚ ako bude rozvedené ďalej. Tento proces príznačne nazývame europeizáciou trestného práva. Pre pochopenie trestného práva v európskych súvislostiach je nutné najskôr sa vyjadriť k európskemu právu všeobecne.

II. kapitola

Pojem a povaha európskeho práva

Európske právo je teoretickým pojmom, ktorý zahŕňa právo Európskych spoločenstiev (tzv. komunitárne právo), ktoré je nadnárodného charakteru a právo Európskej únie, ktoré je rýdzo medzivládneho charakteru. Európske spoločenstvá ako tri medzinárodné organizácie (ESUO, EHS a EURATOM) boli založené v rokoch 1951 a 1957 troma samostatnými zmluvami.⁶ Tieto zmluvy boli niekoľkokrát zmenené a doplnené, medzi inými aj Maastrichtskou zmluvou o Európskej únii z roku 1993 (Zmluva o EÚ), ktorá zavádza pojem Európska únia, ako politický útvar bez právnej subjektivity, ktorý zastrešuje širšiu pôsobnosť než je pôsobnosť dnes už len dvoch Európskych spoločenstiev.⁷ Európska únia predstavuje zatiaľ akýsi vyšší stupeň integrácie, mechanizmus spolupráce, ojedinelý zväzok troch rôznych celkov, ktoré zmluva nazýva piliermi.⁸ Zmluva o EÚ týmto teda zaviedla nový rámec štrukturálneho usporiadania vo forme Európskej únie s tým, že Únia spočíva na troch pilieroch. Prvý pilier tvoria Európske spoločenstvá (ES), ktoré sú zároveň inštitucionálnym základom Európskej únie. Do druhého piliera spadá spoločná zahraničná a bezpečnostná politika a do tretieho piliera spolupráca v oblasti justície a vnútra, po novom⁹ zúžená už len na policajnú spoluprácu a

⁶ Zmluva o Európskom Spoločenstve uhlia a ocele (Zmluva o ESUO) z roku 1951 nazývaná aj Parížska zmluva, Zmluva o Európskom hospodárskom Spoločenstve (Zmluva o EHS) z roku 1957, ktorá sa na základe Maastrichtskej zmluvy o EÚ nazýva Zmluva o založení ES a Zmluva o Európskom Spoločenstve pre atómovú energiu (Zmluva o EURATOM) z roku 1957.

⁷ Platnosť Parížskej zmluvy (Zmluva o ESUO) vypršala v roku 2002

⁸ Fenyk, J. – Polák, P: Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 2/2005, str.9

⁹ Od vstupu do platnosti Amsterdamskej zmluvy

justičnú spoluprácu v trestných veciach. Supranacionalita, ako už bolo spomenuté, sa obmedzuje len na oblasť prvého piliera, zatiaľ čo oblasť druhého a tretieho piliera spočíva na medzivládnej spolupráci, a teda v týchto záležitostiach je nutný jednomyseľný súhlas všetkých členských štátov.

Takisto štruktúra európskeho práva reflektuje pilierové usporiadanie. Prvý pilier tvoria hlavy II, III, a IV Zmluvy o EÚ pod názvom Európske spoločenstvá, pozostávajúce z ich zakladajúcich zmlúv, a ďalej akty prijaté na ich základe. Prvý pilier predstavuje súbor právnych noriem zameraných na vznik a fungovanie spoločného trhu. Druhý pilier európskeho práva tvorí V. hlava Zmluvy o EÚ nazvaná „Ustanovenia o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike“ a od nej odvodené akty. Tretí pilier, ktorý nás vzhľadom na tému bude zaujímať, má svoj základ v VI. hlave Zmluvy pod názvom Ustanovenia o policajnej a justičnej spolupráci v trestných veciach a je rozvedený v množstve sekundárnych aktov.¹⁰

Aj napriek roztrieštenej povahe európskeho práva je možné badať postupnú etapovitú komunitarizáciu jednotlivých oblastí, t.j. postupné rozširovanie a podradňovanie jednotlivých matérií do obsahu komunitárneho práva.¹¹ Inak povedané, vývoj sa vydáva smerom postupného presúvania oblastí, kde bola v minulosti nutná jednomyseľnosť, na komunitárnu úroveň s dominantnou úlohou orgánov ES a menšou priamou možnosťou štátov ovplyvniť legislatívu. Samozrejme sa tak deje vždy prostredníctvom novelizácií zakladajúcich zmlúv, ktoré podliehajú ratifikácii všetkých členských štátov. Typickým príkladom je presun azylovej politiky z tretieho do prvého piliera Amsterdamskou zmluvou, ktorá znamenala prelom pre celý tretí pilier, ako bude ďalej v práci rozobrané.

1. Právo Európskych spoločenstiev - právo 1. piliera Európskej únie (komunitárne právo)

Tak ako názov výstižne napovedá, jedná sa v prípade práva ES o právo troch Spoločenstiev. Keďže primárnym dôvodom ich vytvorenia bola ekonomická integrácia,

¹⁰ Napriek dvojakému zaužívanému prekladu slova „judicial“ ako „justičná“ alebo „súdna“ spolupráca, práca používa termín justičná spolupráca nakoľko sa nejedná len o spoluprácu rýdzo súdnych orgánov

¹¹ Pikna, B. Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce), 4. dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde, 2007, str.87

právo Európskych spoločenstiev je zamerané na vznik a fungovanie spoločného trhu členských štátov. Zahŕňa právo jednotlivých spoločných a koordinovaných politík ako je súťažné právo, ochrana spotrebiteľa, právo životného prostredia a ďalšie.

Komunitárne právo tvoria ustanovenia zakladajúcich zmlúv, ako aj akty vydávané na základe všetkých zakladajúcich zmlúv Európskych spoločenstiev. Právo ES sa v rámci Európskej únie stotožňuje s právom prvého piliera EÚ.

Ak majú orgány Európskych Spoločenstiev vydať právny akt, musia mať k tomu právomoc. Členské štáty však nepreniesli toľko právomocí, aby sa vzdali svojho postavenia suverénnych štátov. Jedná sa o spoločenstvo štátov *sui generis*.

V prípadoch, kedy štáty plne preniesli svoje kompetencie na Spoločenstvá, hovoríme o výlučnej právomoci Spoločenstiev (napr. oblasť obchodnej politiky).

V niektorých oblastiach došlo len k čiastočnému preneseniu právomocí a tým k delenej právomoci medzi Európske spoločenstvá a členské štáty (napr. ochrana spotrebiteľa). Tu je právomoc Spoločenstiev obmedzovaná princípom subsidiarity, ktorý stanoví, že ES by mali vyvíjať činnosť pokiaľ ciele tejto činnosti nemôžu uspokojivo dosiahnuť členské štáty samy a len pokiaľ môžu byť tieto ciele lepšie dosiahnuté postupom na úrovni ES.¹² Znamená to, že ES budú vo veci konať, len ak sú splnené obe podmienky, t.j. nemožnosť dosiahnuť cieľ na úrovni členských štátov a ak môžu ES ponúknuť lepšie riešenie. Táto zásada obmedzuje aktivity Únie vo všetkých jej právomociach s výnimkou politík, kde majú ES výlučnú právomoc.

Výlučnú právomoc majú ES len v oblasti spoločnej poľnohospodárskej politiky a rybolovu, spoločnej obchodnej politiky, spoločnej dopravnej politiky a v oblasti menovej únie.¹³ Zásada proporcionality, ktorá sa uplatní na celú činnosť ES bez ohľadu na to, či sa jedná o výlučnú alebo delenú právomoc, vyžaduje aby činnosť ES nikdy neprekročila rámec toho, čo je nutne potrebné k dosiahnutiu cieľov Zmluvy. U navrhovanej legislatívy ES v oblasti delenej právomoci musí byť dodržanie oboch zásad vždy skúmané. U výlučnej právomoci sa skúma dodržanie zásady proporcionality.

¹² Článok 5 Zmluvy o EÚ

¹³ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str.88

Povaha komunitárneho práva

Právo ES tvorí samostatný systém práva, ktorý nie je možné podradiť pod národné právne poriadky členských štátov ani pod systém medzinárodného práva. Jeho podstatným rysom je jeho aplikačná prednosť pred národným právom, vrátane národných ústav členských štátov Únie. Ak teda dôjde k stretu s národným právom v situácii s európskym prvkom, bude sa aplikovať právo ES a národná úprava sa nepoužije. Princíp prednosti nie je v primárnom práve výslovne zakotvený, vyplýva z konštantnej judikatúry Európskeho súdneho dvora (ESD). Túto situáciu reflektuje aj článok 10 Ústavy ČR. Komunitárne právo je s výnimkou smerníc v členských štátoch bezprostredne použiteľné bez nutnosti prijímania akýchkoľvek transformačných aktov. Vďaka ich priamemu účinku je možné dovolať sa noriem komunitárneho práva priamo pred národnými súdmi bez ďalšieho.

Pramene komunitárneho práva

Za prameň sa považuje primárne právo tvorené samotnými členskými štátmi v podobe zakladajúcich zmlúv a ich zmien, sekundárne právo tvorené aktami orgánov ES prijaté na základe zmlúv prostredníctvom riadneho legislatívneho procesu v Rade Európskej únie, do ktorého je zapojená Európska komisia a Európsky parlament.¹⁴ Ďalej sú nimi medzinárodné zmluvy uzatvorené ES, dohody medzi členskými štátmi, obecné právne zásady ES a ako unikum judikatúra Európskeho súdneho dvora, ktorá dáva odpovede na otázky aplikácie komunitárneho práva, ktoré neboli zakladajúcimi zmluvami riešené.

Medzi najpoužívanejšie nástroje patria sekundárne akty ako sú smernice, nariadenia a nezáväzná odporúčania. Nariadenia sa používajú v prípadoch, keď je potreba stanoviť jednotné pravidlá pre všetky členské štáty. Sú záväzné a priamo aplikovateľné, nie je nutná ich transpozícia do vnútroštátneho práva.¹⁵ Ktokoľvek sa môže priamo dovolať znenia nariadenia. Smernice sú záväzné čo do výsledku, pričom voľba formy a metódy je na samotnom štáte. Musia byť v určenej lehote transponované do vnútroštátneho práva

¹⁴ EK v úlohe navrhovateľa, EP má úlohu konzultatívneho orgánu alebo má priamy vplyv na legislatívny proces v podobe spolurozhodovania s Radou EÚ (väčšinou)

¹⁵ Výnimočne môžu aj nariadenia k použiteľnosti vyžadovať adaptáciu v rámci vnútroštátneho právneho poriadku. V takom prípade to býva explicitne vyjadrené v samotnom nariadení, ktoré zvyčajne obsahuje obecné formulácie a neobsahuje sankcie. Je ponechané na úvahe štátu, či budú trestnoprávne alebo správne. Vždy ale majú byť odstrašujúce a primerané. Často sa objavuje formulácia: "členské štáty prijmu právne predpisy obsahujúce sankcie."

jednotne pre celé územie, formou obecné záväzného právneho predpisu. Môže sa tak stať viacerými predpismi alebo naopak, viaceré smernice môžu byť transponované v jedinom právnom predpise. Sú adresované členským štátom, pričom fyzické a právnické osoby nimi nemôžu byť priamo zaviazané.¹⁶ Odporúčania obsahujú len určitý žiaduci spôsob správania a sú teda právne nezáväzné. Rozhodnutia vydávané orgánmi ES sú záväzné pre tých, ktorým sú určené, t.j. štát, fyzickú alebo právnickú osobu.

2. Právo Európskej únie – právo 2. a 3. piliera Európskej únie (úijné právo)

Úijné právo je najmladšou zložkou európskeho práva. Vzniklo podpisom Maastrichtskej zmluvy, ktorou bola založená Európska únia. Tvoria ho akty druhého a tretieho piliera. Druhý pilier európskeho práva tvorí V. hlava Zmluvy o EÚ nazvaná „Ustanovenia o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike“ a od nej odvodené akty. Tretí pilier, ktorý nás vzhľadom na tému bude zaujímať, má svoj základ v VI. hlave Zmluvy o EÚ pod názvom „Ustanovenia o policajnej a justičnej spolupráci v trestných veciach“ a je rozvedený v množstve sekundárnych aktov.

Povaha úijného práva

Ide o veľmi mladý systém práva, ktorý nie je jasne oddelený od systému medzinárodného práva, nakoľko je založený na klasickej medzivládnej spolupráci typickej pre medzinárodné právo, hoci s určitými špecifikami. Pripomína právo medzinárodnej medzivládnej organizácie s tou výhradou, že Európska únia ňou nie je, nakoľko zatiaľ nemá právnu subjektivitu. To sa môže zmeniť ako náhle štáty ratifikujú Lisabonskú zmluvu, ktorá inkorporovala túto dôležitú zmenu v článku 47, ktorý stanoví, že „Únia má právnu subjektivitu“.

Na rozdiel od komunitárneho práva, úijné právo postráda priamy účinok a prednosť. Vo veciach druhého a tretieho piliera totiž nedochádza k delegácii

¹⁶ Ak je ale smernica dostatočne konkrétna a štát ju netransponoval v určenej lehote, môžu sa jednotlivci domáhať svojich práv podľa smernice.

zvrchovaných právomocí na EÚ, takže supranacionalita sa tu neuplatňuje.¹⁷ Právo je v EÚ tvorené prostredníctvom orgánov Európskych spoločenstiev, konkrétne Rady Európskej únie,¹⁸ a to spôsobom bežným v medzinárodnom práve, na základe spolupráce a jednomyseľne. Ďalší vývoj však predznamenáva ďalšiu integráciu a zmenu povahy práva Európskej únie v supranacionálny systém.

Pramene úijného práva

Primárne úijné právo predstavujú okrem hlavy V a VI Zmluvy o EÚ aj články 1 až 7 hlavy I, obsahujúce obecné a základné ustanovenia, a články 11 až 53 hlavy VII Zmluvy o EÚ, ktoré sa týkajú posilnenej spolupráce. Súčasťou primárneho úijného práva sú aj dokumenty pripojené k Zmluve o EÚ týkajúce sa druhého a tretieho piliera. Sekundárne úijné právo tvoria akty Rady EÚ, ako kolektívneho orgánu zastúpenia členských štátov, menovite: rámcové rozhodnutia, rozhodnutia, spoločné postoje a dohovory prijímané na základe primárneho úijného práva.¹⁹

III. kapitola

Európske trestné právo

Pojem európskeho trestného práva sa prvý krát objavil na konci šesťdesiatych rokov.²⁰ V bežnej reči sa často objavuje, či už ako ponúkaný študijný program na rôznych európskych univerzitách²¹ alebo ako téma konferencií. Napriek tomu, sa mnohí odborníci bránia pripustiť jeho existenciu ako samostatného právneho odvetvia. Definitívnemu uznaniu bráni rada faktorov. Najväznejšou prekážkou je tradičné chápanie národnej

¹⁷ Fenyk, J. – Polák, P: Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 2/2005, str.13

¹⁸ Politický rozhodovací orgán EÚ, skladá sa z 27 členov - zástupcov na ministerskej úrovni z každého členského štátu, ktorí sú splnomocnení zaväzovať sa za svoju vládu, nejde o rozhodovanie Rady EÚ ako komunitárneho orgánu, ale o rozhodnutia členských štátov jednajúcich na pôde Rady

¹⁹ Bližšie k právnym nástrojom vid' výklad v IV. kapitole

²⁰ V novembri 1968 prebehol v Bruseli Kongres o európskom trestnom práve (CONGRÈS DE DROIT PÉNAL EUROPÉEN) organizovaný Inštitútom európskych štúdií pri Université libre de Bruxelles

²¹ <http://www.rechten.unimaas.nl/mic/courses/courses4.htm>

suverenity. Ďalšou prekážkou je samostatnosť jednotlivých národných právnych úprav a ich relatívna nezávislosť na iných národných úpravách.

Jean Pradel vo svojom diele „Droit pénal européen“ priznáva, že je ťažké presne definovať európske trestné právo, keďže neexistuje nijaká všeobecná teória ani autoritatívna publikácia na túto tému, hoci právnici s týmto pojmom pracujú už pár desaťročí.²² Pradel sa ho pokúša definovať ako celok hmotných a procesných trestnoprávných pravidiel, ktoré sú spoločné pre jednotlivé európske štáty a ktoré sú zamerané na kladenie medzí zločinu, hlavne na potieranie cezhraničnej organizovanej kriminality. Autor vychádza vo svojom pojednaní z konštatovania, že európske trestné právo je tvorené troma základnými komponentmi.

Prvá zložka zodpovedá minimálnemu štandardu ochrany ľudských práv podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva v Štrasburgu.

Druhou zložkou je pôsobenie komunitárneho práva na národné trestné právo. Ide o najslabší komponent európskeho trestného práva, nakoľko sa zakladajúce zmluvy Európskych spoločenstiev oblasti trestného práva vôbec netýkali. Komunitárne trestné právo neexistuje. ES nedisponujú žiadnym integrálnym exekučným ani represívnym mechanizmom. Výkon komunitárneho práva teda skoro vždy závisí na národných právach.²³ Napriek tomu má komunitárne právo podľa G. Corstensa²⁴ vplyv na národné trestné právo, a to v dvoch smeroch.

V prvom prípade sa hovorí o tzv. zápornom účinku komunitárneho práva. Jedná sa o situácie, kedy nejaké ustanovenie národného práva postihuje jednanie, ktoré je zlučiteľné alebo dokonca podporované komunitárnym právom. Ako príklad by sa dalo uviesť ustanovenie, ktoré by zakazovalo ako trestné dovoz určitého tovaru z iného členského štátu, čo by sa dostalo jasne do rozporu s garanciou voľného pohybu tovaru v rámci EÚ. V takom prípade by sa v súlade s princípom prednosti komunitárneho práva nepoužilo

²² Voľne prekladané z: G. Corstens, J. Pradel: *European criminal law*, Kluwer Law International, The Hague, 2002, str. 3

²³ Fenyk, J. – Polák, P: *Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii*, *Acta Universitatis Carolinae, Iuridica* 2/2005, str.21

²⁴ G.J.M. Corstens: *Criminal law in the First Pillar?*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Justice*, Vol. 11/1, 2003, str.132

rozporné ustanovenie národného trestného práva a presadilo by sa komunitárne právo. Niekedy sa tento záporný účinok týka aj priamo viny alebo vymerania trestu.²⁵

Kladný účinok komunitárneho práva na trestné právo znamená, že sa dodržovanie jeho ustanovení zabezpečuje prostredníctvom národného trestného práva, nakoľko Zmluva o ES neumožňuje trestný postih prostredníctvom vlastných komunitárnych orgánov a inštitúcií. Členské štáty sú na základe článku 10 Zmluvy o ES povinné prijať všetky vhodné opatrenia k zaisteniu dodržovania záväzkov vyplývajúcich zo Zmluvy o ES alebo z činnosti orgánov ES. Výklad tohto ustanovenia bol doplnený judikatúrou ESD, ktorý vyvodil, že členské štáty sú povinné zaistiť, aby porušovanie komunitárneho práva bolo postihované obdobne ako porušovanie porovnateľných národných pravidiel. Okrem toho, sa na mnohých miestach v právnych aktoch objavuje požiadavka zaistenia účinnej, primeranej a odstrašujúcej sankcie. V niektorých prípadoch komunitárne právo nutnosť postihu predpisuje, v ojedinelých prípadoch postih prostredníctvom svojich orgánov aj ukladá.²⁶

Treťou zložkou je európska justičná spolupráca, tak ako je stipulovaná zmluvami uzatvorenými v rámci Rady Európy, ako aj zmluvami a inými aktami prijatými v rámci Európskej únie. Justičná spolupráca na európskej úrovni totiž stále prebieha v dvoch rovinách. Jedná sa o spoluprácu v rámci aktivít Rady Európy a spoluprácu odvíjajúcu sa od Európskej únie, hlavne predpisy, ktoré sú produktom právnych nástrojov tretieho piliera (únijné právo). V oboch prípadoch je justičná spolupráca realizovaná na medzivládnej úrovni. Práve justičná spolupráca v trestných veciach, tvorí jadro úpravy trestného práva v EÚ a od nej sa začali odvíjať všetky postupné harmonizačné snahy.

Z toho, čo bolo povedané vyplýva, že autori do európskeho trestného práva zaraďujú aj akty prijímané v rámci Rady Európy, nielen aktivity v samotnej Európskej únii. Ide o značne rôznorodý a nehomogénny pojem, ktorý pripomína skôr akýsi amalgám všetkých prebiehajúcich snáh v trestnoprávnej oblasti na európskom kontinente.

V týchto súvislostiach sa javí, že nie je možné používať termín európske trestné právo v klasickom zmysle, kedy by sme si pod ním predstavili ucelený systém trestného

²⁵ ESD v kauze Skanavi konštatoval, že členské štáty nesmú ukladať neprimerané sankcie, ktoré by ohrozovali voľný pohyb osôb. V tejto kauze bol v Nemecku žijúci grécky občan odsúdený na odňatie slobody za to, že si nevymenil svoj vodičský preukaz za nemecký.

²⁶ Napr. peňažné pokuty za porušenie kartelového práva

práva ako ho poznáme v jednotlivých právnych poriadkoch. Skôr je možné sa stotožniť s názorom K. Tiedemanna, ktorý v tejto súvislosti píše: „Harmonizácia a internacionalizácia a tým tiež europeizácia trestného práva nespočíva ani tak v rozvíjaní viac či menej nemenných pravidiel (noriem), ako skôr vo výbere a akceptácii princípov a vo vytváraní minimálnych štandardov, ktoré sú predovšetkým spôsobilé konsenzu, zodpovedajúce zárukám základných a ľudských práv.“²⁷

IV. Kapitola

Úprava trestného práva v rámci Európskej únie – metóda harmonizácie

Trestnoprávny rozmer v rámci Európskej únie je pomerne novou záležitosťou. Pôvodný systém Európskych spoločenstiev spoluprácu v tejto oblasti nepredpokladal, keďže prvoradým záujmom integrácie v rámci Európskych spoločenstiev bola hospodárska spolupráca. Je preto pochopiteľné, že právo Európskych spoločenstiev (komunitárne právo) nedisponuje výslovným oprávnením k vydávaniu nadnárodných trestnoprávných predpisov a neumožňuje trestný postih prostredníctvom vlastných orgánov a inštitúcií. Pri ochrane vlastných hodnôt a harmonizácii trestnoprávných predpisov je úplne odkázané na trestné zákonodarstvo členských štátov, ktoré ale prostredníctvom svojich právnych prostriedkov viac či menej ovplyvňuje.²⁸

S postupným vytváraním jednotného vnútorného trhu, ktorého jednou z podmienok je sloboda pohybu všetkých na hospodárskom živote sa podieľajúcich subjektov, sa však objavili problémy s cezhraničnou organizovanou kriminalitou, obchodovaním s drogami, ilegálnym prisťahovalectvom a terorizmom. Na túto situáciu reagovala Maastrichtska zmluva, ktorá zaviedla spoluprácu v oblasti justície a vnútra ako tzv. **tretí pilier Európskej únie**.

²⁷ Tiedemann, K. Die Europäisierung des Strafrechts. In: Kreuzer, K. F., Scheuing, D. H., Sieber, U. (Hrsg.): Die Europäisierung der mitgliedstaatlichen Rechtsordnungen in der Europäischen Union. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1997, str. 137

²⁸ Brychtová, K. Evropské trestní právo procesní, Jurisprudence 8/2005

V rámci Európskej únie je teda možné hovoriť o trestnom práve hlavne v súvislosti so spomínaným tretím pilierom, ktorý je súčasťou úijného práva.

Spoločná snaha v oblasti spolupráce v trestných veciach podľa článku 31 Zmluvy o EÚ zahŕňa:

- a) uľahčenie a urýchlenie spolupráce príslušných ministerstiev a súdov alebo rovnocenných orgánov členských štátov v trestnom konaní a pri výkone rozhodnutí;
- b) uľahčenie vydávania medzi členskými štátmi;
- c) zaistenie vzájomnej zlučiteľnosti príslušných predpisov v jednotlivých členských štátoch, pokiaľ je to potrebné ku zlepšeniu spolupráce;
- d) predchádzanie jurisdikčným konfliktom medzi členskými štátmi;
- e) postupné prijatie opatrení k zavedeniu minimálnych noriem o skutkových podstatách trestných činov a trestoch v oblasti organizovaného zločinu, terorizmu a obchodovania s drogami.

Aj keď jadro trestnoprávnej tematiky sa nachádza v treťom pilieri, teda v úijnom práve, netreba pri tom opomenúť ani v predchádzajúcej kapitole popísaný vplyv komunitárneho práva na trestné právo.

Právny mechanizmus ES/EÚ je tvorený dvoma zložkami, ktoré sa doplňujú, a to jednak vlastným právom ES/EÚ²⁹ a sústavou harmonizovaných noriem vnútroštátnych právnych poriadkov členských štátov. **Harmonizácia** sa uplatňuje tam, kde priama úprava alebo unifikácia nie je možná alebo nutná.³⁰ Pri unifikácii ide o zámernú činnosť unifikujúcich subjektov, ktorej výsledkom je jednotný text právnej normy. Typickým nástrojom unifikácie sú nariadenia, používané tam, kde je nutné dosiahnuť jednotu v obsahu. O unifikácii hovoríme vtedy, ak právny nástroj formuluje aké jednania musia byť v členských štátoch v každom prípade trestné a stanoví za ne jednotné sankcie.

Ako bolo vyššie uvedené, unifikácia neprichádza v trestnom práve zatiaľ do úvahy z dôvodu tradičného chápania štátnej suverenity, značných ťažkostí s prekonaním rozdielov rôznych právnych úprav a v neposlednom rade aj z dôvodu chýbajúcej

²⁹ Existuje svojbytné, nemusí byť transponované do vnútroštátnych právnych poriadkov

³⁰ Pikna, B. Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce), 4. Dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde, 2007, str. 239

kompetencie ES v trestných veciach.³¹ Preto sa v trestnoprávných záležitostiach presadila harmonizácia.

U harmonizácie ide naopak len o akési zblížovanie v danej oblasti, kde sú dané ustanovenia akýmsi návodom alebo vzorom pre vnútroštátnu úpravu. Právnym nástrojom harmonizácie vnútroštátneho práva, ktorým disponuje komunitárne právo, sú hlavne smernice, a pokiaľ ide o úijné právo, sú nimi rámcové rozhodnutia. Oba nástroje sú pre členské štáty záväzné čo do výsledku, ktorý má byť dosiahnutý, pričom voľba prostriedkov je ponechaná na vnútroštátne orgány. Tieto právne akty nemajú bezprostredný účinok a preto musia byť implementované do vnútroštátneho poriadku. Z povahy veci vyplýva, že s harmonizáciou bývajú v členských štátoch nerozlučne spojené interpretačné rozdiely, čo ale neznižuje jej význam.

Harmonizácia legislatívy je potrebná, nakoľko medzi členskými štátmi existujú značné rozdiely v trestnoprávnej legislatíve, ktoré prospievajú páchatelom trestnej činnosti, či už je to v podobe rozdielnych trestných sankcií, rozdielnych procedurálnych postupov stíhania alebo slabo zakotvenej justičnej spolupráce s cudzo-štátnymi orgánmi činnými v trestnom konaní. Harmonizácia je zároveň potrebná k zabezpečeniu určitej minimálnej miery práva a spravodlivosti pre všetkých občanov EÚ a takisto kvôli uľahčeniu vzájomného uznávania rozhodnutí. Nutnosť harmonizácie legislatívy vznikla vo všetkých oblastiach, kde sa následkom zrušenia hraničných kontrol rozvinul cezhraničný zločin. V tejto súvislosti bolo treba zabezpečiť aj efektívnu spoluprácu justičných orgánov a tým pádom aj určité spoločné pravidlá hry pre styk justičných orgánov.

Predmet úpravy

Prijatím Amsterdamskej zmluvy a vytvorením priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, bola celkovo zmenená oblasť tretieho piliera EÚ. Pôvodný názov tretieho piliera bol „justícia a vnútro“, dnes je tretí pilier zakotvený v hlave VI Zmluvy o EÚ a nesie označenie „Ustanovenia o policajnej a justičnej spolupráci v trestných veciach“.

Konečným cieľom je vytvorenie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, konkrétne poskytnutie vysokej úrovne ochrany občanom Únie, predchádzaním

³¹ Teoretickým pokusom navrhujúcim unifikáciu bol projekt Corpus Juris k ochrane finančných záujmov, ktorý ak by bol realizovaný, stal by sa prvou nadnárodnou trestnoprávnou normou

organizovanému aj neorganizovanému zločinu a jeho potieraním, pričom dôraz je kladený na terorizmus, obchod s ľuďmi, trestné činy proti deťom, obchod s drogami, obchod so zbraňami, korupciu a podvod.

K dosiahnutiu tohto cieľa sú v jednotlivých oblastiach prijímané početné právne akty, ktoré sledujú harmonizáciu jednotlivých národných predpisov v oblasti tradičného hmotného aj procesného práva.

Prijaté a rozpracované akty, by sa dali rozčleniť na akty hmotnoprávnej harmonizácie (rámcové rozhodnutia obsahujúce skutkové podstaty trestných činov, ktoré je v európskom právnom priestore nutné postihovať), akty o vzájomnom uznávaní trestných rozhodnutí medzi členskými štátmi (oblasť trestného práva procesného) a právne akty týkajúce sa mechanizmov spolupráce a koordinácie (hlavne akty zriaďujúce špecializované orgány ako Europol, Eurojust atď.).³²

Právne nástroje

Keďže tretí pilier je súčasťou úniijného a nie komunitárneho práva, nemôžu európske inštitúcie vydávať právne akty s bezprostrednými účinkami v členských štátoch. Vydávanie nariadení, ako aktov s bezprostrednými právnym účinkom, je teda vylúčené. Odborné kruhy ale pripúšťajú vydávanie smerníc s trestnoprávnym obsahom. Podstatou v takom prípade je, aby smernica smerovala k ochrane záujmov a cieľov sledovaných ES, stanovila presne skutkovú podstatu trestného činu, ale rozhodnutie o konkrétnej sankcii u jednotlivých činov prenechala zvrchovanej moci jednotlivých štátov.³³ Tieto sankcie však musia mať odstrašujúci účinok a poskytnúť v členských štátoch účinnú ochranu.³⁴ V tomto zmysle, sa tak nástrojom harmonizácie trestného práva stávajú aj komunitárne smernice. Na ich rastúci význam bude poukázané v súvislosti s judikatúrou Európskeho súdneho dvora.

Právne nástroje k regulácii politik tretieho piliera a teda aj spolupráce v trestných veciach zahŕňajú spoločné postoje, rámcové rozhodnutia ku zblíženiu zákonov a iných

³² Brychtová, K. Evropské trestní právo procesní, Jurisprudence 8/2005

³³ Brychtová, K. Evropské trestní právo procesní, Jurisprudence 8/2005

³⁴ Eisele, J.: Einflussnahme auf nationales Strafrecht durch Richtlinienggebung der Europäischen Gemeinschaft, JZ 23/2001, s. 1159

právnych predpisov členských štátov, rozhodnutia, medzinárodné zmluvy, opatrenia k vykonaniu rámcových rozhodnutí a opatrenia k vykonaniu dohovorov.

Spoločným postojom podľa článku 34 ods. 2 písm. a) Zmluvy o EÚ je právny akt zaväzujúci jeho tvorca a teda majúci skôr politický význam. Spoločné postoje vymedzujú stanovisko EÚ k určitej otázke, ktoré potom členské štáty hája v medzinárodných organizáciách a na medzinárodných konferenciách.

Rámcové rozhodnutia za účelom zblížovania zákonov a iných právnych predpisov členských štátov podľa článku 34 ods. 2 písm. b), sú pre členské štáty záväzné čo do výsledku, ktorý má byť dosiahnutý, pričom voľba prostriedkov je ponechaná na vnútroštátne orgány. Tieto právne akty nemajú bezprostredný účinok a preto musia byť implementované do vnútroštátneho právneho poriadku. Sú obdobami komunitárnych smerníc. Významným rozdielom oproti smernici je to, že tieto rozhodnutia sa môžu týkať oblastí, ktoré sú pre ES formálne uzatvorené (môžu sa týkať trestného práva), aj keď vo svetle najnovšej judikatúry ESD sa tento rozdiel stiera.³⁵

Rozhodnutia podľa článku 34 ods. 2 písm. c) sú záväzné právne akty, ktoré rovnako ako rámcové rozhodnutia nemajú bezprostredný účinok a musia byť teda implementované, s tým, že môžu byť prijímané za akýmkoľvek iným účelom v súlade so VI. hlavou Zmluvy o EÚ než k zblížovaniu právnych predpisov členských štátov. Zriaďujú sa nimi mechanizmy spolupráce ako napr. Europol, Eurojust atď.

Dohovory podľa článku 34 ods. 2 písm. d) môžu byť vypracované Radou EÚ a doporučené členským štátom k prijatiu v súlade s ich ústavnými predpismi. Jedná sa o klasický inštrument medzinárodného práva verejného, ktorého právna záväznosť niekedy vyžaduje veľmi dlhý časový horizont (napr. medzi návrhom o zriadení Europolu v roku 1991 a jeho zriadením v roku 1999 uplynulo až 8 rokov). Dohovory vstupujú do platnosti ako náhle boli prijaté aspoň polovicou členských štátov, ale len vo vzťahu k týmto členským štátom.

Postup pri prijímaní právnych predpisov tretieho piliera

Najdôležitejšie postavenie pri prijímaní aktov vo veciach justičnej spolupráce v trestných veciach má Rada Európskej únie, ktorá rozhoduje jednomyseľne. Európsky parlament je konzultovaný, ale nemá žiadne rozhodovacie právo. Európska komisia sa v

³⁵ Vid' výklad v VI. kapitole

oblasti justičnej spolupráce v trestných veciach delí o právo iniciovať legislatívne návrhy s členskými štátmi. Komisia zodpovedá za celkovú stratégiu a implementáciu prijatých právnych aktov. Za týmto účelom podáva Európskemu parlamentu a Rade EÚ správy o implementácii jednotlivých právnych aktov v členských štátoch. Na rozdiel od komunitárnych záležitostí, Komisia v treťom pilieri nemá právo žalovať členské štáty pred Európskym súdnym dvorom za nesplnenie povinnosti implementácie. Súdny dvor má vo veciach tretieho piliera len fakultatívnu právomoc. Závisí od toho, či jednotlivý členský štát v prehlásení uzná právomoc ESD podávať výklad a skúmať správnosť rozhodnutí a rámcových rozhodnutí vydaných podľa VI. hlavy Zmluvy o EÚ.

V. Kapitola

Justičná spolupráca v trestných veciach a jej vývojové medzníky

Pod pojmom „justičná spolupráca v trestných veciach“, tak ako je vymedzená v článku 31 Zmluvy o EÚ, si je treba predstaviť ako snahy v oblasti trestného práva procesného, tak aj snahy v oblasti trestného práva hmotného, nakoľko sa tento článok pod písmenom e) zmiňuje aj o postupnom zavádzaní minimálnych noriem o skutkových podstatách trestných činov a trestoch. Nasledujúci výklad sa vo svojom vývojovom prehľade preto bude držať tohto širšieho poňatia justičnej spolupráce a bude sa venovať hmotnoprávnym aj procesnoprávnym inštitútom na jednom mieste.

Pod justičnú spoluprácu v užšom zmysle by sme naopak zaradili len **snahy v oblasti trestného práva procesného**, tykajúce sa zlepšenia samotnej spolupráce medzi justičnými orgánmi počas trestného konania a pri výkone rozhodnutí. Konkrétne ide o dosiahnutie vzájomného uznávania justičných rozhodnutí vydávaných jednotlivými členskými štátmi a zaistenie ich výkonu v rôznych štátoch EÚ. Zasadanie Európskej rady v Tampere v roku 1999 označilo problematiku vzájomného uznávania za základný kameň justičnej spolupráce medzi členskými štátmi. Na zasadaní bolo vyjadrené presvedčenie, že

vzájomné uznávanie by sa do budúca malo týkať nielen uznania meritórnych rozhodnutí (rozsudkov a iných rozhodnutí vo veci samej), ale aj iných procesných úkonov, hlavne v oblasti vyšetrovania a dokazovania.

Cieľom zásady vzájomného uznávania je nielen posilnenie spolupráce medzi členskými štátmi, ale aj zlepšenie ochrany jednotlivca. S touto problematikou potom súvisí aj zaistenie a všeobecné uznanie procesných práv účastníkov konania.

Doterajšie formy spolupráce fungovali na princípe právnej pomoci medzi jednotlivými zmluvnými stranami a boli regulované prostredníctvom medzinárodných zmlúv prijatých hlavne v rámci Rady Európy.

V dôsledku integračných snáh EÚ, začalo postupne dochádzať k zjednodušeniu postupov medzi členskými štátmi, najprv pokiaľ ide o oblasť vzájomnej pomoci, ktorá predstavuje prvý krok justičnej spolupráce. Ďalším krokom je docielenie uznania a v nadväznosti na to aj výkonu rozhodnutia vydaného jedným členským štátom v inom členskom štáte. Pozornosť sa sústreďuje hlavne na oblasť extradície, dôkazných prostriedkov a ich výkonu a možnosť výkonu jednotlivých procesných rozhodnutí. Keďže právne systémy jednotlivých členských štátov vykazujú rozdiely, je treba zaistiť tiež garanciu základných procesných práv účastníkov konania. Preto sa právne nástroje tretieho piliera uberajú týmto smerom. Konečným cieľom je vytvorenie štandardizovaných postupov k realizácii všestrannej justičnej spolupráce v trestných veciach.

V oblasti justičnej spolupráce v užšom zmysle sú hodne využívané zmluvy, keďže ide o jediný právny nástroj tretieho piliera, ktorého ustanovenia môžu mať v členských štátoch priamy účinok. Na druhej strane ale z dôvodu nutnosti ich ratifikácie zmluvnými stranami, potrebujú dlhší časový horizont, aby sa stali platnými. Preto Rada pristúpila k častejšiemu používaniu rámcových rozhodnutí ako nástroja harmonizácie vnútroštátneho práva členských štátov. Prostredníctvom týchto nástrojov sú nastavované štandardy spolupráce medzi členskými štátmi. Výhodou je priame prijímanie rámcových rozhodnutí Radou EÚ (nie je nutná ratifikácia v národných parlamentoch), na druhej strane však nie sú priamo aplikovateľné, a teda musia byť implementované. Ich úspech závisí vo veľkej miere na vhodnosti ich implementácie do národných právnych poriadkov, ktorá môže byť diametrálne odlišná a spôsobiť tak nemalé problémy v praxi.³⁶

³⁶ Brychtová, K. Evropské trestní právo procesní, Jurisprudence 8/2005

Snahy v oblasti trestného práva hmotného sú charakterizované rozvojom myšlienky tzv. európskeho justičného priestoru v trestných veciach. Táto myšlienka pochádza z obdobia pred vznikom EÚ, ktorá bola rozvinutá až v jej rámci. Európsky justičný priestor súvisí s potrebou vytvorenia tzv. európskej teritoriality, ktorá vyjadruje fikciu jediného justičného územia Európskej únie, na ktorom sú uznávané postupy a rozhodnutia justičných orgánov rôznych členských štátov.

Napriek tomu, že medzi členskými štátmi existuje zhoda na potrebe kriminalizovať určité jednanie, z hľadiska trestného práva hmotného ide zatiaľ len o pokusy o prekonanie základných odlišností u formálnych znakov trestných činov v národných trestných zákonníkoch, na ktorých sa štáty boli ochotné dohodnúť.³⁷ Nejde a ani nemôže ísť o nejaký komplexný prístup k riešeniu úpravy trestného práva hmotného v členských štátoch. Príklady harmonizačných snažení skôr dokladujú konsenzus dosiahnutý v niektorých špecifických oblastiach kriminality s nadnárodným rozmerom ako je organizovaný zločin, terorizmus, pranie špinavých peňazí, ochrana finančných záujmov ES, vrátane falšovania eura, obchodovanie s ľuďmi, omamnými látkami, ohrozovanie a poškodzovanie životného prostredia a ďalšie. Priamy vplyv európskeho práva je badať napríklad v otázkach falšovania eura alebo boja proti praniu špinavých peňazí. Európske právo vplyva na národné trestné právo hmotné aj nepriamo. Deje sa tak prostredníctvom právnych predpisov, ktoré členské štáty implementovali v iných právnych odvetviach, ktoré mali vplyv na definície trestných činov v trestných zákonoch členských štátov v týchto oblastiach.

1. Obdobie pred vznikom Európskej únie

Pôvodný systém Európskych Spoločenstiev spoluprácu v trestných veciach nepredpokladal, keďže prvoradým záujmom integrácie v rámci ES bola hospodárska spolupráca. S postupným vytváraním jednotného vnútorného trhu, ktorého jednou z podmienok je sloboda pohybu všetkých na hospodárskom živote sa podieľajúcich subjektov, sa objavili problémy s cezhraničnou organizovanou kriminalitou, obchodovaním s drogami, ilegálnym prisťahovalectvom a terorizmom.

³⁷ Fenyk, J., Svák, J., *Europeizace trestního práva*, Vydavateľ: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, str. 19

Preto už v tomto období začala byť venovaná pozornosť teroristickým útokom. V roku 1974 bola z podnetu Európskej rady zriadená konzultačná skupina pre otázky bezpečnostnej spolupráce označovaná TREVI zameraná na terorizmus, radikalizmus, extrémizmus a medzinárodné násilie (z čoho pochádza aj jej názov). Mala slúžiť ako platforma na výmenu informácií medzi policajnými a spravodajskými službami. V rámci nej postupne vznikali expertné skupiny TREVI 1 až TREVI 4, ktoré boli venované dielčim problémom ako je boj s organizovaným zločinom, obchod s drogami, opatrenia v súvislosti so zavedením Schengenského priestoru a ďalšie.

V oblasti organizovaného zločinu sa Európske spoločenstva zamerali na boj proti praniu špinavých peňazí. Významným dokumentom z tohto obdobia je smernica o predchádzaní zneužitia finančného systému k praniu špinavých peňazí.

Európske spoločenstvá sa zároveň potýkali s protiprávnymi aktivitami útočiacimi rôznym spôsobom na ich finančné záujmy. Boli nimi podvodné nadobúdanie rôznych subvencií, vyhýbanie sa plateniu dovozných záväzkov, ilegálne získavanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov a po zavedení spoločnej meny aj útoky proti euru.³⁸ Z toho dôvodu sa v polovici 90-tych rokov objavila požiadavka na zlepšenie prevencie a postihu jednaní ohrozujúcich alebo poškodzujúcich finančné záujmy ES. Prvýkrát bola táto potreba vyslovene zmienená v rozhodnutí Európskeho súdneho dvora vo veci juhoslovanskej kukurice z roku 1989.³⁹ ESD vo svojom rozsudku stanovil **minimálne pravidla trestného postihu za porušenie komunitárneho práva**. Stanovil, že sankcie za porušenie ustanovení komunitárneho práva musia mať účinný, primeraný a odradzujúci charakter, čím poskytol výklad čl. 10 Zmluvy o založení ES, ktorý znie: „Členské štáty prijímú všetky potrebné opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili plnenie záväzkov vyplývajúcich zo Zmluvy o založení ES alebo z opatrení prijatých orgánmi Spoločenstva.“

Pokiaľ ide o vývoj v oblasti trestného práva procesného, je možné konštatovať, že k justičnej spolupráci dochádzalo dávno pred jej inštitucionalizáciou v rámci Európskej

³⁸ Fenyk, J., Svák, J., Europeizace trestního práva, Vydavateľ: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, str.22

³⁹ Rozsudok ESD vo veci 68/88, Komisia proti Grécku. Grécko deklarovalo náklad kukurice smerujúcej do Belgicka ako tuzemskú produkciu, hoci v skutočnosti pochádzala z Juhoslávie, v dôsledku čoho nemuselo zaplatiť príslušný odvod do rozpočtu ES. Grécko sa napriek výzve Komisie nebolo ochotné zaoberať prípadom z dôvodu, že grécke trestné právo neposkytuje ochranu proti takýmto formám medzinárodných podvodných jednaní.

únie. Mala podobu medzivládnej spolupráce na základe dohovorov zjednávaných na pôde Rady Európy. Na pôde Európskych spoločenstiev sa vytvorila začínajúca prax vydávania rôznych nepomenovaných aktov politickej povahy, hoci neboli definované zakladajúcimi zmluvami. Boli uzatvárané zmluvy medzi členskými štátmi ES v rámci tzv. európskej politickej spolupráce, ktorá bola zavedená Jednotným Európskym Aktom v roku 1987. Tieto zmluvy neboli veľkého významu, nakoľko o ich ratifikáciu nebol veľký záujem. Je možné spomenúť napríklad Dohodu o aplikácii Dohovoru Rady Európy o odovzdávaní odsúdených osôb medzi členskými štátmi ES. Od roku 1984 dochádzalo k pravidelným stretnutiam ministrov vnútra a spravodlivosti členských štátov za účelom riešenia otázok spolupráce vo veciach polície, justície a ciel.

Najvýznamnejším počinom v tomto období, mimo rámec Európskych spoločenstiev, ktorý zasahuje do práva hmotného aj procesného, bolo uzatvorenie tzv. **Schengenských dohôd** zahŕňajúcich samotnú Dohodu (medzi vládami štátov hospodárskej únie Beneluxu, SRN a Francúzskej republiky) o postupnom odstraňovaní kontrol na spoločných hraniciach z roku 1985 a Vykonávací Dohovor k Dohode z roku 1990. Jednalo sa o klasické medzinárodné zmluvy, ktoré ale predznamovali budúci vývoj v rámci Európskej únie natoľko, že boli postupne podpísané skoro všetkými „starými“ členskými štátmi⁴⁰ a nakoniec boli neskôr Amsterdamskou zmluvou začlenené do právneho rámca EÚ. Cieľom Schengenských dohôd bolo vytvorenie zóny voľného pohybu so zrušením kontrol na vnútorných hraniciach participujúcich štátov za súčasného posilnenia vonkajších hraníc a prijatia série opatrení k udržaniu a zvýšeniu úrovne bezpečnosti v celom tzv. Schengenskom priestore. Tieto mali znížiť možnosť zneužívania slobody pohybu ku kriminálnym aktivitám. Vykonávací dohovor k Schengenskej dohode preto rieši otázky prekročovania vnútorných a vonkajších hraníc Schengenského priestoru a nadväzujúce problematiky ako je policajná spolupráca (prenasledovanie zločincov na úteku cez hranice), právna pomoc v trestných veciach, vízová problematika (zjednotenie pravidiel pre vstup a krátkodobý pobyt cudzincov v Schengenskom priestore – tzv. Schengenské vízum), azylová problematika (zjednotenie podmienok pri žiadosti o azyl) a ďalšie. Vykonávací dohovor priniesol pre prax dôležité úpravy ako možnosť priameho zasielania písomnosti poštou (možnosť priameho styku), rozšírenie možností vydávania, zjednodušenie vydavacieho konania, možnosť odovzdania výkonu trestu bez súhlasu

⁴⁰ okrem Veľkej Británie a Írska

odsúdeného a zakotvenie princípu *ne bis in idem* vo vzťahu k cudzozemským rozhodnutiam.

2. Obdobie od vstupu Maastrichtskej zmluvy do platnosti

Maastrichtská zmluva z roku 1993 zakladajúca Európsku úniu má mimoriadny význam pre rozvoj justičnej spolupráce v trestných veciach, nakoľko výslovne prvýkrát deklaruje rozvíjanie tesnej **spolupráce v oblasti justície a vnútra** ako jeden zo svojich cieľov a ako záležitosť spoločného záujmu. Jej účelom je v konečnom dôsledku zabezpečiť voľný pohyb osôb. Obsah spolupráce v oblasti justície a vnútra Zmluva vymedzila deviatimi oblasťami tvoriacimi **tretí pilier** novozavedenej pilierovej štruktúry EÚ. Boli nimi azylová politika, pravidla prekračovania a kontroly hraníc, prísťahovalecká politika, boj proti drogovej závislosti, boj proti medzinárodným podvodom, justičná spolupráca v občianskoprávných veciach, justičná spolupráca v trestnoprávných veciach, colná spolupráca a policajná spolupráca. Nemenej významné bolo, že Zmluva stanovila aj druhy právnych nástrojov novovzniknutého tretieho piliera. Stali sa nimi:

- Spoločné postoje ako akty majúce len politickú záväznosť, ktorými členské štáty mali hájiť svoje stanoviská na medzinárodnej úrovni;
- Spoločné postupy (spoločné akcie) ako nástroje s nejasnou právnou povahou, ktoré mali byť používané vtedy, ak je možné ciele EÚ lepšie dosiahnuť na úrovni EÚ než postupom jednotlivých členských štátov;⁴¹
- Dohovory ako klasické medzinárodné zmluvy, ktoré boli po jednomyseľnom schválení ich znenia v Rade EÚ doporučené členským štátom k prijatiu v súlade s ich ústavnými postupmi, so špecifickou možnosťou stanoviť v nich, že Európsky súdny dvor má právomoc vykladať ich ustanovenia;
- Opatrenia k uskutočneniu spoločného postupu, ktoré mohla Rada EÚ prijať kvalifikovanou väčšinou;

⁴¹ V praxi boli často využívané vďaka ich väčšej pružnosti oproti dlhému procesu ratifikácie dohovorov. Ich právna záväznosť bola často diskutovaná. Zástancovia ich záväznosti vychádzali z toho, že boli prijímané jednomyseľne, iní tvrdili, že ich záväznosť závisí na obsahu toho ktorého dokumentu, ich odporcovia naopak tvrdili, že majú čisto medzivládnu povahu a povahu *soft law*. Vynútiteľnosť bola taktiež otázna vzhľadom k tomu, že ESD nemal založenú jurisdikciu.

- Opatrenia k vykonaniu dohovorov prijímané dvojtretinovou väčšinou zmluvných strán.

Okrem Dohovorov boli teda hlavnými nástrojmi akty Rady EÚ, ktoré mohli byť prijímané jednomyseľne z iniciatívy členských štátov. Temnou stránkou ostávala nejasnosť právnej povahy spoločných postojov a spoločných postupov ako aj požiadavka jednomyseľnosti, čo znížilo efektivitu ich prijímania.

V oblasti trestného práva hmotného bol v roku 1997 v súvislosti s otvorením hraníc prijatý **Akčný plán boja proti organizovanému zločinu**, po ktorom nasledovala celá rada opatrení v oblasti legislatívy. Jedným z nich bol spoločný postup Rady z decembra 1998 prijatý na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii, ktorým sa stanovuje, že účasť v zločineckej organizácii je v členských štátoch Európskej únie trestným činom.⁴² Predložil jednotnú definíciu zločineckej organizácie, ktorá na rozdiel od definície Palerského dohovoru OSN nepredpokladá ako cieľ zločineckej organizácie vytváranie zisku a postihuje aj nedovolené pôsobenie na orgány verejnej moci. Tento dokument uložil členským štátom zaistiť účinný, primeraný a odradzujúci systém trestov za uvedené jednania aj v prípade právnických osôb. Spoločný postup sa zároveň zamerlal aj na preventívne opatrenia týkajúce sa pridelovania verejných zakázok, financovania politických strán atď. Taktiež bol prijatý aj spoločný postup o praní peňazí, identifikácii, vypátraní, zmrazení, zaistení a konfiškácii nástrojov a výnosov zo zločinov.

Výsledky úvah o nutnosti ochrany finančných záujmov ES sa objavili v rámci čl. 209a (dnes čl. 280) Zmluvy o ES. Ten zaviazal členské štáty k prijatiu opatrení k prevencii a postihu podvodných jednaní, ktoré ohrozujú finančné záujmy ES. Zároveň zaviazal štáty k spolupráci v tejto oblasti. Malo sa tak diať s podporou Európskej komisie. Ide o jedno z mála ustanovení komunitárneho práva, ktoré zasahuje do trestného práva hmotného aj procesného. Významným dokumentom upravujúcim trestnoprávnu ochranu finančných záujmov ES v rámci tretieho piliera sa stal **Dohovor o ochrane finančných záujmov ES z roku 1995**.⁴³ Tento Dohovor bol prijatý už na právnom základe článku K.3 Zmluvy o EÚ. Dohovor zakladal povinnosť členských štátov premietnuť do trestnoprávnej úpravy

⁴² Úradný vestník L 351, 29/12/1998 S. 0001 - 0003

⁴³ Úradný vestník C 316, 27/11/1995 S. 0049 - 0057

širokú definíciu podvodu (resp. podvodných jednaní) proti finančným záujmom ES a trestať takéto jednania primeranými a odstrašujúcimi sankciami. V dohovore sa finančnými záujmami rozumejú výdaje a príjmy pochádzajúce z rozpočtu ES alebo výdaje a príjmy spravované priamo alebo na základe právomoci delegovanej Európskym spoločenstvom. Jedná sa hlavne o prostriedky pred-vstupových a po-vstupových fondov. Dohovor nasledovalo prijatie dvoch protokolov. Prvý protokol z roku 1996 vyslovil nutnosť zaviesť trestný čin úplatkárstva, nakoľko podľa úvodných slov „najmä činy úplatkárstva voči národným verejným činiteľom a verejným činiteľom Spoločenstva, zodpovedných za vyberanie, správu a vydávanie finančných prostriedkov spoločenstva pod ich kontrolou, môžu poškodzovať alebo ohrozovať finančné záujmy Európskych spoločenstiev“. Druhý protokol⁴⁴ z roku 1997 sa stal významným nielen z pohľadu ochrany finančných záujmov, ale aj v pohľadu boja proti organizovanému zločinu. Zaviazal členské štáty k tomu, aby zaviedli trestný čin prania špinavých, tak ako bol vymedzený v Protokole. Takisto zaviazal členské štáty k zavedeniu zodpovednosti právnických osôb za podvod, aktívnu korupciu a pranie špinavých peňazí. Dohovor obsahoval aj ustanovenia o stanovení jurisdikcie medzi členskými štátmi, o vydávaní, o justičnej spolupráci a o zakotvení zásady *ne bis in idem*.

Taktiež v snahe o zlepšenie ochrany finančných záujmov ES bola v polovici 90-tych rokov na objednávku Európskej komisie ustanovená pracovná skupina, ktorá mala za úlohu predložiť analýzu možností v oblasti trestnoprávnej ochrany finančných záujmov. Výsledkom snáh tímu odborníkov na trestné právo pod vedením sorbonskej profesorky Delmas-Marty, bola štúdia nazvaná **Corpus Juris**, akýsi schematický modelový trestný zákonník a trestný poriadok v oblasti ochrany finančných záujmov v jednom dokumente. Štúdia obsahuje hmotnoprávnu a procesnoprávnu časť. V hmotnoprávnej časti štúdia vychádzala z Dohovoru o ochrane finančných záujmov ES z roku 1995, ale v mnohom aj prekročila jeho rámec. Projekt počítal so zavedením tzv. Európskej trestnoprávnej justičnej oblasti, ktorá mala byť založená na spoločnej trestnoprávnej jurisdikcii vo vzťahu k ôsmim trestným činom poškodzujúcim finančné záujmy ES. Boli nimi podvod proti rozpočtu ES, podvod vo sfére voľnej súťaže, korupcia, zneužitie úradnej povinnosti, sprenevera, vyzradenie služobného tajomstva, pranie a prechovávanie majetkových hodnôt získaných z nepoctivých zdrojov a zločinné spolčenie. Štúdia stanovila aj základy trestnej

⁴⁴ Úradný vestník C 221 , 19/07/1997 S. 0012 - 0022

zodpovednosti, druhy trestov a aj spôsob ich ukladania. Hmotnoprávna časť zožala kritiku hlavne z dôvodu, že skutkové podstaty presahujú existujúce národné úpravy. Napríklad trestný čin podvodu nie je v štúdiu, na rozdiel od prevažného kontinentálneho chápania, koncipovaný len ako úmyselný, ale pripúšťa sa aj jeho nedbalostné spáchanie. Kritiku zožal aj fakt, že by si návrh po procesnej stránke vyžiadaval **vytvorenie úradu Európskej verejnej prokuratúry (European Public Prosecutor)**.⁴⁵ Ten mal stíhať cezhraničnú kriminalitu naplňujúcu znaky skutkových podstat týchto ôsmich trestných činov. Reálnosť uskutočnenia zámeru je otázna, vzhľadom k odlišnostiam trestného práva v členských štátoch, odhliadnuc od faktu, že v EÚ koexistujú dva úplne rozdielne systémy právnej kultúry, kontinentálny a *common law*. Napriek ťažko predstaviteľnej realizácii celého projektu tak ako bol predstavený, je možné povedať, že jednoznačne rozvíril hladinu a diskusie o zámere vytvorenia Úradu Európskej verejnej prokuratúry doteraz neutíchli a reálne hrozí, že bude realizovaný. Corpus Juris je považovaný za model, podľa vzoru ktorého by v budúcnosti mohlo dôjsť k rozsiahlejšej unifikácii trestného práva v EÚ.

Veľkým pokrokom z hľadiska trestného práva procesného, ktorý ukázal narastajúcu mieru dôvery medzi členskými štátmi, bol **Dohovor o vydávaní medzi členskými štátmi EÚ** z roku 1996. Tento dohovor síce nevstúpil do platnosti, nakoľko bolo vydávacie konanie medzi členskými štátmi nahradené odovzdávacím konaním na základe neskôr prijatého európskeho zatýkacieho rozkazu, ale napriek tomu obsahoval prelomové princípy ako je obmedzenie zásady obojstrannej trestnosti a prelom do zásady nevydávania vlastných občanov.

Spomedzi spoločných postupov, bol v oblasti justičnej spolupráce významný Spoločný postup o vytvorení **Európskej justičnej siete** z roku 1998. Cieľom bolo zlepšenie spolupráce justičných orgánov, hlavne v boji proti závažnej trestnej činnosti zavedením priameho právneho styku medzi sudcami a štátnymi zástupcami z rôznych členských štátov, nakoľko žiadosti o vzájomnú pomoc narážali na rozmanité ťažkosti spojené s jazykovou bariérou, nepochopením a niekedy aj neochotou. Nemalou komplikáciou bola aj nie vždy najlepšia orientácia v národnom práve dožiadaného štátu, ohľadom miestnej a vecnej príslušnosti jeho orgánov, čo spomaľovalo spoluprácu medzi justičnými orgánmi. Európska justičná sieť ponúkla riešenie v podobe zriadenia siete tzv.

⁴⁵ V zmysle oficiálneho prekladu do slovenského jazyka, odborná literatúra používa rovnako termín Úrad Európskeho verejného žalobcu

kontaktných miest pre medzinárodnú justičnú spoluprácu v jednotlivých členských štátoch a jedného centrálného kontaktného miesta Komisie, ktorým sa neskôr stal OLAF – Európsky úrad pre boj proti podvodom.⁴⁶

Taktiež nie je možné vynechať, že bolo Maastrichtskou zmluvou rozhodnuté aj o založení **Europolu**, policajného úradu Európskej únie, ktorý sa zaoberá informáciami o trestnej činnosti. Mal byť nástrojom policajnej spolupráce medzi členskými štátmi Únie. Hlavné úlohy Europolu mali spočívať v uľahčovaní výmeny informácií medzi členskými štátmi a v poskytovaní analytickej expertízy. Jednalo sa teda o “neoperatívny“ nástroj spolupráce, bez akýchkoľvek právomocí pre konkrétne vyšetrovanie. Dalo by sa povedať, že bol zriadený skôr ako akési dokumentačné a výskumné stredisko závažnej trestnej činnosti, spočiatku zamerané hlavne na protidrogovú tematiku. Svoju činnosť Europol zahájil na obmedzenom základe v roku 1994 ako tzv. Protidrogová jednotka Europolu. Cesta k fungovaniu Europolu v plnom rozsahu bola dlhá. V roku 1995 bol na základe ustanovení článkov Maastrichtskej zmluvy podpísaný Dohovor o Europole, ktorý vstúpil do platnosti až v roku 1998. Europol tak mohol zahájiť svoju činnosť v Haagu naplno až v roku 1999. Cieľom Europolu, podľa článku 1 Dohovoru, je v rámci spolupráce medzi členskými štátmi podľa Maastrichtskej zmluvy zlepšovať účinnosť a spoluprácu príslušných orgánov členských štátov v oblasti prevencie a boja proti terorizmu, nezákonného obchodovania s drogami a v oblasti iných závažných foriem medzinárodného zločinu v prípadoch, ak existujú konkrétne náznaky, že ide o činnosť organizovanej zločineckej štruktúry a uvedené zločiny postihujú dva alebo viac členských štátov spôsobom, ktorý si vyžaduje spoločný postup vzhľadom na rozsah, dôležitosť a dôsledky príslušných trestných činov.⁴⁷

3. Obdobie od vstupu Amsterdamskej zmluvy do platnosti

Amsterdamská zmluva, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1999 znamenala veľmi významné zmeny pre spoluprácu v oblasti justície a vnútra. Ako bolo už spomenuté, spolupráca v oblasti justície a vnútra pôvodne zahŕňala deväť oblastí, ktoré tvorili tretí

⁴⁶Toto riešenie nie je najšťastnejšie, nakoľko OLAF je „prvopilierovým“ orgánom administratívneho vyšetrovania, bez akýchkoľvek trestných právomocí. Bližšie o OLAF vid' výklad k Amsterdamskej zmluve.

⁴⁷Výňatok z článku 1 Dohovoru o Europole, Úradný vestník C 316 , 27/11/1995 S. 0002 - 0032

pilier EÚ. Vstupom Amsterdamskej zmluvy na scénu tretí pilier značne ochudobnel a zostali v ňom len dve z pôvodne deviatich oblastí a to **policajná spolupráca a justičná spolupráca v trestných veciach**. Všetky ostatné⁴⁸ boli presunuté do prvého piliera EÚ, čím boli tieto oblasti komunitarizované. Ich presun bol odôvodnený bezprostredným súvisom s voľným pohybom osôb ako jednou zo základných slobôd, na ktorých sú vybudované Európske spoločenstvá. Nezostáva bez povšimnutia, že Amsterdamská zmluva šla v článku 42 ešte ďalej. V ňom počíta s možnosťou prenesenia zbytku tretieho piliera do prvého piliera, na základe jednomyselného rozhodnutia Rady EÚ.

Z uvedeného je jasne vidieť, že EÚ zvolila postup pomalých a postupných menej do oči bijúcich zmien, smerujúcich k stále väčšej ingerencii EÚ do trestnej oblasti, tradične chápanej ako individuálna záležitosť každého suverénneho štátu s cieľom vyhnúť sa možnému odporu zo strany členských štátov.

Nanovo bol preformulovaný cieľ spolupráce v oblasti policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach, vo svetle politickej snahy o vytvorenie „**Priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti**“.⁴⁹ Zatiaľ, čo Maastrichtská zmluva si kladie za cieľ len rozvíjanie tesnej spolupráce v oblasti justície a vnútra ako záležitosti spoločného záujmu, Amsterdamská zmluva venuje novému pojmu značné miesto a preto nie je divu, že sa v praxi uchytil. Neobmedzuje sa len na oblasť tretieho piliera (policajnú a justičnú spolupráce v trestných veciach). Týka sa rovnako komunitárnej úpravy oblasti justície a vnútra (oblastí presunutých do rámca práva ES Amsterdamskou zmluvou), ktorá si taktiež v článku 61 Zmluvy o ES kladie za cieľ postupné vytváranie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Túto novú prioritu reflektuje aj oficiálna internetová databáza „Eur-lex“, ktorá poskytuje priamy bezplatný prístup k právu Európskej únie umožnením nahliadnutia do Úradného vestníka Európskej únie. Tá vo svojej klasifikácii platných právnych predpisov podľa tematických oblastí, používa práve pojem priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, pod ktorý spadajú ako prvopilierové, tak aj tret'opilierové právne predpisy, t.j. celá oblasť spolupráce v oblasti justície a vnútra.

Amsterdamská zmluva presnejšie formuluje ciele vytvorenia tohto priestoru. Podľa článku 29 Zmluvy o EÚ ním má byť poskytnutie vysokej úrovne ochrany občanom Únie,

⁴⁸ Azylová politika, pravidla prekračovania a kontroly hraníc, prísťahovalecká politika, boj proti drogovej závislosti, boj proti medzinárodným podvodom, justičná spolupráca v občianskoprávných veciach, colná spolupráca

⁴⁹ Niekedy prekladaný aj ako „Priestor slobody, bezpečnosti a práva“

predchádzaním organizovanému aj neorganizovanému zločinu a jeho potieraním, pričom dôraz je kladený na terorizmus, obchod s ľuďmi, trestné činy proti deťom, obchod s drogami, obchod so zbraňami, korupciu a podvod. Prostriedkami k dosiahnutiu cieľa má podľa Zmluvy byť užšia spolupráca policajných, colných a iných príslušných orgánov priamo alebo prostredníctvom Europolu s cieľom predchádzať kompetenčným konfliktom, uľahčiť vydávanie, urýchliť spoluprácu ministerstiev a súdnych alebo obdobných orgánov v trestnom konaní a ak je to nutné, zblížovanie trestnoprávnych predpisov a to prijímaním opatrení k postupnému zavedeniu minimálnych noriem o skutkových podstatách trestných činov v oblasti organizovaného zločinu, terorizmu a nedovoleného obchodu s drogami.

Pozitívne je treba hodnotiť, že Amsterdamskou zmluvou došlo zároveň aj k väčšej prepracovanosti nástrojov zoštiehľeného tretieho piliera. Sú nimi:

- Spoločné postoje, ktoré nedoznali zmien oproti Maastrichtskej zmluve

To sa nedá povedať o Spoločných postupoch podľa Maastrichtskej zmluvy, ktoré boli nahradené dvoma rôznymi nástrojmi, a to rozhodnutiami a rámcovými rozhodnutiami.

- Rámcové rozhodnutia k zblížovaniu zákonov a iných predpisov členských štátov podobné komunitárnym smerniciam, ktoré sú záväzné čo do výsledku, a ktoré nie sú bezprostredne účinné (musia byť implementované)
- Rozhodnutia prijímané za akýmkoľvek účelom k dosiahnutiu cieľov stanovených v VI. hlave Zmluvy o EÚ (t.j. v rámci tretieho piliera) s výnimkou zblížovania zákonov. Rovnako aj tieto sú záväzné, ale nie bezprostredne účinné (je nutná implementácia)
- Zachované zostali Dohovory s určitými odchýlkami. Po novom, už nie je nutné stanoviť fakultatívnu právomoc ESD ohľadom výkladu dohovorov priamo v texte ako tomu bolo predtým.⁵⁰ Veľkým posunom je, že ak nie je v dohovoroch stanovené inak, vstupujú do platnosti ako náhle sú prijaté polovicou členských štátov a to v tých štátoch, ktoré ich prijali.

Takisto zostávajú zachované možnosti prijímania opatrení Radou EÚ, a to:

⁵⁰ Amsterdamskou zmluvou boli právomoci ESD rozšírené taktiež na oblasť 3.piliera. Podľa článku 35 Zmluvy o EÚ má ESD právomoc rozhodovať o predbežných otázkach týkajúcich sa výkladu aktov 3.piliera za predpokladu, že členský štát uzná túto právomoc svojim prehlásením. Konanie o predbežných otázkach predstavuje špecifický prostriedok zjednotenia výkladu európskeho práva zo strany ESD pri riešení kauz národnými súdmi, ktoré sa týkajú európskeho práva.

- Opatrenia, ktoré sú nutné k vykonaniu rozhodnutí na úrovni EÚ (ako tomu bolo u opatrení prijímaných k vykonaniu spoločného postupu) prijímané kvalifikovanou väčšinou
- Opatrenia k vykonaniu dohovorov prijímané dvojtretinovou väčšinou

Z hľadiska hmotného práva bolo významné zvláštne zasadanie Európskej rady v Tampere v roku 1999, venované budovaniu spomínaného priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Počas neho bolo vyslovené odhodlanie učiniť opatrenia, ktoré by osobám podozrivým zo spáchania trestného činu zabránili zneužívať rozdielnosť právnych úprav v jednotlivých členských štátoch vo svoj prospech. Program sa zamerával hlavne na boj proti podvodom a korupcii, organizovanému zločinu a nedovolenému obchodovaniu s omamnými látkami. V oblasti boja proti organizovanému zločinu Rada nadviazala na spoločný postup z roku 1998 prijatím rámcového rozhodnutia o praní špinavých peňazí, identifikácii, vyhľadávaní, zmrazení, zaistení a konfiškácii prostriedkov a príjmov z trestnej činnosti.⁵¹ Toto zaviazalo členské štáty k tomu, aby zabezpečili, aby sa **pranie špinavých peňazí** (podľa definície Dohovoru Rady Európy z roku 1990) trestalo odňatím slobody s hornou hranicou trestu najmenej štyri roky.

V tomto období sa v súvislosti s útokom na svetové obchodné centrum v New Yorku prejavila silnejúca potreba boja proti terorizmu na európskej úrovni. Krátko po útokoch z 11. septembra 2001, bol na mimoriadnom zasadaní Európskej Rady z 21. septembra prijatý **Akčný plán Európskej únie proti terorizmu**. Okrem výzvy k zavedeniu dôležitého procesného nástroja v podobe európskeho zatýkacieho rozkazu, bola vyjadrená potreba zaviesť jednotnú definíciu pojmu terorizmus. Následné snahy v tejto oblasti sa prejavili vo všetkých troch pilieroch EÚ.

V decembri 2001 boli v rámci druhého piliera EÚ, spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, prijaté dva spoločné postoje Rady EÚ. Spoločný postoj Rady o boji proti terorizmu⁵² požaduje, aby poskytovanie a zhromažďovanie finančných prostriedkov s úmyslom alebo vedomím, že budú použité na teroristické útoky, bolo trestné a aby bol vytvorený mechanizmus ich zmrazovania. Takisto nabáda k potlačovaniu akejkoľvek formy aktívnej aj pasívnej podpory. Spoločný postoj Rady o uplatňovaní

⁵¹ Úradný vestník L 182, 5.7.2001, s. 1 – 2

⁵² Úradný vestník L 344, 28.12.2001, s. 90-92

špecifických opatrení na boj s terorizmom⁵³ definuje teroristický čin a vymedzuje kto sa považuje za „osoby, skupiny a subjekty zapojené do teroristických činov.“ Jeho príloha obsahuje zoznam týchto osôb. V rovnaký deň ako tieto dva spoločné postoje Rady bolo v rámci prvého piliera prijaté nariadenie o určitých obmedzujúcich opatreniach zameraných proti niektorým osobám a subjektom s cieľom boja proti terorizmu⁵⁴, na základe ktorého sa zmrazili finančné prostriedky a hospodárske zdroje subjektom spojeným s terorizmom. V ňom bola Rada splnomocnená jednomyselne ustanoviť zoznam osôb, subjektov a skupín, na ktoré sa vzťahuje toto nariadenie. Rada bola zároveň poverená tento zoznam meniť a dopĺňať. Nariadenie bolo prijaté na právnom základe čl. 60 Zmluvy o ES, podľa ktorého môže Rada prijať potrebné naliehavé opatrenia v oblasti pohybu kapitálu a platieb so zreteľom na tretie krajiny, ak sa činnosť ES tak ako ju predvída čl. 301 Zmluvy o ES týkajúci sa spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, pokladá za nevyhnutnú.

V rámci tretieho piliera bolo napokon prijaté rámcové rozhodnutie Rady o boji proti terorizmu⁵⁵, ktoré sa týkalo trestnoprávných aspektov boja s terorizmom. Rozhodnutie zaviedlo definíciu teroristickej skupiny, riešilo otázku účasti, ukladania sankcií a súbehu teroristických trestných činov a činov s terorizmom súvisiacich.

Amsterdamská zmluva priniesla zmeny aj v oblasti **ochrany finančných záujmov ES**, ktorá si však zachovala svoju schizofrénnu tvár na pomedzí prvého a tretieho piliera. Nové znenie článku 209a (po novom čl. 280) Zmluvy o ES prenieslo časť zodpovednosti za ochranu finančných záujmov ES na samotné orgány ES, konkrétne na Komisiu. Tá reagovala vytvorením Európskeho úradu pre boj proti podvodom – OLAF (skratka z francúzskeho názvu úradu – l'Office européen de lutte antifraude), ako nezávislého orgánu Komisie. Nakoľko orgány ES dostali na základe čl. 280 právomoci v tejto oblasti s podmienkou, že tým nesmie byť dotknuté trestné právo členských štátov, OLAF sa stal len orgánom administratívneho vyšetrovania podvodných jednaní ohrozujúcich finančné záujmy ES bez akýchkoľvek trestnoprávných právomocí.

Európska komisia zriadila **OLAF** v apríli 1999. Svoje povinnosti úrad prevzal 1. júna 1999, kedy vstúpili do platnosti nariadenia týkajúce sa vyšetrovaní.⁵⁶ OLAF je

⁵³ Úradný vestník L 344, 28.12.2001, s. 93-96

⁵⁴ Úradný vestník L 344, 28.12.2001, s. 70-75

⁵⁵ Úradný vestník L 164, 22.06.2002, s. 3-7

⁵⁶ Nariadenie č. 1073/1999 Európskeho parlamentu a Rady a nariadenie Rady (Euratom) č. 1074/1999

nástupcom Pracovnej skupiny Generálneho sekretariátu Európskej komisie pre koordináciu predchádzania podvodom, UCLAF (Unit for the Coordination of the Fight against Fraud), ktorý vznikol už v roku 1988. OLAF je operatívne nezávislá inštitúcia Európskej komisie, poverená vykonávať jej právomoci pri posilňovaní ochrany finančných záujmov ES tak ako sú založené v článku 280 Zmluvy o ES, ktorý zaväzuje Európske spoločenstvo aj členské štáty, aby zamedzovali podvodom a iným protiprávnym konaniam, ktoré poškodzujú finančné záujmy Európskeho spoločenstva. Podľa rozhodnutia Komisie,⁵⁷ ktorým bol zriadený, OLAF zisťuje a sleduje akúkoľvek nezákonnú činnosť, negatívne ovplyvňujúcu finančné záujmy ES a prijíma všetky legálne opatrenia na zabránenie škodlivým konaniam.

Ochrana finančných záujmov sa sústreďuje najmä na odhaľovanie, prevenciu a monitorovanie zneužívania príspevkov z rozpočtu Európskych spoločenstiev (napr. zo štrukturálnych fondov, poskytovanej externej pomoci), daňových únikov, colných podvodov a na prijímanie opatrení proti iným nelegálnym aktivitám (napr. pašovanie cigariet), ktoré poškodzujú finančné záujmy Európskych spoločenstiev.⁵⁸

I keď OLAF má štatút operatívnej nezávislosti, je súčasťou Európskej komisie. V záujme koordinovaného postupu členských štátov EÚ v boji proti podvodom, OLAF úzko spolupracuje s kompetentnými národnými orgánmi. OLAF je okrem iného⁵⁹ oprávnený viesť vonkajšie administratívne vyšetovania, ktoré zahŕňajú kontroly a inšpekcie vedené na mieste v členských krajinách, a v súlade s platnými dohodami o spolupráci aj v tretích krajinách. Pri realizácii vonkajších administratívnych vyšetovaní, sú členské štáty povinné poskytovať maximálnu pomoc a podporu, vrátane samostatných kontrol, inšpekcií a ďalších opatrení.

OLAF ako taký nemá žiadne právomoci v trestnoprávnej oblasti a preto jeho vyšetovanie môže viesť len k administratívnym sankciám. Jeho zistenia ale môžu byť a často bývajú podkladom k začatiu trestného stíhania v členských štátoch. O tom však rozhodujú jedine dotknuté členské štáty.

Do oblasti ochrany finančných záujmov ES zaradzujeme aj problematiku platobných prostriedkov, ktorej bolo venované **rámcové rozhodnutie Rady o boji proti**

⁵⁷ Rozhodnutie Komisie ES č. 1999/352/ES

⁵⁸ D. Inovecká, T. Bartošová: Európsky úrad boja proti podvodom (OLAF) a jeho kontaktné pracovisko v Slovenskej republike, publikované na <http://www.olaf.vlada.gov.sk/data/files/2791.pdf>

⁵⁹ OLAF má právomoc viesť aj vnútorné administratívne vyšetovanie vo vzťahu k inštitúciám, orgánom, úradom a agentúram ES

podvodom a falšovaní bezhotovostných platobných prostriedkov.⁶⁰ Rámcové rozhodnutie vymedzilo jednania, ktoré majú byť v členských štátoch trestné a zaviazalo štáty k ich trestaniu účinnými, primeranými a odradzujúcimi sankciami.

Z hľadiska trestného práva procesného bol veľmi dôležitým počínom **Dohovor o vzájomnej právnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi EÚ** z roku 2000⁶¹ a Protokol k nemu z roku 2001. Tento dohovor doplňuje existujúce dohovory, hlavne Európsky Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach z roku 1959 podpísaný na pôde Rady Európy. Prínosom tohto dohovoru je rozšírenie vzájomnej pomoci na konania o niektorých správnych deliktoch, čo umožňuje prekonať rozdiely v právnej kvalifikácii totožných jednaní v rôznych členských štátoch, za situácie, kedy v jednom štáte môžu byť kvalifikované ako trestný čin, zatiaľ čo v inom ako správny delikt. Zásadný význam spočíva v zakotvení špecifických foriem spolupráce ako je dočasné prevzatie z cudziny alebo odovzdanie do cudziny za účelom vykonania procesných úkonov, vylúch prostredníctvom videokonferencie a videotelefónu, zriadenie spoločného vyšetrovacieho tímu, cezhraničné prenasledovanie a cezhraničné sledovanie zásielok, odposluchy a záznam telekomunikačnej prevádzky. Podľa tohto Dohovoru je pri vybavovaní právnej pomoci nutné postupovať podľa právneho poriadku dožadujúceho štátu. Dohovor kladie dôraz na rýchlosť vybavovania žiadosti, pričom dožadujúci štát môže podľa stupňa naliehavosti stanoviť konkrétnu lehotu, v ktorej je treba žiadosti vyhovieť. Obecne sa jedná o priamy styk prostredníctvom justičných orgánov, nie je vylúčený ani medzi ministerský styk alebo prostredníctvom Interpolu. Protokol stanovuje podmienky žiadosti o vzájomnú pomoc v oblasti bankovníctva. Dohovor aj Protokol síce vstúpili do platnosti v roku 2005 ale neboli zatiaľ ratifikované všetkými členskými štátmi. Ich význam teda zostáva veľmi obmedzený.

Keďže možnosti dohovoru boli obmedzené a tlak na zlepšenie spolupráce hlavne zo strany sudcov silnel, bolo v roku 2002 prijaté **Rámcové rozhodnutie o spoločných vyšetrovacích tímoch**⁶², ktoré kopíruje ustanovenia spomínaného Dohovoru vo veci zriaďovania spoločných vyšetrovacích tímov. Tieto môžu byť zriaďované dvoma alebo

⁶⁰ Úradný vestník L 149, 2.6.2001, s. 1-4

⁶¹ Convention on mutual legal assistance in criminal matters between the member states of the EU – 2000/C197/01

⁶² Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o spoločných vyšetrovacích tímoch (2002/465/SVV)

viacerými štátmi na základe vzájomnej dohody na splnenie určitého účelu alebo na určité časovo obmedzené obdobie, s cieľom viesť vyšetrovanie v jednom alebo viacerých členských štátoch. Ide hlavne o prípady zvlášť obtiažného alebo náročného vyšetrovania, ktoré súvisí s trestnou činnosťou páchanou na území viacerých štátov alebo o prípady, kedy niekoľko členských štátov vedie vyšetrovanie, pri ktorých okolnosti prípadu vyžadujú koordinovaný postup. Žiadosť o zriadenie tímu môže podať ktorýkoľvek z dotknutých štátov. Vyšetrovaciu skupinu ustanovuje a vedie ten členský štát, v ktorom sa má vyšetrovanie vykonávať. Tím pri práci postupuje v súlade s právom štátu, v ktorom pôsobí. Členovia vyšetrovacieho tímu majú právo zúčastňovať sa vyšetrovacích úkonov. Zúčastnené štáty rozhodujú o účele, trvaní a mandáte vyšetrovacej skupiny. Môžu byť zriaďované na *ad hoc* báze alebo aj na dlhodobej báze za účelom pravidelnej spolupráce pri určitom druhu vyšetrovania. Nič nebráni tomu, aby členmi vyšetrovacích tímov, okrem vyšetrovateľov zo samotných členských štátov, boli zamestnanci Europolu alebo Európskeho úradu pre boj proti podvodom (OLAF) alebo dokonca vyšetrovatelia z tretích krajín, ak je to účelné. Zdá sa, že sa zriaďovanie tímov rozbehlo dobre vychádzajúc z toho, že bolo v roku 2007 zriadených okolo 35 tímov.⁶³

Pravdepodobne najvýznamnejším právnym nástrojom v rámci tretieho piliera v tomto období sa stalo **Rámcové rozhodnutie Rady EÚ z roku 2002 o európskom zatýkacom rozkaze** a postupoch odovzdávania medzi členskými štátmi. Vo vzťahu k členským štátom EÚ ním došlo k nahradeniu vydávacieho konania, praktizovaného na základe Európskeho Dohovoru o vydávaní z roku 1992 podpísaného v rámci Rady Európy, odovzdávacím konaním práve na základe európskeho zatykača (ako je jeho názov často skracovaný). Rámcové rozhodnutie reagovalo na udalosti z 11. septembra, kedy si aj členské štáty Európskej únie uvedomili potrebu účinnejšie bojovať proti medzinárodnému terorizmu. Ide o jeden z míľnikov realizácie princípu európskej teritoriality,⁶⁴ spočívajúci na vzájomnom uznávaní a voľnom pohybe rozhodnutí justičných orgánov v trestných veciach na území EÚ.

Európskym zatýkacím rozkazom sa rozumie rozhodnutie justičného orgánu jedného členského štátu, ktorým žiada iný členský štát o zatknutie a odovzdanie určitej podozrivej

⁶³ Conclusions of the third meeting of National Experts on Joint Investigation Teams (29/30 November 2007, The Hague), dokument Rady EÚ č. 5526/08

⁶⁴ Koncept európskej teritoriality mal svoj pôvod v Projekte Corpus Juris

alebo obvinenej osoby za účelom trestného stíhania alebo výkonu nepodmieneného trestu odňatia slobody.

Prínosom európskeho zatykača bola realizácia zásady vzájomného uznávania rozhodnutí, zavedenie priameho styku justičných orgánov, obmedzenie zásady obojstrannej trestnosti, špeciality a nevydávania vlastných občanov, povinnosť dožiadaného orgánu zatykač vykonať a stanovenie presných lehôt. Tým bol zavŕšený pokrok, o ktorý sa snažil už Dohovor o vydávaní medzi členskými štátmi EÚ z roku 1996, ktorý nestihol vstúpiť do platnosti pred prijatím rámcového rozhodnutia.

Na druhej strane, mnohí autori vytykajú Rade EÚ zvolenú formu prijatého nástroja v podobe rámcového rozhodnutia, nakoľko ako také nemalo právo stanoviť, že sa ním nahradzuje medzi členskými štátmi Európsky Dohovor o vydávaní z roku 1992 podpísaný na pôde medzinárodnej organizácie Rady Európy, keďže rámcové rozhodnutie ako jednostranný akt Rady EÚ, a nie členských štátov, nestojí na jednej rovine s medzinárodnými záväzkami prijatými členskými štátmi ako tomu bolo v prípade tohto Dohovoru. Takisto aj po nutnej implementácii rámcového rozhodnutia v členských štátoch tu zostáva komplikácia s učením oznámenia sekretariátu Rady Európy o vystúpení z Európskeho Dohovoru o vydávaní, keďže vzhľadom na princíp *pacta sunt servanda* nie je možné ospravedlňovať neplnenie záväzkov plynúcich z medzinárodného práva (z Európskeho Dohovoru o vydávaní) svojim vnútroštátnym zákonodarstvom (implementovaným rámcovým rozhodnutím).⁶⁵

Niektorí autori idú ďalej v kritike formy rámcového rozhodnutia tvrdiac, že toto podľa svojej definície v článku 34 ods. 2 písmeno b) Zmluvy o EÚ, môže byť použité len k zblížovaniu zákonov a vo svetle článku 31 písmeno a) a sa môže teda uplatniť pri zavedení minimálnych noriem o skutkových podstatách trestných činov a trestov v oblasti organizovaného zločinu, terorizmu a nedovoleného obchodu s drogami.⁶⁶ S posledným názorom sa nedá bez výhrad súhlasiť, ale faktom ostáva, že forma asi nebola zvolená najšťastnejšie. Podľa všetkého sa Rada chcela vyhnúť dlhotrvajúcemu ratifikačnému procesu dohovoru v členských štátoch, a preto bola táto forma zvolená z pragmatických dôvodov.

⁶⁵ Bližšie vid' Fenyk, J. – Polák, P: Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 2/2005, str.34

⁶⁶ Bližšie vid' názor profesora Gerta Vermeulena v Opinion regarding a European arrest warrant in respect of the enforcement of a penalty in France, predložený ako príloha procesného stanoviska obhajoby Yvesa Lambrechta pred Indictment Division in Gent

Tu je možné podotknúť, že by forma dohovoru na základe článku 34 odsek 2 písmeno d) Zmluvy o EÚ, mohla byť v tomto čase o to zaujímavejšia, že k jej vstupu do platnosti by po novom stačilo prijatie polovicou členských štátov a nedochádzalo by k interpretačným rozdielom, ako je tomu z dôvodu nutnosti implementácie rámcového rozhodnutia, kde je voľba prostriedkov ponechaná na členských štátoch, čo jednoznačne neprispieva k zabezpečeniu jednotného pochopenia zámeru.

V snahe o vytvorenie „Priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti“ ako nového cieľa policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach, zavedeného Amsterdamskou zmluvou, bola pozornosť obrátená na orgány, ktoré mali túto spoluprácu usmerňovať. Dva orgány Únie, jeden so zameraním na policajnú spoluprácu a druhý so zameraním na justičnú spoluprácu, mali hrať kľúčovú úlohu v boji proti závažnej medzinárodnej trestnej činnosti. Úrad pre policajnú spoluprácu **Europol** bol zriadený už Maastrichtskou zmluvou ako inštitúcia na výmenu policajných informácií, nešlo teda o operatívny orgán. Aby ho bolo možné využiť ku skutočne efektívnej policajnej spolupráci, kde by mal zastávať centrálnu úlohu, bolo treba preformulovať jeho poslanie. Posun v chápaní jeho miesta v rámci policajnej spolupráce, priniesla práve Amsterdamská zmluva. Priznala Europolu ústrednú úlohu v rámci policajnej spolupráce členských štátov a to nie len na úseku zberu a výmeny informácií, ale aj na úseku operatívnom a vyšetrovania, hlavne za využitia spoločných tímov zahŕňajúcich zástupcov Europolu. Počítala s prijatím konkrétnych opatrení pre rozvoj operatívnych úloh Europolu. Tieto mali umožniť povzbudzovať koordináciu a vykonávanie konkrétnych vyšetrovacích akcií orgánov členských štátov a obracať sa na orgány členských štátov so žiadosťou vykonať a koordinovať vyšetrovanie vo zvláštnych prípadoch. Europol disponuje vlastným počítačovým systémom zameraným na výmenu operatívnych informácií v štádiu vyšetrovania. Amsterdamskou zmluvou bola zavedená tzv. Sieť výskumu, dokumentácie a štatistiky týkajúca sa cezhraničnej kriminality. Organizačné fungovanie je založené na prítomnosti styčných dôstojníkov z členských štátov v Haagskej centrále a na národných jednotkách Europolu v samotných členských štátoch ako jediným kontaktným miestom s Europolom.

V rámci organizačného fungovania justičnej spolupráce existovalo určité vákuum až kým nedošlo v roku 2002 k prijatiu **Rozhodnutia Rady o zriadení Eurojustu** za účelom posilnenia boja proti závažnej trestnej činnosti. Eurojust je orgánom EÚ pre koordináciu justičnej spolupráce vo vybraných veciach závažnej cezhraničnej kriminality,

prostredníctvom tzv. národných členov zastúpených v sídle Eurojustu v Haagu. Národnými členmi sú štátni zástupcovia, ktorých vyšlú jednotlivé členské štáty. Eurojust nemá žiadne priame vyšetrovacie právomoci a už vôbec vyšetrovanie necentralizuje. Môže len žiadať o zahájenie vyšetrovania alebo stíhania, navrhnúť určitý členský štát k prevzatiu vyšetrovania, navrhnovať riešenia v prípade nezhody viacerých štátov ohľadom určitého prípadu atď. Jeho význam spočíva skôr v možnosti efektívnej priamej komunikácie štátnych zástupcov z rôznych členských štátov „pod jednou strechou“ bez nutnosti zdĺhavej emailovej alebo poštovej komunikácie. Každý z národných členov udržiava pravidelný kontakt so svojimi domovskými orgánmi a sprostredkuje informácie požadované jeho kolegami zastúpenými v Eurojuste. Národní členovia sa stretávajú pravidelne každé ráno na zasadani za účelom výmeny operatívnych informácií týkajúcich sa konkrétnych prípadov.

Pred vstupom Amsterdamskej zmluvy do platnosti v roku 1999, bola spolupráca v oblasti justície a vnútra poznamenaná nejednoznačnosťou právneho charakteru a záväznosti a tým aj slabosťou aktov tretieho piliera. Ambicióznym zavedením priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, sa ukázal zvýšený politický dôraz na oblasť policajnej a justičnej spolupráce, ktorá začína doháňať integráciu v rámci prvého piliera. Nepodarilo sa síce prekonať pravidlo jednomyselnosti, ale jednoznačne boli vymedzené právne nástroje a ich dopady. Aj keď došlo k podporeniu životaschopnosti dohovorov prijímaných v rámci tretieho piliera stanovením nutnosti ratifikácie len polovicou členských štátov, ukázalo sa, že sa presadili skôr rámcové rozhodnutia ako rýchlejšie prostriedky, hoci demokraticky menej legitímne, vďaka malej možnosti zapojenia národných parlamentov. Dohovory totiž podliehajú ratifikácii národnými parlamentmi, zatiaľ čo rámcové rozhodnutia sú aktami Rady EÚ zloženej z príslušných ministrov, teda z moci výkonnej.

4. Zmluva z Nice

Zmluva z Nice, ktorá vstúpila do platnosti v roku 2003, nie je z trestnoprávneho hľadiska významná. Napriek tomu je pre úplnosť treba zmieniť, že znamenala inštitucionálnu reformu EÚ. Zaviedla výmenu predsedníctva EÚ po šiestich mesiacoch prostredníctvom striedania sa členských štátov. Tým umožnila, aby tieto za obdobie svojho

pôsobenia v čele Európskej rady a Rady EÚ, mohli ovplyvniť chod Únie podľa svojich predstáv a priorít. To sa odráža hlavne na orientácii prijímanej legislatívy, podľa toho, ktorej oblasti sa ten ktorý štát rozhodol venovať zvýšenú pozornosť. Pri skúmaní prognóz budúcej legislatívnej činnosti aj v trestnoprávnej oblasti je preto praktické zoznámiť sa s obsahom tzv. programových vyhlásení alebo tzv. pracovných programov, kde predsednícke štáty definujú a rozvádzajú svoje priority na začiatku svojho funkčného obdobia.

5. Zmeny predpokladané neúspešnou Zmluvou o ústave pre Európu⁶⁷

Najvyšší predstavitelia dvadsiatich piatich členských štátov EÚ sa v októbri 2004 zišli v Ríme, aby slávnostne podpísali text prvej európskej ústavy. Ratifikáciou Európskej ústavnej zmluvy vo všetkých členských krajinách by EÚ získala jeden ucelený dokument a právnu subjektivitu.⁶⁸ Vznikol by tak jediný celok, ktorý by si ponechal názov Európska únia a ktorý by nahradil dnešné Európske spoločenstvá a Európsku úniu bez právnej subjektivity. Nestalo sa tak, keďže Ústava stroskotala na neúspešnom ratifikačnom procese. Napriek tomu ale poznačila budúci vývoj a pre úplnosť je treba sa o nej zmieniť.

Podľa článku I-1, Ústavná zmluva „zakladá Európsku úniu, na ktorú členské štáty preniesli právomoci na dosiahnutie spoločných cieľov.“ Tieto ciele konkrétne menuje. Na prvé miesto zaraďuje podporovať mier, svoje hodnoty a blahobyť svojich obyvateľov. Hneď na druhom mieste sa objavuje „poskytnúť občanom Únie priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc.“ EÚ má podľa Ústavnej zmluvy koordinovať politiky členských štátov zamerané na dosiahnutie týchto cieľov.

Ústava stanoví hneď v prvom článku, že zverené právomoci EÚ vykonáva komunitárnou metódou. Tým vlastne úplne stiera rozdiely medzi piliermi a **podraduje všetky oblasti do supranacionálneho komunitárneho rámca**. To má ďalekosiahle následky pre oblasť policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach, nakoľko sa už neuplatní medzivládna spolupráca založená na jednomyselnosti.

⁶⁷ Často prekladaná aj ako “Európska ústavná zmluva alebo “európska ústava”

⁶⁸ Európska ústavná zmluva má 4 časti. Prvá časť obsahuje ustanovenia odvolávajúce sa na historické korene EÚ. Zachytáva a formuluje vznik a ciele EÚ, základné práva obyvateľov Únie, pojednáva o právomociach a inštitúciách EÚ, vrátane podmienok, za akých možno vystúpiť z EÚ. Druhá časť pozostáva z Charty základných práv. Tretia a najrozsiahlejšia časť podrobne rozoberá fungovanie EÚ, jej politiku v jednotlivých oblastiach i spôsob rozhodovania. Štvrtá časť obsahuje všeobecné a záverečné ustanovenia.

Zmluva rozlišuje tri druhy právomocí, a to výlučnú, spoločnú (zdieľanú) a podpornú (koordináciu, doplňujúcu). Naďalej sa v prípadoch, ktoré nespadajú do výlučnej právomoci zdôrazňuje zásada subsidiarity. Nič sa nemení ani na zásade proporcionality, ktorá sa uplatní na celú činnosť v rámci Únie. Používanie týchto zásad je spresnené v Protokole o používaní zásady proporcionality a subsidiarity.

Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bol zaradený do oblasti spoločnej (zdieľanej) právomoci, kam patria aj najväčšie a najkomplexnejšie politiky Únie. Postup EÚ v oblasti justičnej spolupráce v trestných veciach a policajnej spolupráce podľa zmluvy zahŕňa **prijímanie európskych zákonov a európskych rámcových zákonov**.⁶⁹ Používajú sa k zblíženiu právnych predpisov členských štátov, ak je to nutné na podporu vzájomnej dôvery na základe vzájomného uznávania rozhodnutí a operatívnu spoluprácu orgánov špecializovaných na predchádzanie trestných činov a ich odhaľovanie.

O harmonizácii trestného práva hmotného sa zmieňuje taktiež v súvislosti s európskym rámcovým zákonom, ktorý môže podľa článku III-271 stanoviť minimálne pravidla týkajúce sa vymedzenia trestných činov a sankcií v oblastiach závažnej trestnej činnosti s cezhraničným rozmerom (terorizmus, obchod s ľuďmi a sexuálne vykorisťovanie žien a detí, nedovolený obchod s drogami a zbraňami, pranie špinavých peňazí, korupcia, falšovanie platobných prostriedkov, počítačová trestná činnosť a organizovaný zločin). Výpočet týchto oblastí je len zdanlivo enumeratívny, nakoľko môže byť rozšírený jednomyselným európskym rozhodnutím Rady EÚ podobne ako u minimálnych procesných pravidiel.

Zmluva pokladá základ harmonizácii trestného práva procesného keď stanoví, že európsky rámcový zákon v nutnom rozsahu môže stanoviť minimálne pravidla týkajúce sa vzájomnej prípustnosti dôkazov, práv osôb v trestnom konaní, práv obetí trestných činov a ďalších zvláštnych hľadísk trestného konania, ktoré Rada EÚ môže určiť jednomyselne v európskom rozhodnutí.

Ústava naďalej počíta s úlohou Eurojustu a Europolu a ich spoluprácou, keď stanoví: „Úlohou Eurojustu je podporovať a posilňovať koordináciu a spoluprácu medzi vnútroštátnymi orgánmi zodpovednými za vyšetrowanie a stíhanie závažnej trestnej činnosti, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov, alebo ktorá si vyžaduje

⁶⁹ Európsky zákon zodpovedá súčasnému nariadeniu a európsky rámcový zákon súčasnej smernici, došlo len k zmene názvu.

trestné stíhanie na spoločnom základe, a to na základe operácií vykonaných a informácií poskytovaných orgánmi členských štátov a Europolom.“

Európska ústava sa nevzdáva ani projektu zriadenia **Úradu Európskej verejnej prokuratúry**. Podľa článku III-274, sa tak môže stať európskym zákonom prijatým na základe jednomyseľného hlasovania Rady EÚ, pričom by Úrad vzišiel z Eurojustu. Jeho úlohou by, prípadne v spojení s Europolom, malo byť vyšetrovanie a stíhanie páchatel'ov trestných činov proti finančným záujmom EÚ vymedzených európskym zákonom, pričom Európska rada môže jednomyseľne rozhodnúť o rozšírení právomocí Úradu aj na iné závažné cezhraničné trestné činy. Úrad by zastupoval verejnú žalobu pred príslušnými súdmi členských štátov.⁷⁰

Ako už bolo spomenuté, Európska ústavná zmluva nikdy nevstúpila do platnosti. Únia zostala po odmietnutí Ústavy v dvoch zakladajúcich krajinách Európskej únie (Holandsku a Francúzsku) v šoku. V súvislosti s ratifikačnou krízou, si EÚ začala spytovať svedomie a začalo sa takzvané obdobie reflexie. V podstate sa ponúkali dve možnosti a to, že sa navrhne nový dokument, ktorý sa nemusí volať „Ústava“ alebo sa vyberú len niektoré ustanovenia Ústavy a tie sa implementujú do existujúceho rámca prostredníctvom novej zmluvy.

6. Možné zmeny v súvislosti s prijatím Lisabonskej zmluvy

Členským štátom bolo jasné, že bolo treba ukončiť stagnáciu a zatiaľ najhlbšiu krízu v inštitucionálnom napredovaní EÚ v jej vyše 50-ročnej histórii, ktorá nastala v súvislosti s odmietnutím Ústavy pre Európu. Európska únia narástla na kolos dvadsiatich siedmich členských krajín, ktoré bolo len ťažko možné riadiť podľa prekonaných zmluvných pravidiel z Nice. Cestu zo slepej uličky sa podarilo nájsť počas júnového summitu EÚ v roku 2007 pod vedením Nemeckého predsedníctva. Po intenzívnych rokovaníach nakoniec summit prijal mandát pre medzivládnu konferenciu⁷¹, ktorá mala dohodnúť detaily novej tzv. Reformnej zmluvy EÚ. Dohoda o konečnom texte zmluvy sa zrodila na neformálnom summite Európskej rady v Lisabone v októbri 2007. Z Reformnej

⁷⁰ Fenyk, J. – Polák, P: Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 2/2005, str.41

⁷¹ Termín používaný pre zvláštny negociačný proces medzi vládami členských štátov, ktorý má za cieľ dospieť k zmene zakladajúcich zmlúv

zmluvy sa tak stala Lisabonská zmluva. Podpísaná bola v decembri 2007 a odvtedy stále prebieha jej komplikovaný ratifikačný proces.

Lisabonská zmluva prináša niekoľko dôležitých zmien do doterajších zmlúv. Väčšina zmien je prevzatá z Ústavy pre Európu. Lisabonská zmluva **odstraňuje trojpilierové usporiadanie** Európskej únie. **Ruší Európske spoločenstvo**, pričom jeho právnym nástupcom sa má stať Európska únia. Lisabonská zmluva zároveň výslovne **dáva Únii právnu subjektivitu**.

Rozdiely medzi Lisabonskou zmluvou a Ústavou pre Európu spočívajú predovšetkým vo forme zmluvy. Kým Ústavná zmluva mala za cieľ zlúčiť Zmluvu o EÚ a Zmluvu o ES do jedného dokumentu, teda zrušiť a nahradiť podstatné časti primárneho práva Európskej únie a tak ho zjednodušiť, Lisabonská zmluva neruší žiadnu z existujúcich platných zmlúv, iba ich mení, aj keď dost' podstatne. Totožná metóda bola použitá aj v prípade Maastrichtskej a Amsterdamskej zmluvy, ako aj Zmluvy z Nice. Po neúspechu Ústavnej zmluvy, ktorá mala zmluvy nahradiť, sa štáty *de facto* vrátili k osvedčenej metóde, t.j. k zmene zakladajúcich zmlúv.

Lisabonská zmluva vynecháva všetky politické symboly, ktoré boli pravdepodobne jednou z príčin neúspechu Ústavy. Vypustené bolo označenie „Ústavná“, zmienky o symboloch EÚ a o prednosti práva EÚ pred národným právom v samotnom texte (zostala len vo forme vyhlásenia). Akty Únie, ktoré sa podľa Ústavy mali volať európsky zákon a európsky rámcový zákon, si ponechajú doterajšie pomenovania nariadenie a smernica. Plný text Charty základných práv je nahradený krátkym odkazom na dokument, ktorý má rovnakú právnu silu.

Lisabonskú zmluvu tvorí Preambula, ďalej časť, ktorá mení a dopĺňa Zmluvu o EÚ, časť, ktorá mení Zmluvu o založení ES, záverečné ustanovenia, protokoly⁷² a deklarácie. Jej celý názov znie **Zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva**.

Keďže Únia sa stáva právnym nástupcom ES, bola Zmluva o založení ES premenovaná na Zmluvu o fungovaní Európskej únie. Obe zmluvy, Zmluva o EÚ a Zmluva o fungovaní EÚ, majú mať rovnaké postavenie.

Štruktúra Zmluvy o EÚ sa zmení. Okrem preambuly bude zmluva obsahovať šesť hláv, v ktorých sa budú uvádzať spoločné ustanovenia (Hlava I), ustanovenia o

⁷² Majú rovnakú právnu silu ako zmluva

demokratických zásadách (Hlava II, nová), ustanovenia o inštitúciách (Hlava III, nová), ustanovenia o posilnenej spolupráci (Hlava IV), všeobecné ustanovenia o vonkajších činnostiach Únie a osobitné ustanovenia týkajúce sa spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (Hlava V) a záverečné ustanovenia (Hlava VI). Štruktúra Zmluvy o fungovaní EÚ bude v prevažnej miere totožná so štruktúrou súčasnej Zmluvy o ES. Bude však obsahovať zmeny a doplnenia vyplývajúce z inovácií na základe Lisabonskej zmluvy.⁷³

Európska únia má mať naďalej tri druhy právomocí. Výlučná právomoc sa uplatní na menovú úniu, na pravidlá hospodárskej súťaže v rámci vnútorného trhu, na monetárnu politiku vo vzťahu k štátom eurozóny a na spoločnú obchodnú politiku. Spoločná (zdieľaná) právomoc sa týka vnútorného trhu, kohéznej politiky, poľnohospodárskej politiky, životného prostredia, ochrany spotrebiteľa, dopravy, energetiky a priestoru slobody bezpečnosti a spravodlivosti. Podpornú právomoc bude mať EÚ pre priemysel, kultúru, turizmus, ochranu zdravia, vzdelávanie, šport a civilnú ochranu. Únia môže rozhodnúť, že výkon niektorej právomoci prenesie späť členským štátom.

Ako bolo už uvedené, Lisabonská zmluva prekonáva trojpilierovú štruktúru. Aj keď došlo k zlúčeniu troch pilierov, ponechali sa osobitné postupy v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, vrátane obrannej politiky, ktorá ostane spravovaná osobitne na medzivládnom princípe (ako tomu bolo v rámci bývalého druhého piliera). V súlade s politickou dohodou obsahuje ustanovenie, že oblasť národnej bezpečnosti zostáva vo výlučnej pôsobnosti jednotlivých členských štátov.

Analýza dopadu zmien na trestné právo⁷⁴

Tretí pilier je oblasťou, v ktorej sa z inštitucionálneho aj vecno-právneho hľadiska v Lisabonskej zmluve zaznamenal najväčší posun. Ustanovenia o policajnej a justičnej spolupráci v trestných veciach sú presunuté pod režim V. hlavy Zmluvy o fungovaní EÚ (bývalej Zmluvy o ES) pod názvom „Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti“. Táto hlava obsahuje päť kapitol, a to všeobecné ustanovenia, politiky vzťahujúce sa na hraničné kontroly, azyl a prisťahovalectvo, ustanovenia o justičnej spolupráci v občianskych

⁷³ Z materiálu „Lisabonská zmluva – všeobecná analýza“ publikovaného na www.ec.europa.eu/slovensko/documents/lisabonska_zmluva.pdf

⁷⁴ V tejto kapitole bolo (okrem iných materiálov uvedených v poznámkach pod čiarou) čerpané z článku: T.Wahl, Ch.Lohr, S.Kiesel: „Reform of the European Union“, časopis *Eucrim* 1-2/2007, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 2007

veciach, ustanovenia o justičnej spolupráci v trestných veciach a nakoniec ustanovenia o policajnej spolupráci. Došlo teda k zjednoteniu oblasti, ktorá bola Amsterdamskou zmluvou rozdelená medzi prvý a tretí pilier, v ktorom po okliešení zostala len policajná a justičná spolupráca v trestných veciach. Tým sa akákoľvek **trestnoprávna tematika dostáva na úroveň ostatnej legislatívnej činnosti EÚ**, čomu zodpovedá aj fakt, že zvláštne tret'opilierové nástroje, akými boli rozhodnutia a rámcové rozhodnutia, majú prestať existovať a aj na tretí pilier sa použijú klasické komunitárne nástroje ako sú **nariadenia a smernice**.

Napriek tomu, že **Charta základných práv EÚ** nebola z dôvodu politického tlaku zaradená priamo do textu Zmluvy, je záväzná pre orgány EÚ aj členské štáty.⁷⁵ Článok 6 revidovanej Zmluvy o EÚ obsahuje odkaz na Chartu v tomto znení: „Únia uznáva práva, slobody a zásady uvedené v Charte základných práv Európskej únie zo 7. decembra 2000,..., ktorá má rovnakú právnu silu ako zmluvy.“ Vďaka tomu, bude možné podrobiť kontrole súlad legislatívy a praxe v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti so základnými právami podľa Charty. Fakt, že Únia získa právnu subjektivitu navyše umožní prístup EÚ k Európskemu Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čo sa ďalej v článku 6 výslovne predpokladá.

Takmer nemenným pravidlom sa má stať spolurozhodovanie Parlamentu a Rady EÚ a **hlasovanie kvalifikovanou väčšinou** v Rade EÚ, tak ako to zakotvovala aj Ústavná zmluva. Ide o zásadný posun vzhľadom k dnešnému stavu, kedy ktorýkoľvek členský štát môže zablokovať prijatie aktu tretieho piliera. Na výmenu za tento kompromis, ktorým sa štáty vzdali práva veta v oblasti justičnej a policajnej spolupráce, členské štáty získajú akúsi „záchrannú brzdu“, ktorú bude možné použiť na akty (smernice) týkajúce sa vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí, policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach a zblížovania trestného práva členských štátov. V praxi pôjde o možnosť pozastavenia obvyklého legislatívneho postupu, t.j. hlasovania kvalifikovanou väčšinou v Rade EÚ, ak sa členský štát domnieva, že by legislatívnym návrhom mohli byť dotknuté základné aspekty jeho systému trestného súdnictva. V takom prípade môže dotknutý štát požiadať, aby o návrhu rokovala Európska rada.

Národné parlamenty získajú v súlade s článkom 69 Zmluvy o fungovaní EÚ možnosť a zároveň aj povinnosť skúmať súlad legislatívnych návrhov v oblasti justičnej

⁷⁵ Okrem Veľkej Británie a Poľska, na ktoré sa cestou výnimky Charta nevzťahuje

spolupráce v trestných veciach a policajnej spolupráce so zásadami proporcionality a subsidiarity, tak ako sú zakotvené v Protokole o uplatňovaní zásad subsidiarity a proporcionality. Zmluva sa bližšie k tejto kontrole nevyjadruje, čím ponecháva spôsob, akým parlamenty kontrolu zaistia na ústavných štruktúrach členských štátov.

Podľa článku 82 Zmluvy o fungovaní EÚ, je justičná spolupráca v trestných veciach založená na zásade vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí a zahŕňa aproximáciu právnych predpisov členských štátov. Lisabonská zmluva tak vytvára základ pre uznávanie rozsudkov v trestných veciach a harmonizáciu trestnoprávných predpisov prostredníctvom stanovenia minimálnych pravidiel. Za týmto účelom môže Rada EÚ prijímať smernice. Minimálne pravidlá sa môžu týkať vzájomnej prípustnosti dôkazov, práv jednotlivcov v trestnom konaní, práv obetí trestných činov, ale aj ďalších osobitných aspektov trestného konania, ktoré Rada EÚ môže určiť jednomyseľným rozhodnutím. Týmto ustanovením sa priamo otvárajú dvere k akejkoľvek ďalšej **harmonizácii trestného práva procesného**.

Podľa článku 83 môže Rada EÚ stanoviť minimálne pravidla týkajúce sa vymedzenia trestných činov a sankcií v oblastiach závažnej trestnej činnosti s cezhraničným rozmerom, ktoré menuje. Sú nimi terorizmus, obchodovanie s ľuďmi a sexuálne zneužívanie žien a detí, nedovolené obchodovanie s drogami, nedovolené obchodovanie so zbraňami, pranie špinavých peňazí, korupcia, falšovanie platobných prostriedkov, počítačová kriminalita a organizovaná trestná činnosť. Znova tu je daná možnosť, aby Rada EÚ prijala jednomyseľné rozhodnutie, ktorým určí ďalšie oblasti trestnej činnosti, čím sa umožňuje **harmonizácia hmotného práva** aj v prípade inej než uvedenej trestnej činnosti.

Odsek 2 článku 83 ide ešte ďalej keď stanoví, že „ak sa ukáže, že aproximácia právnych predpisov v oblasti trestného práva je nevyhnutná na zabezpečenie účinného uskutočňovania politiky Únie v oblasti, ktorá bola predmetom harmonizačných opatrení, môžu smernice stanoviť minimálne pravidla týkajúce sa vymedzenia trestných činov a sankcií v dotknutej oblasti“. Toto ustanovenie významne rozširuje možnosť stanovenia sankcií za najrôznejšie trestné činy na úrovni Únie, bez toho aby muselo dôjsť k jednomyseľnému rozhodnutiu, keďže sa tak má diať smernicami. Stačí, že oblasť už bola predmetom harmonizácie, čo dnes platí o mnohých oblastiach, kde bol dosiahnutý vysoký stupeň harmonizácie ako je napríklad oblasť daní, poľnohospodárstva, dopravy a zároveň

je to nutné k účinnému zabezpečeniu politiky. Formulácia spomínaného odseku 2 článku 83 nápadne pripomína najnovšie rozsudky Európskeho súdneho dvora, ktoré posúvajú hranice trestnoprávnej legislatívnej právomoci ES totožným smerom, hoci k ním došlo v čase pred prijatím Lisabonskej zmluvy.⁷⁶ Je možné pochybovať, nakoľko opodstatnené sú otázky nad Lisabonskou zmluvou v tejto oblasti, keďže k totožnému vývoju dochádza už dnes, hoci inými menej viditeľnými metódami práve prostredníctvom judikatúry ESD, ktorá, čím ďalej tým viac umožňuje harmonizáciu trestného práva v politikách obsiahnutých v komunitárnom práve, ako bude ďalej rozobrané.

Nie je bez zaujímavosti, že článok 75 Zmluvy o fungovaní EÚ obsahuje právny základ pre finančné sankcie ako napr. zmrazenie finančných prostriedkov, finančných aktív alebo hospodárskych výnosov proti osobám podozrivým z napojenia na terorizmus. Nariadenia majú vymedziť rámec pre tieto administratívne opatrenia.

Posilnilo sa aj **postavenie Eurojustu a Europolu**. Zmluva počíta s tým, že by malo byť prijaté nariadenie o Eurojuste upravujúce jeho fungovanie a úlohy, medzi ktoré môže patriť aj začatie vyšetrovania trestných činov, najmä tých, ktoré spôsobujú ujmu finančným záujmom Únie. Nevylučuje teda, že by mohlo ísť aj o iný typ trestných činov. V rámci takéhoto stíhania by ale mali procesné úkony vykonávať vnútroštátni úradníci. Takisto v prípade Europolu sa predpokladá prijatie nariadenia, ktoré by presne stanovilo jeho úlohy. Mohlo by ísť okrem zhromažďovania a analýzy informácií aj o samotné uskutočňovanie vyšetrovania spoločne s príslušnými orgánmi členských štátov alebo v rámci spoločných vyšetrovacích tímov.

Zmluva zachováva možnosť vytvoriť nariadením z Eurojustu Európsku prokuratúru⁷⁷ s cieľom bojovať proti trestným činom, ktoré spôsobujú ujmu finančným záujmom Únie. Vyslovene je stanovené, že o tom musí jednomyselne rozhodnúť Rada EÚ po získaní súhlasu Európskeho parlamentu. **Európska prokuratúra** by mala rozsiahle právomoci počnúc vyšetrovaním, stíhaním, cez podanie obžaloby, až po samotné vystupovanie pred súdnymi orgánmi členských štátov vo funkcii prokurátora (štátneho zástupcu). Jej právomoc môže byť rozšírená na iné závažné cezhraničné trestné činy jednomyselným rozhodnutím Európskej rady po získaní súhlasu Európskeho parlamentu a

⁷⁶ O rozsudkoch C-176/2003 a C-440/2004 bude ďalej pojednané

⁷⁷ V zmysle oficiálneho prekladu termínu „European Public Prosecutor’s Office“ v Lisabonskej zmluve do slovenského jazyka, NB: v českom originálnom preklade sa naďalej používa termín „Úřad evropského veřejného žalobce“

po porade s Komisiou. Tu by došlo snáď k najväčšiemu zásahu do otázky suverenity štátu v trestnoprávnej oblasti, nakoľko cudzí prvok by vykonával procesné úkony namiesto členského štátu. Ak by sa nepodarilo dosiahnuť jednomyselnosť, Lisabonská zmluva dáva možnosť, aby bola Európska prokuratúra zriadená cestou nadviazania posilnenej spolupráce, ak o to požiada minimálne deväť štátov.

Čo sa týka boja proti podvodom vo všeobecnosti, Lisabonská zmluva zachováva znenie navrhované ústavnou zmluvou, ktorá vypúšťa poslednú časť odseku 4 v článku 325 Zmluvy o fungovaní EÚ⁷⁸, ktorá stanovila, že „opatrenia proti podvodom a opatrenia na predchádzanie podvodom poškodzujúcich finančné záujmy Únie sa nedotýkajú ani uplatňovania vnútroštátneho trestného práva, ani správy súdnictva v členských štátoch“. Jej vypustenie Únii umožňuje chrániť svoje finančné záujmy ak to bude potrebné vlastnými právnymi nástrojmi v trestných veciach, t.j. aj prostredníctvom nariadení.

Vďaka novej inštitucionálnej štruktúre, **Európsky súdny dvor** získa jurisdikčnú právomoc vo všetkých oblastiach, vrátane dnešného tretieho piliera, ktorý doposiaľ ostáva mimo plnú jurisdikciu ESD. To má vážne následky v oblasti zodpovednosti členských štátov. Komisia totiž tým pádom bude mať možnosť žalovať členské štáty aj za porušenie ustanovení týkajúcich sa policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach⁷⁹, kde dodnes môže byť použitý len politický tlak vo forme kritických správ o nesprávnej implementácii alebo neimplementácii prijatých aktov. Konanie o porušení a úplná jurisdikcia Súdneho dvora sa počas istého prechodného obdobia až do piatich rokov od nadobudnutia platnosti zmluvy nemajú uplatňovať, pokiaľ ide o akty prijaté pred nadobudnutím platnosti Lisabonskej zmluvy. Vyplýva tak z prechodného ustanovenia týkajúceho sa oblasti policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach.⁸⁰ Nijaký štát teda nebude môcť byť žalovaný späť. Veľká Británia si vydobyla ešte priaznivejšie postavenie nakoľko môže pred ukončením tohto päťročného prechodného obdobia oznámiť Rade EÚ, že neakceptuje právomoci inštitúcií ako sú vymedzené v zmluvách.

⁷⁸ Článok 325 Zmluvy o fungovaní EÚ v odseku 4 stanoví : „Európsky parlament a Rada v súlade s riadnym legislatívnym postupom a po porade s Dvorom audítorov prijímú nevyhnutné opatrenia v oblastiach prevencie a boja proti podvodom poškodzujúcim finančné záujmy Únie s cieľom zabezpečiť v členských štátoch, inštitúciách, orgánoch, úradoch a agentúrach Únie účinnú a rovnocennú ochranu.“

⁷⁹ Opodstatnenosť a proporcionalita policajných operácií a opatrení podnikaných v členských štátoch na účely presadzovania práva a udržiavania poriadku, prípadne na ochranu vnútornej bezpečnosti naďalej zostáva mimo jurisdikciu Súdneho dvora.

⁸⁰ Prechodné ustanovenie je zaradené za protokolmi

Zásadným dokumentom, ktorý určil priority v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti na obdobie 2004 až 2009 sa stal **Haagsky program**. K naplneniu cieľov tohto programu v oblasti trestného práva hmotného prijala Komisia návrh nového rámcového rozhodnutia o boji proti organizovanému zločinu, ktoré nanovo podáva definíciu zločineckej organizácie. Z dokumentov prijatých v tomto období je možné spomenúť rámcové rozhodnutie o konfiškácii výnosov a majetku z trestnej činnosti.

V roku 2007 boli prijaté spoločné postoje Rady aktualizujúce spoločné postoje o boji proti terorizmu prijaté v roku 2002, ktoré obsahujú zoznam osôb a subjektov zapojených do teroristických činov.⁸¹

V oblasti boja proti organizovanému zločinu, konkrétne v oblasti prania špinavých peňazí bola prijatá v rámci prvého piliera smernica o predchádzaní zneužitia finančného systému k praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu. Tá zavádza nové požiadavky týkajúce sa identifikácie klientov inštitúcii poskytujúcich finančné služby a taktiež tzv. podozrivých transakcií.

Je možné zhrnúť, že Lisabonskou zmluvou došlo k významnému posilneniu justičnej spolupráce v trestnoprávných záležitostiach vďaka zabezpečeniu prijatia minimálnych pravidiel a dôslednejšiemu zosúladeniu vnútroštátneho trestného práva. Pokrok dosiahnutý v tejto oblasti však sprevádza zachovanie a dokonca **rozšírenie výnimiek**, ktoré sú možné na základe Maastrichtskej a Amsterdamskej zmluvy v prípade Veľkej Británie, Írska a Dánska. Postaveniu týchto členských štátov sú venované dva samostatné protokoly. Veľká Británia a Írsko sa nezúčastňujú na opatreniach v rámci celej V. hlavy (oblasť Priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti) vôbec, čím došlo k rozšíreniu výnimky oproti dnešnému stavu⁸² mimo iného aj na policajnú a justičnú spoluprácu v trestných veciach. Dánsko sa nezúčastňuje na väčšine ustanovení o policajnej a justičnej spolupráci v trestných veciach. Tieto krajiny sa však môžu na *ad hoc* báze pridať k jednotlivým opatreniam, ak to uznajú za vhodné. Schengenský protokol sa mení s cieľom ustanoviť nový postup účasti Veľkej Británie a Írska na opatreniach vyplývajúcich z tzv. "schengenského acquis". V zmysle súčasného znenia majú možnosť, aj napriek všeobecnej zásade, že tieto krajiny nie sú súčasťou schengenského systému, zapojiť sa v prípade konkrétnych oddielov schengenského acquis pod podmienkou, že sa uvedené štáty

⁸¹ Úradný vestník L 169, 29.06.2007, s.69-74, ktorý aktualizuje Úradný vestník L 344, 28.12.2001, s. 93-96 a Úradný vestník L 272, 18.10.2005, s. 28-32

⁸² Dnes sa výnimka týka len vízovej, azylovej a imigračnej politiky

automaticky zúčastňujú na ľubovoľnom následnom opatrení v rámci tohto systému v danej oblasti. Napriek tomu sa na základe zmeneného a doplneného protokolu uvedené štáty môžu rozhodnúť, že sa na daných následných opatreniach nezúčastnia. V takom prípade ich však Rada EÚ môže vylúčiť z celého príslušného oddielu schengenského *acquis* alebo jeho časti v potrebnom rozsahu vzhľadom na kritériá uvedené v protokole.⁸³

Na to, aby Lisabonská zmluva vstúpila do platnosti, musí byť ratifikovaná všetkými dvadsiatimi siedmimi členskými štátmi v súlade s ich konkrétnymi ústavnými požiadavkami (schválenie v parlamente alebo na základe referenda). Pôvodným zámerom bolo, aby Zmluva po ratifikácii vstúpila do platnosti 1. januára 2009, aby sa tak jej ustanovenia mohli uplatňovať pred voľbami do Európskeho parlamentu v júni 2009.

Zmluvu zatiaľ ratifikovalo dvadsaťpäť členských krajín. Chýba ratifikácia zo strany Českej republiky a Írska. V Írsku bolo referendum o prijatí Lisabonskej zmluvy neúspešné. Ratifikácia v ČR stále prebieha. Pokračovaniu procesu schvaľovania zmluvy dal 26. 11. 2008 zelenú Ústavný súd svojím nálezom vo veci preskúmania súladu Lisabonskej zmluvy s ústavným poriadkom ČR, ku ktorému dal podnet Senát.

Odhliadnuc od toho, či sa v blízkej budúcnosti podarí zmluvu ratifikovať alebo nie, je možné badať paralelný vývoj, ktorý sa svojimi dôsledkami v trestnom práve už dnes približuje stavu, ktorý si Lisabonská zmluva kladie za cieľ inštitucionalizovať. Je ním čím ďalej tým väčšia komunitarizácia trestnoprávnej tematiky v spojitosti s judikatúrou Európskeho súdneho dvora.

VI. Kapitola

Judikatúra Európskeho súdneho dvora - alternatíva k prijatiu Lisabonskej zmluvy?

Jednotné uplatňovanie a výklad európskeho práva na celom území EÚ je zabezpečované prostredníctvom dôležitého nástroja, ktorým je konanie o predbežných otázkach vo veci výkladu európskeho práva a posúdenia platnosti právnych aktov.

⁸³ Z materiálu „Lisabonská zmluva – všeobecná analýza“ publikovaného na www.ec.europa.eu/slovensko/documents/lisabonska_zmluva.pdf

Amsterdamskou zmluvou boli právomoci ESD v rámci prejudiciálneho konania rozšírené aj na tretí pilier EÚ. Na základe čl. 35 Zmluvy o Európskej únii má Európsky súdny dvor právomoc vydávať predbežné nálezy o platnosti a výklade rámcových rozhodnutí a rozhodnutí, o výklade dohovorov v rámci policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach a o platnosti a výklade opatrení prijatých k ich vykonaniu. Jurisdikcia súdu je ale v tejto oblasti podmienená prehlásením členského štátu, že akceptuje právomoc ESD.

Konanie o výklad tzv. predbežnej otázky sa začína na návrh vnútroštátneho súdu, ktorý nevie, ako má vyložiť rámcové rozhodnutie, rozhodnutie, dohovor alebo opatrenie k ich výkonu. Rozsudok Súdneho dvora tvoria odpovede na vznesené dotazy, pričom niekedy odôvodnenie má rovnaký význam ako výrok, hlavne ak sa týka obecnějšího problému, ktorý nie je jasne riešený v písanom práve.⁸⁴

Okrem spomínaných prejudiciálnych konaní zahajovaných na základe otázky položenej vnútroštátnym súdom, Súdny dvor rozhoduje tiež aj v tzv. priamych konaniach na základe podaných žalôb.⁸⁵

Zatiaľ ide v treťom pilieri len o obmedzenú jurisdikciu Súdneho dvora, nakoľko nie je možné použiť všetky druhy žalôb ako je tomu podľa Zmluvy o ES.⁸⁶ Súdny dvor má na základe článku 35 ods. 6 Zmluvy o EÚ právomoc preskúmať legalitu rámcových rozhodnutí a rozhodnutí na základe žalôb podaných členskými štátmi alebo Komisiou pre nepríslušnosť, porušenie podstatných formálnych náležitostí, porušenie Zmluvy o EÚ a právnych predpisov vydaných k jej vykonaniu alebo pre zneužitie právomocí. ESD má tiež na základe článku 35 ods. 7 právomoc riešiť spory ohľadom interpretácie alebo aplikácie aktov tretieho piliera medzi členskými štátmi navzájom a členskými štátmi a Európskou komisiou.⁸⁷

Rozhodovacia prax ESD zasahuje do trestného práva jednak negatívne, obmedzením výkonu trestného práva v súvislosti s ochranou základných slobôd vnútorného trhu a jednak pozitívne, požadujúc jednotnú aplikáciu už „europeizovaného“

⁸⁴ Fenyk, J., Svák, J., Europeizace trestního práva, Vydavateľ: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, str. 75

⁸⁵ <http://curia.europa.eu/sk/instit/presentationfr/cje.htm>

⁸⁶ Zmluva o ES pozná žaloby o nesplnenie povinnosti členského štátu vyplývajúcej z komunitárneho práva na základe čl. 227 a 228 Zmluvy o ES (na návrh Komisie alebo iného členského štátu), žaloby o neplatnosť aktu niektorého orgánu ES na základe čl. 230 a 231 Zmluvy o ES (na návrh štátu alebo inštitúcie ES proti vydávajúcemu orgánu ES), žaloby na nečinnosť inštitúcie ES na základe čl. 232 Zmluvy o ES a žaloby na náhradu škody na základe čl. 241 a 234 Zmluvy o ES.

⁸⁷ Pikna, B. Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce), 4. Dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde, 2007, str.227

trestného práva. Niektoré právne nástroje ES/EÚ síce nemajú priame účinky vo vzťahu k členským štátom, kde ako príklad je možné uviesť rámcové rozhodnutia, Súdny dvor však presadzuje doktrínu tzv. nepriameho účinku – povinnosť vykladať národné právo v súlade s európskym právom.

1. Judikatúra s dopadom na trestné právo procesné

Dňa 16. 6. 2005 vôbec prvýkrát rozhodol Európsky súdny dvor v konaní o predbežnej otázke týkajúcej sa VI. hlavy Zmluvy o EÚ, t.j. v rámci tretieho piliera. Stalo sa tak vo veci **C-105/03** na základe predbežnej otázky vznesenej talianskym sudcom povereným predbežným vyšetrovaním v trestnom konaní proti Marii Pupino. **Maria Pupino** bola ako učiteľka v materskej škôlke obvinená podľa talianskeho trestného zákona zo zlého zaobchádzania s maloletými deťmi, konkrétne zo zneužitia výchovných prostriedkov a závažného ublíženia na zdraví.

Štátny zástupca požiadal sudcu povereného predbežným vyšetrovaním, aby mimo hlavné pojednávanie predbežne zabezpečil vykonanie dôkazov formou výpovede 8 detí, svedkov a obetí deliktu, z dôvodu, že vykonanie týchto dôkazov nie je možné odložiť až na konanie hlavného pojednávania z dôvodu veľmi nízkeho veku svedkov a možných zmien ich psychického stavu. Mária Pupino však namietala, že vykonanie dôkazov mimo hlavného pojednávania je procesný mechanizmus výnimočného charakteru, ktorý talianske trestné právo procesné nepozná v prípade vedenia konania pre ublíženie na zdraví.

Podľa talianskeho procesného práva sa dôkazový materiál získaný v priebehu predbežného vyšetrovania považuje za dôkazy v technickom zmysle slova až po ich kontradiktórnem prejednaní v druhej časti konania na verejnom pojednávaní. Existuje však výnimka, ak sú poškodenými osoby mladšie ako šesťnásť rokov, v prípade určitých taxatívne vymenovaných trestných činov so sexuálnym podtextom. V takýchto prípadoch majú, z dôvodu ochrany poškodených, výsluchy vykonané v priebehu predbežného vyšetrovania dôkaznú hodnotu bez toho, aby bolo potrebné ich kontradiktórne prejednanie.

Na základe toho štátny zástupca navrhol uplatnenie tejto výnimky a požadoval výsluch v špeciálnom zariadení chrániac súkromie a duševnú vyrovnanosť detí.

Články talianskeho trestného poriadku upravujúce túto výnimku v oblasti dokazovania boli prijaté v nadväznosti na **rámcové rozhodnutie o postavení obetí v**

trestnom konaní⁸⁸, ktoré upravuje uznanie práv obetí (článok 2), možnosť obetí byť vypočítané (článok 3), ako aj ich ochranu, najmä pred dôsledkami podania svedectva na verejnom pojednávaní (článok 8).

Vyšetrojúci sudca sa domnieval, že návrh štátneho zástupcu mal byť zamietnutý nakoľko uvedená zákonná výnimka sa nevzťahuje na daný prípad, hoci žiaden dôvod nebráni tomu, aby sa toto ustanovenie vzťahovalo aj na iné než vymenované prípady, nakoľko sa iné delikty môžu preukázať pre obeť závažnejšími než tie, ktoré ustanovenie taxatívne vypočítavá. Keďže mal sudca pochybnosti o zlučiteľnosti tohto ustanovenia s rámcovým rozhodnutím a považoval za svoju povinnosť vykladať vnútroštátne právo vo svetle ustanovení európskeho práva „bez ohľadu na existenciu alebo neexistenciu priameho účinku predpisov Spoločenstva“, rozhodol sa konanie prerušiť a predložiť otázku Európskemu súdnemu dvoru.

Sudca požiadal Súdny dvor o vyjadrenie sa k pôsobnosti článkov 2, 3 a 8 rámcového rozhodnutia, aby mohla byť preskúmaná možnosť vzťahnutia výnimky uvedenej v trestnom poriadku na daný prípad, a aby bol poskytnutý výklad talianskeho zákona vo svetle rámcového rozhodnutia Spoločenstva.

Súdny dvor, potom čo najprv preskúmal svoju právomoc rozhodnúť o prejudiciálnej otázke na základe článku 35 ods. 2 Zmluvy o EÚ, následne preskúmal námietku neprípustnosti návrhu na prejudiciálne konanie vznesenú francúzskou a talianskou vládou, v ktorej sa uvádza, že odpoveď Súdneho dvora nie je nutná pre riešenie sporu vo veci samej. Francúzska vláda tvrdila, že vnútroštátny sudca sa snaží priamo uplatniť rámcové rozhodnutie, pričom takéto ustanovenia nemajú podľa článku 34 ods. 2 písm. b) Zmluvy o EÚ priamy účinok. Súdny dvor v tejto súvislosti pripomenul, že platí predpoklad relevantnosti prejudiciálnych otázok, ktorý môže byť vyvrátený len vo výnimočných prípadoch, keď požadovaný výklad nemá žiadnu súvislosť so skutočnosťou alebo predmetom sporu, alebo ak je problém čisto hypotetickej povahy, alebo ak Súdny dvor nedisponuje skutkovými a právnymi prvkami, ktoré by mu umožnili užitočne odpovedať na položené otázky.

Súdny dvor zamietol námietku neprípustnosti a rozhodol, že znenie článku 34 ods. 2 Zmluvy o EÚ priznáva rámcovým rozhodnutiam prijatým na základe VI. hlavy tejto Zmluvy záväzný charakter, tak ako je tomu v prípade smerníc na základe článku 249 ods. 3

⁸⁸ Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní.

Zmluvy o ES, čo pre vnútroštátne orgány znamená **povinnosť konformne vykladať vnútroštátne právo**. Pri uplatňovaní vnútroštátneho práva je tak „vnútroštátny súd povinný vykladať toto právo v maximálnej možnej miere vo svetle textu a účelu rámcového rozhodnutia, aby sa dosiahol ním sledovaný výsledok“. Povinnosť vnútroštátneho sudcu zohľadňovať obsah rámcového rozhodnutia pri výklade relevantných ustanovení vnútroštátneho práva má však svoje medze v obecných právnych zásadách a to hlavne v zásade právnej istoty. Tieto zásady bránia tomu, aby povinnosť konformného výkladu mohla, na základe rámcového rozhodnutia a nezávisle na vnútroštátnom zákone prijatom k vykonaniu tohto rámcového rozhodnutia, viesť k sprísneniu trestnej zodpovednosti osôb jednajúcich v rozpore s jeho ustanoveniami. Súdny dvor tiež podotkol, že zásada konformného výkladu nemôže slúžiť ako základ pre výklad *contra legem* vnútroštátneho práva. „Táto zásada však vyžaduje, aby vnútroštátny súd prípadne zohľadnil vnútroštátne právo ako celok na účely posúdenia, do akej miery toto právo môže byť uplatnené tak, že dosiahnutý výsledok nebude v rozpore s cieľom rámcového rozhodnutia.“

ESD sa vyjadril, že články 2, 3 a 8 rámcového rozhodnutia si medzi iným kladú za cieľ, aby bolo so zvlášť ohrozenými obeťami zaobchádzané spôsobom, ktorý čo najlepšie zodpovedá ich situácii. Súdny dvor dospel k záveru, že ustanovenia rámcového rozhodnutia sa majú vykladať v tom zmysle, že „príslušný vnútroštátny súd musí mať možnosť povoliť deťom nízkeho veku, ktoré tvrdia, že sú obeťami zlého zaobchádzania, aby vypovedali spôsobom umožňujúcim zabezpečiť týmto deťom primeranú ochranu, napríklad mimo rámca verejného pojednávania na súde a pred jeho otvorením.“

Rozsudok v prípade Pupino predstavuje revolučný krok v budovaní priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, pretože v ňom Súdny dvor prvýkrát otvorene uznal priamy dopad rámcových rozhodnutí a fakt, že záväzný charakter týchto rozhodnutí ukladá národným súdom povinnosť vykladať národné právo v súlade s právom EÚ. Navyše Súdny dvor uviedol, že „Pre Úniu by bolo ťažké efektívne plniť svoje úlohy, ak by princíp lojálnej spolupráce, ktorý predovšetkým vyžaduje, aby členské štáty prijali všetky primerané opatrenia, či už všeobecné alebo konkrétne, s cieľom zaistiť splnenie svojich povinností podľa zákonov Európskej únie, nebol záväzný aj v oblasti policajnej a justičnej

spolupráce v trestných záležitostiach, čo je navyše úplne založené na spolupráci medzi členskými štátmi“.⁸⁹

Napriek medzivládneho charakteru rámcových rozhodnutí, keďže spadajú do tretieho piliera, a napriek nedostatku priameho účinku týchto predpisov, možno teda vnútroštátne právo, ktoré ich začleňuje, vykladať vo svetle týchto právnych predpisov a ich účelu.⁹⁰

2. Judikatúra s dopadom na trestné právo hmotné

Komunitarizácia trestného práva je dnes už faktom. Prejavuje sa postupným rozširovaním a podrad'ovaním jednotlivých matérií úniijného práva do obsahu komunitárneho práva. Stalo sa tak hlavne v súvislosti s Amsterdamskou zmluvou. Jej vstupom na scénu tretí pilier značne ochudobnel a zostali v ňom len dve z pôvodne deviatich oblastí a to policajná spolupráca a justičná spolupráca v trestných veciach. Všetky ostatné oblasti boli presunuté do prvého piliera EÚ. Ich presun bol odôvodnený bezprostredným súvisom s voľným pohybom osôb ako jednou zo základných slobôd, na ktorých je vybudované ES. K presunu došlo prostredníctvom novelizácie zakladajúcich zmlúv, ktorá podliehala ratifikácii všetkých členských štátov. Okrem samotného presunu väčšiny oblastí do komunitárneho rámca priamo zmluvou, Amsterdamská zmluva zakotvila do budúca možnosť prenesenia aj zvyšku tretieho piliera na základe jednomysel'ného rozhodnutia Rady EÚ.

Komunitarizácia trestného práva sa však neobmedzuje len na postupné presúvanie oblastí do prvopilierového rámca prostredníctvom zmeny zakladajúcich zmlúv, čo by mohlo byť vzhľadom na nutný súhlas všetkých štátov považované za úplne legitímne. Novým trendom sa stala rozhodovacia prax Európskeho súdneho dvora, ktorá prináša prelom do chápania otázky delenia právomoci medzi prvý a tretí pilier EÚ, týkajúca sa ukladania povinnosti členským štátom v oblasti trestného práva.

⁸⁹ Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému: Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu – Haagsky program: Desať priorít na nasledujúcich päť rokov – Partnerstvo pre európsku obnovu v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti KOM(2005) 184, konečné znenie, Úradný vestník C 065 , 17/03/2006 S. 0120 - 0130

⁹⁰ Zo správy: Vývoj a činnosť súdneho dvora v roku 2005, <http://curia.europa.eu/sk/instit/presentationfr/rapport/pei/cj2005.pdf>

Vo svetle najnovšej judikatúry ESD sa zdá, že Európske spoločenstvo si stále viac osobuje právomoc aj v trestnoprávných záležitostiach, teda v oblasti, ktorá je pre ES formálne uzatvorená. Zmluva o ES totiž nedáva Európskemu spoločenstvu všeobecnú trestnoprávnu právomoc.

K zásadnému posunu v oblasti **harmonizácie trestného práva v komunitárnych politikách**, teda v rámci prvého piliera, došlo v dôsledku judikátu **C-176/2003** Európskeho súdneho dvora z 13. septembra 2005. Súdny dvor ním zrušil rámcové rozhodnutie Rady o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva z dôvodu, že bolo prijaté nad rámec práva Spoločenstva.

Rámcové rozhodnutie Rady o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva⁹¹ upravuje trestnosť určitých osobitne závažných jednaní v oblasti životného prostredia. Prostredníctvom tohto rámcového rozhodnutia mala Rada v úmysle reagovať zosúladeným spôsobom na znepokojujúci nárast trestných činov spáchaných v oblasti životného prostredia. Voľbu druhu uplatniteľných trestných sankcií v ňom ponecháva členským štátom, sankcie však musia byť účinné, primerané a odradzujúce. Uvedené rámcové rozhodnutie prijala Rada Európskej únie zložená zo zástupcov vlád členských štátov v rámci medzivládnej justičnej spolupráce v trestných veciach, potom čo neprijala návrh rovnomennej smernice⁹², nakoľko sa domnievala, že návrh presahoval právomoci, ktoré Spoločenstvu priznáva Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, a že ciele bolo možné dosiahnuť prijatím rámcového rozhodnutia na základe VI. hlavy Zmluvy o Európskej únii.

Komisia, ktorú v spore podporoval Európsky parlament, vo svojej žalobe spochybnila právny základ prijatého rámcového rozhodnutia.⁹³ Mala za to, že rámcové rozhodnutie malo byť správne prijaté na základe Zmluvy o ES a nie podľa tret'opilierovej VI. hlavy Zmluvy o EÚ. Komisia síce uznala, že v dotknutej oblasti neexistuje precedens, tvrdila však, že účel a obsah tohto rozhodnutia patria do právomocí Spoločenstva v oblasti životného prostredia.⁹⁴ Tvrdila, že v rámci právomocí, ktoré Spoločenstvo má na účely

⁹¹ Rámcové rozhodnutie Rady 2003/80/SVV z 27. januára 2003 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva

⁹² Návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva (Úradný vestník ES C 180, str. 238)

⁹³ Spochybnila voľbu článku 34 Zmluvy o EÚ v spojení s článkom 29 a článkom 31 písm. e) Radou ako právneho základu rámcového rozhodnutia.

⁹⁴ Odvolávala sa na právomoci ES ako sú vyjadrené v článku 3 ods. 1 písm. l) Zmluvy o ES a článkoch 174 až 176 Zmluvy o ES

dosiahnutia cieľov vymenovaných v článku 2 Zmluvy o ES, kde medzi iným figuruje ako cieľ podpora vysokej úrovne ochrany životného prostredia, má Spoločenstvo právomoc uložiť členským štátom prijatie sankcií, prípadne aj sankcií trestnoprávnej povahy, na vnútroštátnej úrovni, ak sa to ukáže ako nevyhnutné na dosiahnutie cieľa Spoločenstva. Komisia bez toho, aby zákonodarcovi Spoločenstva priznávala všeobecnú právomoc v trestnoprávnej oblasti, bola toho názoru, že ES má na základe článku 175 Zmluvy o ES právomoc uložiť členským štátom povinnosť stanoviť trestné sankcie v prípade porušenia právnej úpravy Spoločenstva v oblasti ochrany životného prostredia, ak dôjde k záveru, že ide o prostriedok nevyhnutný na zabezpečenie účinnosti tejto právnej úpravy. Zosúladienie vnútroštátnych trestnoprávných úprav, osobitne znakov skutkových podstat trestných činov spáchaných v oblasti životného prostredia, za ktoré možno uložiť trestné sankcie, považovala za nástroj príslušnej politiky Spoločenstva.

Rada EÚ podporovaná 11 členskými štátmi⁹⁵ tvrdila, že podľa platného právneho stavu Spoločenstvo nemá právomoc k tomu, aby mohlo členským štátom uložiť sankcionovať jednania uvedené v rámcovom rozhodnutí podľa trestného práva. Nielenže neexistuje žiadne výslovné udelenie právomoci, ale prihliadnuc k podstatnému významu trestného práva pre suverenitu členských štátov nemožno uznať, že by sa takáto právomoc mohla preniesť na Spoločenstvo implicitne pri príležitosti pridelenia osobitných vecných právomocí, akými sú právomoci v oblasti životného prostredia. Rada podporila svoje tvrdenia okrem iného tým, že články 135 a 280 Zmluvy ES výslovne vyhradzuje uplatňovanie vnútroštátneho trestného práva a výkon súdnictva členským štátom. Podľa názoru Rady tento výklad ďalej podporuje aj skutočnosť, že Zmluva o Európskej únii venuje justičnej spolupráci v trestných veciach jednu osobitnú hlavu, ktorá Európskej únii výslovne zveruje právomoc v trestnoprávnej oblasti, a osobitne, pokiaľ ide o vymedzenie znakov skutkových podstat trestných činov a uplatniteľných sankcií. Ďalej sa Rada odvolávala na legislatívnu prax, v súlade s ktorou rozličné akty sekundárneho práva ES preberajú tradičnú formuláciu, podľa ktorej treba stanoviť „... účinné, primerané a odradzujúce postihy...“ bez spochybnenia slobody členských štátov zvoliť si medzi správnym a trestnoprávnym postupom. Rada pripomenula, že zakaždým, keď Komisia

⁹⁵ Radu v tomto konaní podporovalo 11 členských štátov: Dánsko, Nemecko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Írsko, Holandsko, Portugalsko, Fínsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo

navrhla Rade prijatie aktu ES s dosahom na trestné právo, Rada z príslušného aktu časť týkajúcu sa trestného práva vyčlenila a odkázala ju na rámcové rozhodnutie.⁹⁶

Rozsudok Súdneho dvora vyhovel žalobe Komisie. Súdny dvor pripomenul, že ochrana životného prostredia je jedným zo základných cieľov Spoločenstva a že požiadavky ochrany životného prostredia podľa článku 6 Zmluvy o ES “musia byť začlenené do vymedzenia a uskutočňovania politík a akcií Spoločenstva“, čo je ustanovenie, ktoré zdôrazňuje prierezový a základný charakter tohto cieľa. Ďalej ESD podotkol, že podľa ustálenej judikatúry sa má voľba právneho základu aktu Spoločenstva založiť na objektívnych skutočnostiach, ktoré môžu byť predmetom súdneho preskúmania, medzi ktoré patria najmä cieľ a obsah aktu, pričom je z dôvodu jednak názvu a jednak obsahu rámcového rozhodnutia zrejmé, že je jeho prvotným účelom ochrana životného prostredia. Preto väčšina jeho ustanovení mohla byť prijatá na základe Zmluvy o ES.

Súdny dvor priznal, že je pravdou, že vo všeobecnosti ani trestné právo hmotné, ani trestné právo procesné nepatria do právomoci Spoločenstva. Toto však podľa ESD nebráni zákonodarcovi Spoločenstva prijať opatrenia súvisiace s trestným právom členských štátov, ktoré považuje za potrebné na zabezpečenie plnej účinnosti právnych noriem prijatých v oblasti životného prostredia, ak je uplatnenie účinných, primeraných a odradzujúcich trestných sankcií vnútroštátnymi orgánmi nevyhnutným opatrením na boj proti závažným zásahom do životného prostredia.

Podľa ESD rámcové rozhodnutie tým, že zasahuje do právomocí v oblasti životného prostredia, ktoré článok 175 ES zveruje Spoločenstvu, porušuje vo svojej celistvosti z dôvodu svojej nedeliteľnosti článok 47 Zmluvy o EÚ. Podľa tohto článku má v prípade kompetenčného konfliktu medzi Zmluvou o ES a Zmluvou o EÚ prednosť Zmluva o ES. Keďže rámcové rozhodnutie porušuje Zmluvu o Európskej únii, ktorá dáva prednosť právomociam podľa Zmluvy o ES, Súdny dvor zrušil rámcové rozhodnutie ako celok.

Rozsudok neostal bez odozvy. Orgány EÚ z neho vyvodili rozsiahle dôsledky, ktoré z ďaleka presahujú problematiku životného prostredia, hoci sa rozsudok vyslovene

⁹⁶ Napr. nariadenie Rady (ES) č. 974/98 z 3. mája 1998 o zavedení eura bolo doplnené rámcovým rozhodnutím Rady 2000/383/SVV z 29. mája 2000 o zvýšenej ochrane pred falšovaním prostredníctvom pokút a ďalších trestných sankcií v súvislosti so zavádzaním eura

zmienil len o oblasti ochrany životného prostredia, pričom nespochybnil, že Spoločenstvo nemá obecnú právomoc v oblasti trestného práva.

Komisia povzbudená úspechom svojej žaloby, zakrátko vydala **oznámenie o dôsledkoch predmetného rozsudku**⁹⁷, ktorého cieľom bolo vymedziť budúce smerovanie výkonu iníciačného práva Komisie a navrhnúť metódu, ktorou by sa uviedli do súladu ostatné právne akty prijaté na „nesprávnom základe“. Komisia v oznámení vyvodila, že rozsudok sa netýka len životného prostredia, ale podľa jej vyjadrenia sa argumenty Súdneho dvora uplatňujú okrem oblasti ochrany životného prostredia na všetky politiky Spoločenstva a slobody, pre ktoré platia záväzné normy, s ktorými by mali súvisieť trestné sankcie, aby sa zabezpečila ich účinnosť. V oznámení sa kategoricky píše: „buď je uplatnenie osobitného ustanovenia trestného práva v súvislosti s príslušným prípadom nevyhnutné na zabezpečenie účinnosti práva Spoločenstva a prijme sa výlučne v rámci prvého piliera, alebo sa uplatnenie trestného práva na úrovni Únie nepokladá za potrebné, alebo sa už uplatňujú primerané horizontálne opatrenia a nezavádzajú sa osobitné právne predpisy na európskej úrovni.“

Komisia došla k záveru, že existuje celá rada rámcových rozhodnutí, ktoré sú vo svetle rozsudku z časti alebo úplne nesprávne, pretože časť alebo všetky ich ustanovenia boli prijaté na chybnom právnom základe. Považuje za nutné, aby boli tieto texty rýchlo regularizované, a to prostredníctvom nového stanovenia správnych právnych základov, nakoľko podľa oznámenia je „úlohou inštitúcií znovu nastoliť ich legálnosť, pričom sa táto povinnosť sa vzťahuje predovšetkým na Komisiu ako strážcu zmlúv a ako jedinú inštitúciu, ktorá má výlučné právo predkladať návrhy právnych aktov ES.“ V prílohe je uvedený zoznam predmetných právnych aktov (väčšinou rámcových rozhodnutí), ktoré boli prijaté, ale aj takých, ktoré ešte len čakajú na prijatie. Pri každom rámcovom rozhodnutí je uvedený „správny“ právny základ v podobe konkrétnych článkov Zmluvy o ES, ktoré je potrebné použiť. Otázkou zostáva akým spôsobom Komisia mieni texty rámcových rozhodnutí regularizovať a ako sa vysporiada s tým, že mnoho textov, na ktoré sa podľa jej slov rozsudok vzťahuje už bolo implementovaných do národného práva členských štátov.

Odborníci v spore vidia bezprecedentný konflikt medzi samotnými orgánmi EÚ (Komisia verus Rada EÚ) s rovnako bezprecedentnými dôsledkami. Podľa Dr. Simone

⁹⁷ Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade o dôsledkoch rozsudku Súdneho dvora zo dňa 13. septembra 2005, KOM(2003)583

White situácia napovedá, že ESD sa pri neexistencii Ústavnej zmluvy snaží „prekresliť“ inštitucionálne hranice právomoci.⁹⁸ Autorka nazýva cestu, ktorou sa Komisia vo svojom prístupe k rozsudku vybrala ako „**proces komunitarizácie metódou prípad po prípade**“. To v skratke znamená, že Komisia podá žalobu k ESD o zrušenie treťopilierového aktu a potom, čo je zrušený, podá návrh na prijatie aktu totožného alebo podobného obsahu vo forme prvopilierového aktu. V predmetnej veci C-176/2003 Komisia už predložila návrh novej smernice, ktorá má nahradiť rámcové rozhodnutie zrušené rozsudkom ESD.⁹⁹ Text navrhovanej smernice nepredstavuje významnú zmenu v porovnaní s rámcovým rozhodnutím, faktom však ostáva, že prvopilierový inštrument takto stanovuje minimálnu úroveň harmonizácie pre činnosti, ktoré by sa mali považovať za trestné činy a minimálnu výšku sankcií, ktoré by sa mali uplatňovať v najzávažnejších prípadoch!¹⁰⁰

Taktiež už došlo k prvým žalobám Komisie, ktorých cieľom je napadnúť právny základ aj ďalších rámcových rozhodnutí.¹⁰¹ V najbližšej dobe je preto možné očakávať skôr chaos a v tejto súvislosti sa núka otázka, či by predsa len Lisabonská zmluva nebola lepšou alternatívou než postupná komunitarizácia systémom prípad po prípade. Lisabonská zmluva síce komunitarizuje celú oblasť policajnej a justičnej spolupráce čím zavádza jednotný právny rámec pre celú legislatívnu činnosť¹⁰², ale poskytuje aspoň nejaké záruky riadneho legislatívneho procesu s možnosťou „záchranej brzdy“ pre národné parlamenty v oblasti dnešného tretieho piliera.

Rozsudok predstavuje prelom do **delenia právomocí medzi prvým a tretím pilierom**. Otvára cestu k harmonizácii trestného práva nielen v oblasti životného prostredia, ale môže predstavovať odštartovanie harmonizácie trestného práva i v iných politikách ES, t.j. v oblasti prvého piliera. Podľa Doc. Piknu to *pro futuro* znamená, že sa v prípade komunitárnych politík budú prijímané výhradne právne akty prvého piliera. Na

⁹⁸ Z anglického originálu: “It suggested that the court, lacking the Constitutional Treaty, would redraw the institutional boundaries.” z S.White: Case C-176/-03 and Options for the Development of a Community Criminal Law, časopis *Eucrim* 3-4/2006, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 2006, str.93

⁹⁹ návrh smernice z 9.2.2007 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva – [COM(2007)51]

¹⁰⁰ Navrhovaný článok 5 ods. stanoví: “Členské štáty zabezpečia, aby sa spáchanie trestných činov uvedených v článku 3 písm. b) až h) potrestalo v hornej hranici sadzby najmenej jedným až tromi rokmi odňatia slobody, pokiaľ bol trestný čin spáchaný z hrubej nedbanlivosti a spôsobil vážnu škodu z hľadiska kvality ovzdušia, pôdy a vody a ochrany živočíchov alebo rastlín.”

¹⁰¹ vid' rozsudok ESD vo veci C-440/2005, ktorým ESD zrušil ďalšie rámcové rozhodnutie z dôvodu nesprávneho právneho základu

¹⁰² Okrem zahraničnej a bezpečnostnej politiky, pre ktoré ostáva zachovaná jednomyselnosť

základe tretieho piliera by sa potom prijímali už len horizontálne (inak povedané prierezové) ustanovenia, ktorých cieľom je justičná spolupráca.¹⁰³

Od vydania rozsudku diskusie o prípustnosti harmonizácie trestného práva v prvopilierovom rámci neutíchajú. Otázka, kde sú hranice medzi prvým a tretím pilierom v oblasti harmonizácie trestného práva je momentálne veľmi diskutovaná nie len v prípade trestného práva hmotného, čo sa riešilo v rozoberanom prípade C-176/2003, ale došlo znova aj na trestné právo procesné. Svedčí o tom aj žaloba Írska vo veci **C-301/06**, ktorou sa domáhala zrušenia smernice o uchovávaní údajov vytvorených alebo spracovaných v súvislosti s poskytovaním verejne dostupných elektronických komunikačných služieb alebo verejných komunikačných sietí¹⁰⁴ z dôvodu, že nebola prijatá na vhodnom právnom základe. Írska republika sa domnievala, že obsah predmetnej smernice mal byť prijatý výlučne na medzivládnom (tzv. treťopilierovom) základe, a nie v rámci prvopilierovej komunitárnej spolupráce, nakoľko podľa Írska jediným resp. hlavným cieľom smernice je uľahčiť vyšetrovanie, odhaľovanie a stíhanie závažných trestných činov, vrátane terorizmu. Írska republika preto tvrdila, že jediným prípustným právnym základom pre opatrenia obsiahnuté v smernici je hlava VI Zmluvy o Európskej únii. Írsko považovalo voľbu článku 95 Zmluvy o založení ES ako právneho základu pre smernicu za nevhodnú a neudržateľnú. Írska republika tvrdila, že ak by sa aj potvrdilo, že jedným z cieľov smernice je predchádzanie narušeniam alebo prekážkam na vnútornom trhu, na tento cieľ treba hľadieť len ako na vedľajší vo vzťahu k uvedenému hlavnému resp. prevažujúcemu cieľu boja proti závažným trestným činom.

Rozsudok potvrdzujúci, že smernica bola prijatá na vhodnom správnom základe bol vyneseneý len nedávno, 10. februára 2009.¹⁰⁵ Stanoví, že smernica o uchovávaní údajov bola správne prijatá na základe Zmluvy o ES, pretože sa prevážne týka fungovania vnútorného trhu. Súdny dvor konštatoval, že ustanovenia smernice sú v podstate obmedzené na činnosti poskytovateľov služieb a neupravujú prístup k údajom ani ich využívanie policajnými alebo justičnými orgánmi členských štátov. Opatrenia stanovené v smernici samy o sebe nepredpokladajú represívny zásah orgánov členských štátov. Tieto otázky, ktoré v

¹⁰³ Pikna, B. Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce), 4. Dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde, 2007, str.230-231

¹⁰⁴ smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/24/ES z 15. marca 2006 o uchovávaní údajov vytvorených alebo spracovaných v súvislosti s poskytovaním verejne dostupných elektronických komunikačných služieb alebo verejných komunikačných sietí

¹⁰⁵ <http://curia.europa.eu/sk/actu/communiqués/cp09/aff/cp090011sk.pdf>

zásade patria do oblasti policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach, boli z tejto smernice vylúčené. V dôsledku toho Súdny dvor dospel k záveru, že smernica sa prevažne týka fungovania vnútorného trhu.

Šance na úspešnosť svojich žalobných návrhov Írska republika pravdepodobne zakladala na rozsudku Súdneho dvora v spojených veciach **C-317/04 a C-318/04** zo dňa 30. mája 2006. V tomto rozsudku ESD zrušil prvopilierový akt Spoločenstva¹⁰⁶ prijatý na základe článku 95 Zmluvy o ES, ktorý mal tiež za cieľ spracovanie údajov za účelom verejnej bezpečnosti, obrany, bezpečnosti štátu a činností štátu v oblasti trestného práva. Súdny dvorom zrušený právny nástroj mal zabezpečiť poskytovanie údajov o pasažieroch leteckými spoločnosťami orgánom Spojených štátov amerických. Aj napriek argumentácii Rady, že rozhodnutie riešilo deformácie súťaže na vnútornom trhu, ktoré by mohli nastať, keby len niektoré letecké spoločnosti umožnili prístup orgánom Spojených štátov amerických do databáz svojich pasažierov, Súdny dvor ES potvrdil, že ide o opatrenie primárne zamerané na zabezpečenie verejnej bezpečnosti a iné činnosti štátu v oblasti trestného práva, ktoré nemožno prijať na základe článku 95 Zmluvy o založení ES. Európska únia a Spojené štáty americké tak 19. októbra 2006 podpísali nový, tento krát tret'opilierový dohovor založený na VI. hlave Zmluvy o EÚ.

Mnohé členské štáty sa domnievajú, že aj po vydaní rozsudku Súdneho dvora ES vo veci C-176/03 je akákoľvek podrobná harmonizácia druhu a rozsahu trestnoprávných sankcií z právomoci Spoločenstva naďalej vylúčená. Je pravdou, že podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora ES trestné právo hmotné a procesné nepatria do právomoci Spoločenstva. Ostáva preto želaním, aby odchýlky a výnimky z tohto pravidla zakotveného primárnym právom boli vykladané reštriktívne a od prípadu k prípadu.

Na záver je možné zhodnotiť, že tretí pilier už dávno nemá monopol v harmonizácii trestného práva, a to vďaka judikatúre ESD, ktorá stále viac umožňuje harmonizačné snahy v rámci prvého piliera.

¹⁰⁶ rozhodnutie Rady 2004/496/ES zo 17. mája 2004 o uzavretí dohody medzi ES a Spojenými štátmi americkými o spracovaní a postúpení údajov PNR leteckými dopravcami Úradu pre colnú správu a ochranu hraníc Ministerstva vnútornej bezpečnosti Spojených štátov amerických

Najvýznamnejšie rámcové rozhodnutia a ich uplatnenie v praxi

1. Európsky zatýkací rozkaz (European Arrest Warrant)

Rozhodnutím Európskej rady bol pod tlakom medzinárodných udalostí z 11. septembra 2001 schválený tzv. akčný plán boja proti terorizmu. Jedným z jeho priamych dôsledkov bolo urýchlenie prijatia rámcového rozhodnutia o európskom zatýkacom rozkaze.¹⁰⁷ Európsky zatykač nahradzuje medzi členskými štátmi doterajší systém extradície. Spočíva na urýchlennom a podstatne zjednodušenom konaní, ktorého výsledkom je odovzdanie osoby do iného členského štátu (na rozdiel od inštitútu vydania osoby na základe Dohovoru o vydávaní z roku 1957).

Európsky zatýkací rozkaz je definovaný ako rozhodnutie justičného orgánu, ktoré vydal niektorý členský štát preto, aby iný členský štát zatkol a odovzdal hľadanú osobu za účelom trestného stíhania, výkonu trestu odňatia slobody alebo iného opatrenia obmedzujúceho osobnú slobodu.

Európsky zatýkací rozkaz nie je priamo vykonateľný na území iného členského štátu, t.j. nie je možné, aby na jeho základe došlo k zatknutiu a odovzdaniu do iného členského štátu bez akéhokoľvek rozhodovania vnútroštátnych orgánov. Naopak rozhodnutie o vykonaní zatýkacieho rozkazu podlieha justičnej kontrole. Justičný orgán štátu, v ktorom má byť osoba zatknutá musí vždy prijať rozhodnutie o jej odovzdaní. Takže napriek tomu, že rámcové rozhodnutie definuje európsky zatýkací rozkaz ako rozhodnutie, *de facto* ide o štandardizovanú žiadosť o zatknutie a odovzdanie osoby, ktorej podkladom musí byť zatýkací rozkaz ak je osoba žiadaná pre účely trestného stíhania alebo vykonateľný rozsudok, ak je osoba žiadaná pre účely výkonu trestu alebo iné vykonateľné

¹⁰⁷ 2002/584/SVV - Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi / 2002/584/JHA: Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States

súdne rozhodnutie majúce rovnaký účinok (napr. uznesenie o uložení ochranného liečenia).¹⁰⁸

Európsky zatykač sa môže vydať na činy, za ktoré bol vyneseny rozsudok alebo uložené ochranné opatrenie s minimálnou dĺžkou trvania štyri mesiace alebo činy ktoré môžu byť potrestané podľa právneho predpisu vydávajúceho členského štátu výkonom trestu alebo ochranným opatrením, ktorých horná hranica je najmenej dvanásť mesiacov. Zvláštnu skupinu činov tvorí taxatívne vymenovaných 32 trestných jednaní, u ktorých nie je treba skúmať podmienku obojstrannej trestnosti, ak za tieto jednania trestný poriadok vystavujúceho štátu umožňuje uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou aspoň troch rokov. V týchto prípadoch postačí ak je skutok trestný podľa práva vystavujúceho štátu.

Európsky zatykač spočíva na týchto princípoch:

- 1) Zásada vzájomného uznávania justičných rozhodnutí. V prípade konania o odovzdaní táto zásada znamená, že každý vnútroštátny vykonávajúci justičný orgán uzná *ipso facto* justičné rozhodnutie v podobe európskeho zatýkacieho rozkazu vystavujúceho justičného orgánu iného členského štátu a vykoná ho.
- 2) Priamy styk justičných orgánov (súd, ktorý európsky zatýkací rozkaz vydal, ho doručí priamo príslušnému orgánu vykonávajúceho štátu)
- 3) Stanovenie lehôt pre rozhodovanie
- 4) Ustúpenie od zásady obojstrannej trestnosti pre 32 vymenovaných trestných jednaní, u ktorých sa predpokladá trestnosť vo všetkých členských štátoch
- 5) Ustúpenie od zásady nevydávania vlastných občanov
- 6) Modifikácia zásady špeciality.¹⁰⁹ Existujú určité situácie, kedy sa zásada špeciality neuplatní (napr. ak osoba, ktorá mala možnosť opustiť územie členského štátu, do ktorého bola odovzdaná, tak neurobila počas 45 dní od jej prepustenia, alebo sa vrátila na toto územie po tom, ako ho opustila)
- 7) Ustúpenie od výhrady politického cieľa spáchaného trestného činu

¹⁰⁸ S.Kloučková: Evropský zatýkací rozkaz, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 2/2005, str.96

¹⁰⁹ Zásada špeciality znamená, že osoba nebude v štáte, ktorý zatýkací rozkaz vydal stíhaná pre iné skutky než boli uvedené v európskom zatýkacom rozkaze

Európsky zatykač zavádza priamy styk justičných orgánov jednotlivých členských štátov, pričom odpadá zdĺhavá administratívne náročná fáza, ktorá vyžadovala medzi ministerský styk.¹¹⁰ Osoba, o ktorej odovzdanie sa žiada, tak môže byť príslušným justičným orgánom odovzdaná priamo justičnému orgánu druhého štátu a to pri plnom poskytnutí záruk základných práv a slobôd. Rámcové rozhodnutie ukladá členským štátom zaistiť hľadanej osobe právo na obhajobu, právo na právneho zástupcu, právo na tlmočníka, právo byť informovaný o obsahu zatýkacieho rozkazu a o možnosti vzdať sa zásady špeciality a právo na rešpektovanie zásady *ne bis in idem*.

Ak je známy pobyt hľadanej osoby, vydávajúci justičný orgán môže postúpiť európsky zatykač priamo vykonávajúcemu justičnému orgánu. Ak vydávajúci súdny orgán nepozná príslušný vykonávajúci súdny orgán, postúpenie sa môže vykonať prostredníctvom Európskej justičnej siete. Ak štátu nie je známy pobyt hľadanej osoby, môže vydať výstrahu prostredníctvom Schengenského informačného systému alebo v prípade štátov, ktoré ešte nie sú pripojené do tohto systému, prostredníctvom Interpolu. Výstraha v Schengenskom informačnom systéme má až do prijatia originálu v náležitej forme účinky európskeho zatýkacieho rozkazu.

Rámcové rozhodnutie kladie veľký dôraz na rýchlosť. Ak vo veci neprebíha skrátene konanie, má súd o európskom zatýkacom rozkaze rozhodnúť do 60 dní od zadržania osoby, s možným predĺžením o 30 dní. Existuje aj možnosť skráteneho konania ak osoba so svojim odovzdaním súhlasí. V takom prípade má súd rozhodnúť o zatýkacom rozkaze do 10 dní od udelenia súhlasu požadovanej osoby. Aj tu je možné predĺženie o 30 dní v prípade mimoriadnych okolností. V praxi to znamená, že by rozhodnutie o odovzdaní nemalo trvať viac ako 90 dní od zadržania alebo viac ako 40 dní od udelenia súhlasu v prípade skrátenej varianty.

Z dôvodu záruky vyššej účinnosti rámcové rozhodnutie obmedzuje dôvody na zamietnutie vydávania, pričom vylučuje každé rozhodnutie z politických dôvodov. Pritom ale pamätá aj na obligatórne a fakultatívne dôvody odmietnutia žiadosti. Obligatónnymi dôvodmi sú napríklad udelená amnestia, porušenie zásady *ne bis in idem*, imunita atď. Dožiadaný štát nemusí žiadosti vyhovieť v prípade, ak jednanie nie je v jeho štáte trestné, s výnimkou 32 trestných jednaní, u ktorých nemá byť skúmaná obojstranná trestnosť. Špecifickým fakultatívnym dôvodom odmietnutia výkonu európskeho zatykača je

¹¹⁰ V podmienkach Českej republiky odpadá rozhodovanie ministra spravodlivosti a o odovzdaní rozhodujú priamo krajské súdy

možnosť, že sa dožadovaný štát, v ktorom sa hľadaná osoba zdržiava a je zároveň aj jeho štátnym občanom, zaviazne, že výkon trestu bude vykonaný na jeho území. Členský štát sa tak fakticky môže vyhnúť vydávaniu vlastných občanov na výmenu za príslub, že trest odňatia slobody alebo ochranné opatrenie vykoná sám.

Toto rámcové rozhodnutie bolo schválené v lete 2002. Členským štátom bola uložená povinnosť implementácie do 1. 1. 2004, kedy vstúpilo do platnosti. Rámcové rozhodnutie nahradzuje všetky doterajšie úpravy obsiahnuté ako v dohovoroch Rady Európy¹¹¹ tak aj ustanovenia komunitárneho a úijného práva.¹¹² Tieto inštrumenty sa na extradíciu medzi členskými štátmi neuplatnia. Rámcové rozhodnutie však nevyklučuje, aby jednotlivé členské štáty medzi sebou zaviedli jednoduchší režim odovzdávania, prípadne kratšie lehoty.

Uplatnenie v praxi

Keďže rámcové rozhodnutie ako inštrument harmonizácie ponecháva členským štátom voľnosť implementácie do ich národného právneho poriadku, je možné, aby sa v praxi objavil odlišný spôsob výkladu jednotlivých ustanovení, čo sa potvrdilo aj **v prvej správe o implementácií rámcového rozhodnutia**, ktorá bola vypracovaná Európskou komisiou vo februári 2005. Komisia predložila začiatkom roka 2006 aj revidovanú verziu svojej prvej správy,¹¹³ nakoľko bolo treba zaradiť do správy Taliansko, ktoré implementovalo rámcové rozhodnutie až so šesťnást' mesačným omeškaním.

Komisia sa pri vypracovaní tejto správy predovšetkým opierala o samotné texty vnútroštátnych ustanovení tak ako boli oznámené členskými štátmi. Pri svojom hodnotení použila všeobecné kritéria, ktoré sa v súčasnosti bežne používajú na hodnotenie zavedenia rámcových rozhodnutí ako je užitočnosť, právna jasnosť a bezpečnosť, plné uplatnenie a dodržanie termínu transpozície, ale zároveň aj zvláštne kritéria len pre účely zatýkacieho rozkazu, predovšetkým účinnosť a rýchlosť.

¹¹¹ Európsky Dohovor o vydávaní z roku 1957 a jej dodatkové Protokoly, Európsky Dohovor o boji proti terorizmu z 1977

¹¹² Dohovor o zjednodušení a modernizácii konania o vydávaní z roku 1989, Dohovor o zjednodušenom vydávacom konaní medzi štátmi EÚ z roku 1995, Dohovor o vydávaní medzi členskými štátmi EÚ z roku 1996 a príslušné ustanovenia Schengenského vykonávacieho Dohovoru

¹¹³ Správa Komisie založená na článku 34 rámcového rozhodnutia Rady z 13. júna 2002 o európskom zatýkacom rozkaze a postupoch vydávania medzi členskými štátmi (revidované znenie) [SEK(2006)79]

Podľa správy len polovica z členských štátov dodržala stanovený termín implementácie. Toto omeškanie v jednom prípade trvalo až šesťnásť mesiacov. V niektorých prípadoch táto situácia bola pochopiteľná, nakoľko viaceré členské štáty museli na tento účel zmeniť svoje ústavy.

Už v tejto správe Komisia zhodnotila, že v roku 2004 zatýkací rozkaz postupne nahradil vydávanie medzi členskými štátmi a zdá sa, že ho aj prevýšil z hľadiska objemu. Len zopár členských štátov uplatnilo právo obmedziť jeho časový alebo materiálny rozsah pôsobnosti. Pokiaľ ide o prvý prípad, niektoré štáty tak urobili v súlade s rámcovým rozhodnutím, najmä vylúčením jeho uplatnenia na činy, ku ktorým došlo pred stanoveným dátumom. Svoje povinnosti porušili členské štáty, ktoré obmedzili materiálny rozsah pôsobnosti buď pokiaľ ide o spodné hranice požadovaných trestov alebo o niektoré kategórie trestných činov, pre ktoré obnovili kontrolu obojstrannej trestnosti alebo pre ktoré vzniklo riziko jej obnovenia. Avšak transpozícia zoznamu 32 kategórií trestných činov, pri ktorých sa obojstranná trestnosť ruší, nespôsobila väčšie problémy s výnimkou talianskeho právneho poriadku, ktorý ako sa zdá, neuznal túto zásadu. Podľa Komisie bolo poľutovaniahodné, že niektoré členské štáty sa domnievali, že tento zoznam sa nevzťahoval na pokus o trestný čin a napomáhanie trestnému činu.

Zo správy vyplynulo, že vydávanie vyžiadaných osôb medzi jednotlivými členskými štátmi pri uplatnení rámcového rozhodnutia podlieha výlučne súdnej moci. Potvrďuje to napríklad skutočnosť, že veľká väčšina členských štátov povoľuje priamy kontakt medzi súdnymi orgánmi v rôznych etapách konania. Niektoré členské štáty však určili výkonný orgán, ktorý bude buď úplne alebo čiastočne plniť funkciu kompetentných súdnych orgánov. Pre ustanovenie ústredného orgánu, povoleného rámcovým rozhodnutím, ktorý má monopol v oblasti vydávania, sa rozhodla len malá časť členských štátov.

Vydávanie štátnych príslušníkov, ktoré predstavovalo hlavnú novinku rámcového rozhodnutia, sa stalo skutočnosťou, okrem prechodnej výnimky v prospech Rakúska uvedenej v samotnom rámcovom rozhodnutí. Väčšina členských štátov sa však vo vzťahu k svojim štátnym príslušníkom rozhodla zapracovať možnosť nevykonať zatykač z dôvodu uvedenom v článku 4 ods. 5, podľa ktorého vykonávajúci súdny orgán môže odmietnuť vykonať európsky zatykač ak bol vydaný pre účely výkonu trestu alebo ochranného opatrenia, ak sa požadovaná osoba zdržiava alebo je štátnym občanom alebo má trvalý

pobyt vo vykonávajúcom členskom štáte a tento štát sa zaviazal, že vykoná rozsudok alebo ochranné opatrenie v súlade so svojimi vnútroštátnymi právnymi predpismi. Týmto sa väčšina členských štátov rozhodla pre rovnaké zaobchádzanie so svojimi štátnymi príslušníkmi a osobami s trvalým pobytom na ich území.

Komisia znova s odstupom času zhodnotila implementáciu a fungovanie európskeho zatykača **vo svojej druhej správe** z 11. 7. 2007.¹¹⁴ V nej prihliada k pristúpeniu Bulharska a Rumunska do EÚ. V tejto správe sa opiera okrem oznámených vnútroštátnych transpozičných ustanovení aj o vysvetlenia členských štátov učené vo vzťahu k prvej správe a o doplňujúce informácie obsiahnuté v štatistických dotazníkoch, na ktoré boli členské štáty vyzvané odpovedať. Táto správa prináša viac svetla do pochopenia fungovania rámcového rozhodnutia v praxi, čo je podľa všetkého spôsobené časovým odstupom a lepšími informáciami od členských štátov.

Podľa úvodných slov Komisie sa zatykač stretol s úspechom. V prvom rade správa poukazuje na každoročne sa zvyšujúci význam jeho používania a na značné skrátenie odovzdávacieho konania v porovnaní s klasickými postupmi vydávania. Informácie sú doložené konkrétnymi štatistickými údajmi. Ďalej Komisia upozornila na ťažkosti spojené s transpozíciou, vo väčšine prípadov ústavného pôvodu, ktoré sa úspešne podarilo prekonať. V závere vytýka pretrvávajúce nedostatky transpozície.

Na úvod uvádza, že sa celkový objem žiadostí vymenených medzi členskými štátmi výrazne zvýšil. Európsky zatykač teda takmer nahradil postup vydávania v rámci Európskej únie. Ojedinelé prípady jeho neuplatňovania súvisia predovšetkým s určitými obmedzeniami, ktoré sa vzťahujú na časovú pôsobnosť európskeho zatykača. Správa poukazuje na príklad talianskeho zákona, ktorý stanovuje, že sa jeho ustanovenia uplatňujú iba na žiadosti o vykonanie európskych zatykačov vydaných a prijatých po dátume nadobudnutia jeho platnosti, čo nie je v súlade s rámcovým rozhodnutím. Taktiež upozorňuje na problém Českej republiky, ktorá síce prijíma a vydáva zatykače z dôvodov, ktoré nastali pred 1. novembrom 2004, ale neplatí to v prípade jej štátnych príslušníkov. V prípade trestných činov spáchaných českými občanmi pred 1. novembrom 2004 teda vôbec neumožňuje odovzdanie, pokiaľ sa na ne nevzťahuje Európsky dohovor o vydávaní a jeho dva protokoly. V prípade trestných činov spáchaných českými občanmi po 1. novembri 2004 podmieňuje odovzdávanie vlastných občanov reciprocitou.

¹¹⁴ Správa Komisie o implementácii rámcového rozhodnutia Rady z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi od roku 2005 - [SEK(2007) 979]

Správa podáva štatistické údaje, z ktorých vyplýva, že za rok 2005 vydalo 23 členských štátov, ktoré oznámili príslušné údaje¹¹⁵, takmer 6 900 zatykačov, čo je v porovnaní s rokom 2004 dvojnásobný počet. Vo viac ako 1 770 prípadoch viedli zatykače k lokalizovaniu a zatknutiu hľadanej osoby. 86% percent z celkového počtu týchto zatknutí skutočne vyústilo do odovzdania vydávajúcemu členskému štátu. Polovica osôb bola odovzdaná s ich súhlasom v porovnaní s jednou tretinou v roku 2004. U viac ako pätiny odovzdaných osôb sa týkalo o vlastných občanov alebo rezidentov členského štátu, pričom v každom druhom prípade sa požadovala záruka v zmysle článku 5 ods. 3 rámcového rozhodnutia, na základe ktorého sa po vypočutí vyžadovalo vrátenie hľadanej osoby do vykonávajúceho členského štátu s cieľom výkonu trestu alebo ochranného opatrenia, ktorý bol proti nej vydaný vo vydávajúcom členskom štáte.

Postúpenie zatykačov vykonal najmä Interpol (58 % celkového počtu vydaných zatykačov) a/alebo Schengenský informačný systém v 13 členských štátoch, ktoré k nemu majú prístup (52 % toho istého celkového počtu).¹¹⁶ Vo zvyšných prípadoch sa európske zatykače jednoducho vymieňali najčastejšie priamo medzi zúčastnenými členskými štátmi. Údaje za rok 2005 celkovo potvrdzujú, že sa na základe európskeho zatykača odovzdania uskutočňujú v oveľa kratších lehotách, ako v minulosti. Priemerná doba vybavenia žiadosti sa takto skrátila zo zhruba jedného roka pri starých postupoch vydávania na takmer 5 týždňov (presne 43 dní), alebo dokonca na 11 dní v častých prípadoch¹¹⁷, keď osoba súhlasí so svojim odovzdaním. Tento prímer je síce pozitívny, Komisia na druhej strane vyjadrila svoje poľutovanie nad tým, že niektoré krajiny ako je Írsko a Veľká Británia majú lehoty na odovzdanie oveľa dlhšie, než sú tieto priemerné lehoty, ktoré značne presahujú maximálne lehoty stanovené rámcovým rozhodnutím.

Druhá časť správy je venovaná prekonaným problémom. Podľa nej kolízie právnych predpisov dočasne zabránili plnému uplatňovaniu rámcového rozhodnutia v hodnotených rokoch 2005 a 2006. Vnútroštátne implementačné ustanovenia v niektorých členských štátoch boli totiž úplne alebo sčasti hodnotené ako protiústavné. V Poľsku bolo hodnotené ako protiústavné zákonné ustanovenie, ktorým sa povoľuje odovzdávanie

¹¹⁵ BE a DE nemohli oznámiť číselné údaje za rok 2005 (COPEN 52 9005/4/06 REV 4 z 30. 6. 2006 doplnený o REV 5 z 18. januára 2007).

¹¹⁶ Súčet číselných údajov 58 % a 52 % je vyšší ako 100 %, pretože ten istý zatykač sa môže zaslať viacerými kanálmi.

¹¹⁷ Štatistické údaje týkajúce sa Írska (odpoveď na otázku 7.2 „jeden týždeň až jeden rok“) neboli zahrnuté (COPEN 52 REV 4 z 30. 6. 2006).

štátnych príslušníkov. Výsledkom bolo, že poľský trestný zákonník bol po revízii ústavy zmenený a doplnený. Nemecký ústavný súd považoval za nutné zrušiť celý zákon prijatý na účely vykonávania európskeho zatykača, pretože niektoré ustanovenia boli v rozpore so základným zákonom. Dôsledkom toho v období platnosti transpozičného zákona v trvaní približne jedného roka, Nemecko prestalo odovzdávať svojich štátnych príslušníkov. S odovzdávaním požadovaných osôb súhlasilo iba v rámci režimu vydávania. Na druhej strane naďalej vydávalo európske zatykače určené ostatným členským štátom. Táto situácia otvorila obdobie právnej neistoty. V tomto období dva členské štáty odmietli uznať európske zatykače vydávané Nemeckom odvolávajú sa na zásadu reciprocity, keďže sa nazdávali, že Nemecko, ktoré už neuplatňovalo zásadu vzájomnej dôvery, nesmie na oplátku žiadať, aby ostatné členské štáty súhlasili s jeho žiadosťami o odovzdanie osôb, ktoré nie sú jeho štátnymi príslušníkmi. Túto situáciu ukončilo nadobudnutie platnosti nového transpozičného zákona. V ďalšom prípade cyperský najvyšší súd potvrdil, že odovzdanie Cyperčanov bolo neústavné, čím vládu donútil rovnako ako v Poľsku, aby vykonala revíziu ústavy.

Prípady, kedy úradovali ústavné súdy nie sú ojedinelé. Nadradené súdne orgány vo viacerých ďalších členských štátoch naopak potvrdili vnútroštátne ustanovenia, ktorými sa povoľuje odovzdávanie štátnych príslušníkov. Ústavný súd ČR prijal kladné stanovisko k transpozícii rámcového rozhodnutia. Vo svojom rozhodnutí odmietol zrušiť transpozičný zákon o európskom zatykači poukazujúc na skutočnosť, že členské štáty Európskej únie majú povinnosť vzájomnej dôvery v ich justičné systémy, a to aj v trestnoprávných veciach, a že českí občania, ktorí prijali európske občianstvo, musia prevziať povinnosti, ktoré z neho vyplývajú, rovnako ako prijímajú práva spojené so štatútom občana Únie. Dočasné odovzdávanie českých občanov na účely súdenia alebo výkonu trestu nie je preto v rozpore s českou ústavou a nemôže sa vykladať ako prekážka správnej transpozície normy európskeho práva.

Komisia s radosťou konštatovala prekonanie týchto problémov, ktoré v súčasnosti už nie sú prekážkou uplatňovania európskeho zatykača. Zdá sa, že systém odovzdávania zavedený rámcovým rozhodnutím teda vykazuje veľmi pozitívnu bilanciu. Podľa slov Komisie sa zlepšenie dosiahnuté členskými štátmi od roku 2005 v oblasti transpozície rámcového rozhodnutia javí vo všeobecnosti ako uspokojivé, napriek tomu však naďalej pretrvávajú hlavné nedostatky, na ktoré Komisia upozornila vo svojej predchádzajúcej

správe. Sú nimi hlavne prípady ako zmena požadovaných minimálnych trestných sadziieb, opätovné zavedenie kontroly dvojitej trestnosti, pokiaľ ide o celý zoznam 32 kategórií trestných činov alebo pokiaľ ide iba o jednu kategóriu, zverenie rozhodovacích právomocí ústredným orgánom prekračujúce pomocnú úlohu, uvedenie dôvodov odmietnutia, ktoré prekračujú ustanovenia rámcového rozhodnutia, požiadavka na dodatočné podmienky alebo zmienky alebo doklady neustanovené formulárom¹¹⁸, zavedenie časového obmedzenia alebo opätovné zavedenie kontroly dvojitej trestnosti pokiaľ ide o odovzdávanie vlastných občanov, procesné nepresnosti v rámci získavania súhlasu od hľadanej osoby, maximálna lehota presahujúca normu 60 dní alebo strop 90 dní.

Komisia v závere uvádza, že napriek počiatočnému oneskoreniu a poruchám spôsobeným ústavnými ťažkosťami vo viacerých členských štátoch, implementácia rámcového rozhodnutia prebehla úspešne. Európsky zatykač je funkčný vo všetkých 27 členských štátoch. Jeho pozitívny vplyv sa každodenne potvrdzuje prostredníctvom ukazovateľov, akými sú súdna kontrola, účinnosť a rýchlosť so zreteľom na dodržiavanie základných práv. Aj keď sa v roku 2005 objavili viditeľné zlepšenia v oblasti transpozície, tieto nápravy sú zatiaľ len okrajové. Zoznam členských štátov, ktoré musia vyvinúť úsilie, aby sa plne zosúladi s rámcovým rozhodnutím, je podľa správy ešte stále dlhý.

V súvislosti s európskym zatykačom došlo taktiež k vzneseniu dvoch predbežných otázok k Európskemu súdnemu dvoru. Prvá sa týkala zlučiteľnosti rámcového rozhodnutia s článkom 34 ods. 2 písm. b) Zmluvy o EÚ, podľa ktorého sa rámcové rozhodnutia môžu vydávať iba na účely zblíženia zákonov a iných právnych predpisov členských štátov, a druhá sa týkala súladu zrušenia kontroly požiadavky dvojitej trestnosti s článkom 6 ods. 2 Zmluvy o EÚ, a osobitne so zásadou zákonnosti v trestnoprávných veciach a so zásadou nediskriminácie, ktoré sú zaručené týmto ustanovením. Súdny dvor vo svojom rozsudku¹¹⁹ dospel vo svojich zisteniach k záveru, že rámcové rozhodnutie nie je v rozpore s článkom 34 ods. 2 písm. b) a článkom 6 ods. 2 a nie je porušením zásady zákonnosti v trestnoprávných veciach, ani zásady rovnosti a nediskriminácie.

¹¹⁸ V praxi niektoré krajiny (UK, IE) žiadajú o doplňujúce informácie takmer systematicky, alebo dokonca žiadajú opätovné vydanie zatykača, čo spôsobuje problémy niektorým krajinám, ktorým to ich právne predpisy neumožňujú a vyvoláva značné priesťahy v konaniach.

¹¹⁹ Rozsudok Súdu z 3. mája 2007, C-303/05

2. Európsky zaisťovací príkaz (European Freezing Order)

Zásadný význam získava aj problematika vzájomného uznania rozhodnutí v súvislosti so zaistením a vykonaním dôkazov. Prvý krok predstavuje európsky zaisťovací príkaz, ktorý v prípadoch vyšetrovania závažných trestných činov umožňuje zaistenie majetku a dôkazov v inom členskom štáte.

Rámcové rozhodnutie o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazných prostriedkov z 22. 7. 2003¹²⁰ (rámcové rozhodnutie o európskom zaisťovacom príkaze), bolo vydané za účelom zaistenia majetku a dôkazných prostriedkov pred ich stratou, zničením, pozmenením či prevodom. Rozhodnutie rozširuje spoluprácu členských štátov založenú na vzájomnom uznávaní na rozhodnutia vydané v prípravnom konaní. K príkazu o zaistenie je nutné priložiť žiadosť o odovzdanie dôkazného prostriedku, pričom na odovzdanie platia doterajšie pravidlá o vzájomnej právnej pomoci v trestných veciach podľa Európskeho Dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach z roku 1959 (Dohovor o vzájomnej právnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi EÚ z roku 2000 zatiaľ nemá veľký význam).

Príkaz k zaisteniu je definovaný ako opatrenie príslušného justičného orgánu vydávajúceho štátu, ktorým má byť zabránené zničeniu, pozmeneniu, premiestneniu, prevodu alebo predaju majetku, na ktorý môže byť nariadená konfiškácia alebo ktorý môže slúžiť ako dôkazný prostriedok. Vykonávajúcim štátom je členský štát, na ktorého území sa majetok alebo dôkazný prostriedok nachádzajú. Majetkom sa rozumie akýkoľvek hmotný alebo nehmotný, hnutelný alebo nehnuteľný majetok, právne listiny a akty dokladajúce nárok na majetok alebo podiel na tomto majetku, o ktorých sa súdny orgán vydávajúceho štátu domnieva, že predstavujú výnos z trestnej činnosti alebo prostriedky alebo ciele trestného činu. Dôkazným prostriedkom sú predmety, dokumenty alebo údaje, ktoré môžu byť predložené ako dôkaz v trestnom konaní vedenom pre jeden z uvedených 32 trestných jednaní zahŕňajúcich najzávažnejšiu trestnú činnosť, na ktoré sa rámcové rozhodnutie vzťahuje. Sú medzi nimi široko definované jednania ako napr. počítačová

¹²⁰ Rámcové rozhodnutie Rady 2003/577/SVV z 22. júla 2003 o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazov v Európskej únii / Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the execution in the European Union of orders freezing property or evidence

kriminalita, falšovanie a pirátstvo výrobkov, vražda a ťažké ublíženie na zdraví atď.¹²¹ Zoznam môže byť doplnený jednomyseľným rozhodnutím Rady EÚ po konzultácii Európskeho parlamentu.

Príkaz k zaisteniu sa spolu s príslušným osvedčením vydávajúceho štátu¹²² odovzdáva priamo príslušnému justičnému orgánu vykonávajúceho štátu, pričom nie je vylúčené ani podanie prostredníctvom kontaktných miest Európskej justičnej siete.

Príslušný orgán vykonávajúceho štátu má podľa rámcového rozhodnutia uznať príkaz k zaisteniu bez požadovania akýchkoľvek ďalších formalít a bez meškania učiniť opatrenia k jeho okamžitému výkonu rovnakým spôsobom ako by postupoval v prípade vnútroštátneho príkazu k zaisteniu. Možnosť odoprieť je zachovaná napr. pre nedostatok formálnych náležitostí, porušenia zásady *ne bis in idem* atď. Odložiť výkon je možné napr. z dôvodu možného narušenia prebiehajúceho súdneho konania. Ak je to nutné pre platnosť dôkazných prostriedkov, dodržiava vykonávajúci orgán formálne postupy výslovne uvedené orgánom vydávajúceho štátu.

Takisto ako v prípade európskeho zatýkacieho rozkazu aj v prípade zaisťovacieho príkazu je kladený dôraz na rýchlosť. Príslušný orgán vykonávajúceho štátu má rozhodnúť čo najskôr, podľa možnosti do 24 hodín od prijatia zaisťovacieho príkazu.

Príkaz k zaisteniu musí byť opatrený žiadosťou o odovzdanie dôkazných prostriedkov alebo v prípade zaistenia majetku žiadosťou o konfiškáciu. Proti príkazu môže obvinený, poškodený a osoby, ktoré preukážu záujem vo veci, podať opravný prostriedok na súde vo vykonávajúcom alebo vydávajúcom štáte. Vykonávajúci štát zodpovedá za náhradu škody spôsobenú tretím osobám, má však regresný nárok voči štátu, ktorý príkaz k zaisteniu vydal.

Príkaz k zaisteniu spočíva na nasledujúcich princípoch:

- 1) Ide o len opatrenie predbežnej povahy. Jeho použiteľnosť je limitovaná na situácie, keď hrozí strata dôkaznej hodnoty v dôsledku zničenia, premiestnenia, predaja atď.

¹²¹ Tento zoznam je totožný so zoznamom trestných jednaní, pre ktoré európsky zatykač nevyžaduje obojstrannú trestnosť.

¹²² Osvedčenie, ktorého štandardný niekoľkostranový vzor je uvedený v prílohe, musí byť podpísané a správnosť jeho obsahu overená príslušným justičným orgánom vo vydávajúcom štáte, ktorý opatrenie nariadil. Osvedčenie musí byť preložené do úradného jazyka alebo jedného z úradných jazykov vykonávajúceho štátu.

- 2) Jedná sa o už existujúci dôkaz
- 3) Vzťahuje sa len na najzávažnejšie formy trestnej činnosti, t.j. na trestné jednania uvedené v rámcovom rozhodnutí, ktorých je celkom 32
- 4) Kombinuje princíp vzájomného uznávania (príkazu/rozhodnutia o zaistení) a princíp právnej pomoci (nutná žiadosť o odovzdanie dôkazných prostriedkov vydávajúcemu štátu)
- 5) Zachováva klasické možnosti odmietnutia žiadosti s výnimkou obojstrannej trestnosti

Uplatnenie v praxi

Rámcové rozhodnutie o zaist'ovacom príkaze mali členské štáty povinnosť implementovať do 2. 8. 2005, kedy nadobudlo platnosť. Samostatná správa o implementácii tohto rámcového rozhodnutia zo strany Komisie ešte neexistuje. Informácie je ale možné čerpať zo všeobecnej **správy o implementácii Haagskeho programu**.¹²³ Podľa nej je "implementácia rámcového rozhodnutia o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazov naďalej neuspokojivá a viac ako dva roky po uplynutí konečného termínu implementácie si dvanásť členských štátov ešte nesplnilo alebo len čiastočne splnilo svoju oznamovaciu povinnosť."¹²⁴

Hoci zaist'ovací príkaz predstavuje užšiu formu spolupráce než je spolupráca predpokladaná Európskym Dohovorom o právnej pomoci, nevýhodou zostáva, že je s ním spojená žiadosť o zaistenie vo forme klasickej právnej pomoci adresovaná členskému štátu, kde sa dôkaz nachádza. Pre úspešný priebeh trestného konania však nestačí zaistiť obyčajné uznávanie "dočasných" opatrení ako je zmrazenie majetku a zaistenie dôkazov.

Reálnym úspechom by bolo, ak by sa podarilo odstrániť nutnosť podania formálnej žiadosti a umožniť priamy styk. To je obsahom **návrhu rámcového rozhodnutia o**

¹²³ Európska rada na svojom zasadaní v roku 2004 prijala na obdobie 5 rokov „Haagsky program: posilnenie slobody, bezpečnosti a spravodlivosti v EÚ“, v ktorom určila základné politické priority v tejto oblasti a stanovila konkrétne opatrenia

¹²⁴ Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu, Správa o implementácii Haagskeho programu za rok 2007, {SEC(2008) 2048}, {SEC(2008) 2049}, str. 6

európskom dôkaznom príkaze¹²⁵, ktorý sa ešte nepodarilo schváliť. Európsky dôkazný príkaz sa má vzťahovať zatiaľ len na listinné a vecné dôkazy.

Komisia sa v článku 1.8 svojho návrhu vyjadruje, že by v prípade európskeho dôkazného príkazu šlo len o prvý krok smerom k nahradeniu súčasného mechanizmu vzájomnej právnej pomoci jednotným právnym nástrojom. Ďalším krokom by bolo rozšírenie jeho použitia na dôkazy získané výsluchom osôb, dôkazy v podobe biologického materiálu ako je DNA, dôkazy získané odposluchom, sledovaním, monitorovaním bankových účtov atď. Konečným cieľom by malo byť vytvorenie jednotného konsolidovaného nástroja, ktorý by nahradil problematiku vzájomnej právnej pomoci v rovnakom zmysle ako európsky zatykač nahradil systém doterajšej extradície. To zatiaľ ostáva otázkou budúcnosti.

¹²⁵ COM/2003/0688 final - Proposal for a Council Framework Decision on the European Evidence Warrant for obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters

ZÁVER

Práca si kládla za cieľ v skratke popísať proces, akým si trestné právo našlo miesto v pôvodne rýdzo ekonomickom integračnom zoskupení, akým je Európska únia a spôsob, akým ovplyvnilo trestné právo členských štátov za obdobie približne posledných dvadsať rokov vývoja.

Obavy členských štátov, že dochádza k obmedzeniu ich trestnoprávnej právomoci sa zdajú byť opodstatnené. Letný pohľad na vývoj, ukazuje, že sa integrácia stále viac uberala smerom obmedzovania zvrchovaných právomocí v trestnoprávnej oblasti zo strany Európskej únie. S každou jednou zmluvou meniacou zakladajúce zmluvy, boli spojené zmeny, ktoré znamenali stále väčší vplyv EÚ na trestné právo členských štátov. Cieľom Lisabonskej zmluvy, takisto ako to bolo cieľom Ústavnej zmluvy, je upustiť od jednomyselnosti pri rozhodovaní vo veciach tretieho piliera, čím by členské štáty stratili veto v citlivých otázkach trestného práva, kde sa len neradi vzdávajú svojej suverenity.

Harmonizácia trestného práva hmotného sa v nedávnej minulosti týkala definovania určitých skutkových podstát nebezpečných činov, ktoré bolo treba trestať „primeranými a odstrašujúcimi sankciami“, pričom členským štátom ponechávala na výber medzi trestným a správnyim postihom. Stále viac sa objavujú formulácie stanovujúce minimálne horné hranice trestných sadzieb, a to nie len v rámcových rozhodnutiach ako aktoch k tomu určených v rámci tretieho piliera, ale dokonca aj v komunitárnych smerniciach!

Vývoj zároveň poukazuje aj na postupné materiálne rozširovanie oblastí, ktorých sa môže harmonizácia týkať. Zatiaľ, čo podľa dnešnej dikcie článku 31 Zmluvy o EÚ, spoločný postup pri justičnej spolupráci v trestných veciach zahŕňa postupné prijímanie opatrení zavádzajúcich minimálne pravidlá týkajúce sa znakov skutkových podstát trestných činov a trestov v oblasti organizovaného zločinu, terorizmu a nezákonného obchodu s drogami, článok 83 Zmluvy o fungovaní EÚ ide ďalej. Ak teda Lisabonská zmluva vstúpi do platnosti, týmito oblasťami trestnej činnosti budú: terorizmus, obchodovanie s ľuďmi a sexuálne zneužívanie žien a detí, nedovolené obchodovanie s drogami, nedovolené obchodovanie so zbraňami, pranie špinavých peňazí, korupcia, falšovanie platobných prostriedkov, počítačová kriminalita a organizovaná trestná činnosť, pričom Rada EÚ bude môcť prijať rozhodnutie určujúce ďalšie oblasti trestnej činnosti.

Aj v oblasti harmonizácie trestného práva procesného je badať posun. Doteraz sa harmonizácia týkala hlavne vzájomného uznávania rôznych justičných rozhodnutí ako základného kameňa efektívnej justičnej spolupráce (napr. rámcové rozhodnutie o európskom zatýkacom rozkaze, rámcové rozhodnutie o zaisťovacom príkaze). Ak Lisabonská zmluva vstúpi do platnosti, článok 82 ods. 2 otvorí dvere aj harmonizácii vzájomnej prípustnosti dôkazov medzi členskými štátmi, harmonizácii práv jednotlivcov v trestnom konaní a práv obetí trestných činov, ako aj ďalších osobitných aspektov trestného konania, ktoré Rada môže vopred určiť jednomyseľným rozhodnutím.

Z uvedeného je vidieť, že dikcie článkov Lisabonskej zmluvy rátajú s možnosťou rozšírenia oblastí, ktorých sa môže týkať, ako harmonizácia trestného práva hmotného, tak aj harmonizácia trestného práva procesného. Okrem toho, nie je možné opomenúť, že ňou má dôjsť ku komunitarizácii celého tretieho piliera, ktorá bude mať za následok, že ako právne nástroje harmonizácie, budú používané smernice prijímané kvalifikovanou väčšinou, oproti dnešným rámcovým rozhodnutiam prijímaným jednomyseľne.

Na tomto mieste je však nutné spomenúť aj komunitarizáciu metódou „prípadovej“ prípravy, ku ktorej dochádza už dnes v súvislosti s judikatúrou Európskeho súdneho dvora. Tá svojím výkladom umožňuje zákonodarcovi Spoločenstva „prijímať opatrenia súvisiace s trestným právom členských štátov, ktoré považuje za potrebné na zabezpečenie plnej účinnosti právnych noriem (komunitárneho práva), ak je uplatnenie účinných, primeraných a odradzujúcich trestných sankcií vnútroštátnymi orgánmi nevyhnutným opatrením na boj proti závažným zásahom.“

Zdá sa, že bez ohľadu na to, či Lisabonská zmluva vstúpi do platnosti alebo nie, budú záležitosti trestného práva stále viac zasadzované do nadnárodného komunitárneho rámca, hlavne pokiaľ ide o stanovenie definícií trestných činov a sankcií za ne.

Z rozoberanej judikatúry ESD a reakcie na ňu, vyznieva, že harmonizácia trestného práva hmotného bude pokračovať hlavne v rámci komunitárnych politík ES. V rámci tretieho piliera by tak boli prijímané len ustanovenia prierezového charakteru týkajúce sa justičnej spolupráce v trestných veciach, kde sa ukázala aj ich najväčšia opodstatnenosť a prínos do praxe. Ako príklad je možné uviesť rámcové rozhodnutie o európskom zatýkacom rozkaze, ktoré znížilo priemernú dobu vydávania, zo zhruba jedného roka, na takmer päť týždňov.

Uvedené prognózy vychádzajú z reflexii, ktoré sa stále častejšie objavujú v odborných publikáciách a článkoch inšpirovaných judikatúrou Európskeho súdneho dvora. Len budúcnosť ukáže, nakoľko sa tento odhad priblížil realite. V zmysle premisy „kde je vôľa, tam je cesta“, bude záležať na tom, aká bude vôľa orgánov EÚ, a do akej miery jej členské štáty dajú voľný priebeh.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Knižné zdroje:

- **Boguszak J.** - Čapek, J. – Gerloch, A.: *Teorie práva*, Praha, ASPI Publishing, 2004, ISBN 80-7357-030-0
- **Brychtová, K.** *Evropské trestní právo procesní*, Jurisprudence 8/2005
- **Corstens, G., Pradel. J.** *European criminal law*, Kluwer Law International, The Hague, 2002, ISBN 90-411-1362-2
- **Corstens, G.J.M.:** *Criminal law in the First Pillar?*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Justice*, Vol. 11/1, 2003
- **Eisele, J.:** *Einflussnahme auf nationales Strafrecht durch Richtlinienggebung der Europäischen Gemeinschaft*, *JZ* 23/2001
- **Fenyk, J., Kloučková, S.:** *Mezinárodní justiční spolupráce v trestním řízení*, 2.přepracované vydání, Linde Praha, 2005
- **Fenyk, J. – Polák, P.:** *Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii*, *Acta Universitatis Carolinae, Iuridica* 2/2005, ISBN 80-246-1034-5
- **Fenyk, J., Svák, J.,** *Europeizace trestního práva*, Vydavatel: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, ISBN 978-80-88931-88-1
- **Jelínek, J. a kolektiv,** *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované vydání, Eurolex Bohemia, 2005, ISBN 80-86861-67-8
- **Jelínek, J. a kolektiv,** *Trestní zákon a trestní řád*, Poznámkové vydání s judikaturou, 25. aktualizované vydání podle stavu k 1.9.2007, Linde Praha, 2007, ISBN 978-80-7201-675-4
- **Kloučková, S.:** *Evropský zatýkáací rozkaz*, *Acta Universitatis Carolinae, Iuridica* 2/2005, str.96
- **Novotný O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.** *Trestné právo hmotné – I. Obecná část*, Praha, ASPI Publishing, 2003, ISBN 80-86395-73-1
- **Pikna, B.** *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*, 4. Dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde, 2007, ISBN 978-80-7201-686-0
- **Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.** *Evropské právo. 3. Vydání.* Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-430-9
- **Tiedemann, K.** *Die Europäisierung des Strafrechts.* In: Kreuzer, K. F., Scheuing, D. H., Sieber, U. (Hrsg.): *Die Europäisierung der mitgliedstaatlichen Rechtsordnungen in der Europäischen Union.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1997
- **White, S. :** *Case C-176/03 and Options for the Development of a Community Criminal Law*, časopis *Eucrim* 3-4/2006, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 2006

Časopisecké zdroje:

- Časopis *EUCRIM* 3-4/2006, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 2006
- Časopis *EUCRIM* 1-2/2007, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 2007
- Časopis *EUCRIM* 3-4/2007, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 2007

Elektronické zdroje:

- <http://europa.eu.int>
- http://europa.eu.int/comm/justice_home/news
- <http://europa.eu.int/eur-lex>
- www.curia.eu.int
- <http://www.usoud.cz/scripts/detail.php?id=612>
- <http://www.mpicc.de/ww/en/pub/home.cfm>
- <http://www.mpicc.de/eucrim/>
- www.ec.europa.eu/slovensko/documents/lisabonska_zmluva.pdf
- http://europa.eu/agencies/pol_agencies/eurojust/index_fr.htm
- http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=facts_fr&language=fr
- <http://www.ejn-crimjust.europa.eu/>
- <http://brill.publisher.ingentaconnect.com/content/mnp/eccl>
- <http://www.sme.sk/c/4189933/cesky-ustavny-sud-mozno-odblokuje-ratifikaciu-lisabonskej-zmluvy.html>
- http://europa.eu/lisbon_treaty/faq/index_sk.htm
- <http://www.olaf.vlada.gov.sk/data/files/2791.pdf>
- <http://www.rechten.unimaas.nl/mic/courses/courses4.htm>

ENGLISH SUMMARY

Harmonisation of criminal law in the dimension of the third pillar of the EU

The above mentioned text examines the harmonisation of criminal law in the European Union. Harmonisation of criminal law is a subject which provokes fierce debates. Within the European context, the discussion has been tempered until recently by the assurance of the European institutions that criminal law does not enter the Community's sphere of competence. At present harmonisation of criminal law is possible under the third pillar of the EU introduced by the Maastricht Treaty. This text aims to re-examine this issue in light of changes brought by the Reform treaty and by the jurisprudence of the European Court of Justice (ECJ).

The first chapter entitled „European integration and criminal law“ looks at the definition of the criminal law and its place in European integration. It explains why political integration within the EU, involving cooperation in criminal matters, was slower than economic integration by calling into mind the concept of state sovereignty in criminal matters.

The second chapter contains a brief explanation of the legal system in the European Union. It explains the pillar structure and the differences between community legislation (first pillar legislation) and European Union legislation (second and third pillar legislation).

The third chapter discusses the arguments for and against the acceptance of the “European criminal law” as a distinguished discipline.

The fourth chapter looks at criminal law within the context of the European Union by exploring the concept, instruments and functioning of the third pillar. In this respect a special attention is paid to the method of achieving harmonisation in national criminal legal systems.

The fifth chapter focuses on the evolution of judicial cooperation in criminal matters between the Member States of the European Union. The text follows a timeline showing how the different Treaties affected the provisions of criminal law of the Member States. The analysis also includes the obsolete Constitutional Treaty as well as the changes that could potentially be introduced if the Lisbon Treaty is ratified.

The sixth chapter analyses the recent cases heard by the European Court of Justice and demonstrates the unprecedented redrawing of the institutional boundaries by justifying

the increasing interference of the Community in criminal matters under the first pillar of the European Union.

The seventh chapter takes a closer look at the functioning of some of the most significant harmonisation instruments; the European arrest warrant and the European freezing order.

KEY WORDS: CRIMINAL LAW, HARMONISATION, EUROPEAN UNION

KLÚČOVÉ SLOVÁ: TRESTNÉ PRÁVO, HARMONIZÁCIA, EURÓPSKA ÚNIA